

Tartu Ülikool
Loodus- ja täppisteaduste valdkond
Ökoloogia ja maateaduste instituut
Geograafia osakond

Magistritöö inimgeograafias ja regionaalplaneerimises (30 EAP)

**Sotsiaalse innovatsiooni võimalused maapiirkonnas:
Järvamaa ja Hiiumaa näide**

Mari Kirss

Juhendajad: Bianka Plüschke-Altöf, PhD

Kadri Leetmaa, PhD

Tartu 2024

Annotatsioon

Sotsiaalse innovatsiooni võimalused maapiirkonnas: Järvamaa ja Hiiumaa näide

Innovatsioon on laialt levinud mõiste ning seda kasutatakse väga erinevates valdkondades. Maapiirkonna elu jätkusuutlikkuse tagamiseks ja sealsete probleemidega tegelemiseks nähakse ühe lahendusena sotsiaalset innovatsiooni. Magistritöö eesmärk on välja selgitada maapiirkonnas elluviidava sotsiaalse innovatsiooni iseloomulikud tunnused ning peamised võimalused ja takistused Hiiumaa ja Järvamaa näitel. Uurimust viiakse läbi innovatsiooni biograafia meetodiga. Töö käigus uuriti ühtteist sotsiaalse innovatsiooni projekti, et mõista missugused innovatsioonid maapiirkonnas sünnivad ning millised on toetavad ja takistavad tegurid selle elluviimisel. Järvamaal ja Hiiumaal sündinud innovatsioonid on peamiselt alt üles algatused, mille eesmärgiks on soov panustada laiemale üldsusele koos kogukonna heaolu suurendamisega. Peamised toetavad tegurid on isiklikud kontaktid, väike ja toetav kogukond, maaline elukeskkond ning elanike iseloomulikud jooned. Peamisteks takistusteks on elanike vähesus, pikad vahemaad, kohaliku omavalitsuse passiivsus ja kehv ligipääsetavus ühistranspordiga. Samal ajal nii tugevuse kui nõrkusena toodi välja osapoolte vahelist koostööd.

Märksõnad: sotsiaalne innovatsioon, digitaalne sotsiaalne innovatsioon, maapiirkond, innovatsiooni biograafia meetod

CERCS kood: S230 Sotsiaalne geograafia

Abstract

Social innovation opportunities in rural areas: case study of Järvamaa and Hiiumaa

Innovation is a widespread concept and is used in many different fields. Social innovation is seen as one of the solutions to ensure the sustainability of rural areas and to deal with problems there. The aim of the Master thesis is to find out the characteristic features of social innovation implemented in rural areas, as well as the main opportunities and obstacles, using the example of Hiiumaa and Järvamaa. The research is carried out with innovation biography method. Eleven social innovation projects were studied in order to understand what kind of innovations are born in rural areas and what are the supporting and hindering factors in their implementation. The innovations born in Järvamaa and Hiiumaa are mainly bottom-up initiatives which goal is to contribute to the wider public while increasing the community's well-being. The main supporting factors are personal contacts, small and supportive community, rural living environment and characteristic features of the inhabitants. Main obstacles are small population, long distances, passivity of the local government and poor accessibility by public transport. At the same time, the cooperation between the parties was pointed out as both a strength and a weakness.

Keywords: social innovation, digital social innovation, rural area, innovation biography method

CERCS code: S230 Social geography

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	4
2. Teooria	6
2.1 Klassikalisest innovatsioonist digitaalse sotsiaalse innovatsioonini: mõiste olemus ja areng	6
2.2 Innovatsiooni ja ruumi seos: linna- ja maapiirkonna lõhe	10
2.3 Sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni võimalustest maapiirkondades	11
3. Metoodika	15
3.1 Innovatsiooni biograafia kui uuenduslik innovatsiooni uurimise meetod	15
3.2 Valim.....	18
3.3 Andmekogumis- ja analüüsi protsess.....	24
4. Tulemused.....	28
4.1 Lühikirjeldused innovatsiooni näidetest.....	28
4.2 Maapiirkondades esinev sotsiaalne innovatsioon.....	33
4.3 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas	40
4.3.1 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused	41
4.3.2 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise takistused.....	43
5. Arutelu	45
5.1 Sotsiaalne innovatsioon maapiirkondades	46
5.2 Innovatsiooni biograafia meetodi refleksioon.....	49
6. Kokkuvõte.....	51
Summary	53
Tänuavaldused	55
Kirjanduse loetelu	56
Lisad.....	64
Lisa 1. Intervjueeritavate nõusolekuvorm.....	64

1. Sissejuhatus

Innovatsioon on tänapäeval väga levinud mõiste, mida kasutatakse mitmetes erinevates valdkondades. Varasemalt on aga innovatsiooni uurimisel ja otsimisel keskendunud pigem majanduse ja tehnoloogia valdkondadele (Sledzik, 2013). Üha enam on hakatud uurima ka teist laadi innovatsioone, mis on pigem suunatud ühiskonna probleemide lahendamiseks ja inimeste heaolu suurendamiseks. Sellist innovatsiooni nimetatakse sotsiaalseks innovatsiooniks. Sotsiaalne innovatsioon toob omavahel kokku erinevad osapooled: erasektori, avaliku sektori, kolmanda sektori ning kodanikud, et välja töötada uusi lahendusi ühiskondlikele väljakutsetele (OECD, 2021). Viimasel ajal on sotsiaalse innovatsiooni diskursusesse lisandunud digitaalne komponent, moodustades sotsiaalse innovatsiooni alaliigi digitaalse sotsiaalse innovatsiooni (Sept, 2020). Bria (2015) on defineerinud digitaalset sotsiaalset innovatsiooni kui sotsiaalne ja koostööl põhinev innovatsiooni tüüp, mille käigus uuendajad, kasutajad ja kogukonnad teevad digitaalset tehnoloogiat kasutades koostööd, et luua teadmisi ja lahendusi paljude sotsiaalsete vajaduste jaoks ning sellise ulatuse ja kiirusega, mis oli enne interneti esile kerkimist kujutlematu. Selles magistritöös käsitletakse digitaalset sotsiaalset innovatsiooni ühe osana sotsiaalsest innovatsioonist.

Sotsiaalset innovatsiooni on varasemalt pigem seostatud linnalise keskkonnaga, sellest tulenevalt on seda ka enam otsitud linnapiirkondadest (Torre, 2015; Solevsik & Gulbrandsen, 2014; Shearmur, 2017). Samas võib innovatsioon toimuda ka linnavälises keskkonnas, sealjuures võib linnades toimuvat innovatsiooni mõjutada linnavälises keskkonnas toimuv innovatsioon ning vastupidi (Shearmur, 2012). Järjest enam jõutakse arusaamani, et ka maapiirkonnas leidub mitmesugust innovatsiooni, sealhulgas sotsiaalset innovatsiooni. Maapiirkondades kasutatakse tehnoloogia võimalusi koostöö ja kogukonna loomise toetamiseks ja julgustamiseks (Bria, 2015; Stokes et al., 2017; Zerrer & Sept, 2020) ning konkreetsete probleemide lahendamiseks. Maapiirkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks on oluline kasutada innovaatilisi lahendusi probleemide lahendamiseks. Selleks, et edaspidi ellu viia edukaid ja jätkusuutlikke uuendusi maapiirkonnas, on oluline uurida olemasolevaid näited ning nende põhjal välja selgitada toetavad tegurid, mis võimaldavad maapiirkonnas innovatsioonil hästi toimida ning takistavad tegurid, millega maapiirkonnas ellu viidavad uuendused silmitsi seisavad.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada maapiirkonnas elluviidava sotsiaalse innovatsiooni iseloomulikud tunnused ning peamised võimalused ja takistused Hiiumaa ja Järvamaa näitel. Uurimust viiakse läbi innovatsiooni biograafia meetodi alusel ning magistritöös antakse hinnang antud meetodi sobivusest innovatsiooni uurimiseks maapiirkonnas. Antud meetodiga uuritakse detailselt konkreetseid innovatsiooni näiteid ja kaardistatakse innovatsiooni protsess koos osapoolte ning olulisemate etappidega. Meetodi üheks keerukuseks on keskendumine edukatele projektidele (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019), mistõttu on magistritöös nähtud vaeva, et näidete hulka kaasata ka tänaseks lõppenud projekte.

Järgnevalt on välja toodud uurimisküsimused, millest esimesed kaks on sisult empiirilised ning kolmas küsimus keskendub meetodi refleksioonile.

Uurimisküsimused:

1. Millised sotsiaalsed innovatsioonid sünnivad maapiirkonnas?
2. Millised on sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas?
3. Kuidas võimaldab innovatsiooni biograafia meetod maapiirkonnas sotsiaalset innovatsiooni uurida?

Magistritöö on jaotatud neljaks sisuliseks peatükiks. Teooria peatükk annab ülevaate innovatsiooni mõistest ja selle arengust, tutvustab innovatsiooni ja ruumi seost ning annab ülevaate sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni võimalustest maapiirkonnas. Metoodika peatükk tutvustab magistritöös kasutatud metoodikat ning andmekogumis- ja analüüsi protsessi. Metoodikale järgneb tulemuste peatükk, kus antakse ülevaate uuringu tulemustest. Sellele järgneb arutelu magistritöös selgunud tulemuste üle. Töö lõpetab kokkuvõte.

Magistritöö seostub ka laiemal uurimisprojektiga “Nutika ühiskonna avaram ümbermõtestamine: targa maaelu koosloomine vananeva elanikkonnaga piirkondades” (vastutav uurija: Kadri Leetmaa 2023-2027). See uurimisprojekt uurib nutiühiskonnaga seotud sotsiaalset innovatsiooni, keskendudes just eakatega seotud teemadele maakeskkondades. Paralleelselt magistritöö intervjuudega toimusid ka laiemal uurimisprojekti kvalitatiivsed intervjuud. Kõik selle magistritöö intervjuud on tehtud laiemast intervjuu-uuringust uuritavates piirkondades eraldi, kuid osalemine laiemas uurimisgrupis võimaldas hõlpsamini üles leida huvitavaid innovaatilisi algatusi uurimispiirkondadest.

2. Teooria

Käesolevas peatükis antakse ülevaade üldise innovatsiooni ja selle kahe kitsama liigi sotsiaalse ning digitaalse sotsiaalse innovatsiooni mõistest ja olemusest. Kirjeldatakse innovatsiooni ja ruumi seost linna- ja maapiirkonna kontekstis ning antakse ülevaade sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni võimalustest maapiirkonnas.

2.1 Klassikalisest innovatsioonist digitaalse sotsiaalse innovatsioonini: mõiste olemus ja areng

Tänapäeval on **innovatsioon** ehk uuendus laialt levinud mõiste, mida kasutatakse erinevates valdkondades. Innovatsiooni esmaseks ja tähtsaimaks definitsiooni koostajaks peetakse Austria teadlast Joseph Alois Schumpeteri. Tema põhilise definitsiooni kohaselt on innovatsioon üks majanduslike muutuste kriitiline osa, kus ettevõtjad otsivad tehnoloogilisi uuendusi, näiteks tooteid või teenuseid, et saavutada turul strateegiline eelis või isegi monopol (Sledzik, 2013). Baregheh *et al.* (2004) on innovatsiooni defineerinud organisatsioonilist protsessi, mille raames on ideed muudetud uuteks/täiustatud toodeteks või protsessideks. Kööri (2005) on kirjeldanud, et tähtis roll on tehnoloogilistel, majanduslikel, sotsiaalsetel ja ökoloogilistel uuendustel, kuid uuendused on oodatud ka kõikides teistes ühiskonnaelu valdkondades. Goldin (2008) on sõnastanud innovatsiooni kui protsessi, mis viib tulemuseni: see tulemus on definitsiooni järgi uudne selles mõttes, et tegemist on objekti või tegevusviisiga, mida varem ei eksisteerinud. Christensen (2013) on innovatsiooni liigitanud kaheks peamiseks kategooriaks: järkjärguline ja murranguline. Järkjärguline innovatsioon olemasolevatele turgudele olulist mõju ei avalda. See võib esineda näiteks olemasoleva toote parendusena, kuid ilmtingimata ei looda uut toodet (Tran, 2008; King & Baartartogtokh 2015). Murranguline innovatsioon seevastu viitab protsessile, mille käigus uus toode või teenus loob uue turu, tõrjudes lõpuks välja olemasolevad konkurendid (Corsi & Minin, 2014 & Christensen *et al.*, 2015). Christenseni sõnul on murranguline innovatsioon pikaajalise äriedu jaoks kriitilise tähtsusega.

Innovatsiooni eesmärgiks on muuta toodet, teenust või protsessi selliselt, et see muutuks efektiivsemaks (Kalvet jt., 2005; Euroopa Komisjoni koduleht). Innovatsiooni põhikriteeriumiks on uudsus, mis kujutab endast katkemist levinud praktikast, teisalt mõistavad Zerrer, Sept ja Christmann (2022) seda kooskõlas Gillwaldiga (2000, *cit. Zerrer et al.*, 2022) kui suhtelist uudust või juba olemasolevate elementide uudset kombinatsiooni. Erinevate definitsioonide puhul on läbivateks märksõnadeks muutumine, uudsus ja rakendamine. Uus teadmine muutub innovatsiooniks kui see rakendub, teisalt iga uus teadmine ei rakendu innovatsioonis (Kööri, 2005). Oluline on mõista, et kõik uuendused ei ole kasulikud, vaid teatud uuendused võivad olla kahjulikud nii indiviidi, organisatsiooni või ühiskonna seisukohast. Innovatsiooni puhul on oluline käsitleda seda konkreetses aja ja ruumi kontekstis vastava valdkonna või kategooria kohta, sest ühed uuendused võetakse kasutusele ühel ajaperioodil ja teised teisel ajaperioodil (*ibid.*). Samuti on teatud uuendused vajalikud ja kasulikud ühel ajal ning teised teisel ajal.

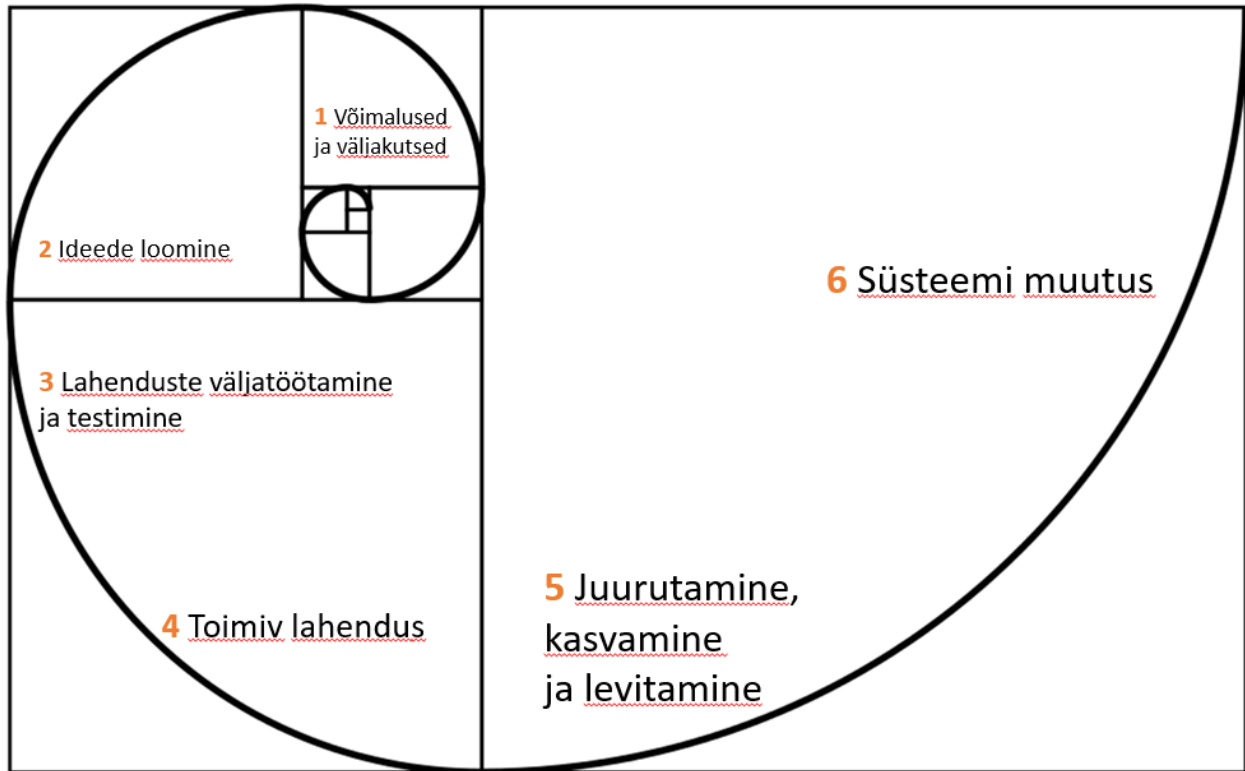
Innovatsiooni võib leida väga erinevatest valdkondadest ning sektoritest. Eestis on avaliku sektori innovatsiooni panustanud 2018. aastal loodud Avaliku Sektori Innovatsioonitiim, kelle ülesandeks on muuta Eestis pakutavaid avalikke teenuseid kasutajasõbralikumaks ja inimkeskemaks (Riigikantselei koduleht). Tänu sellele algatusele on uuendusi tehtud mitmetes erinevates valdkondades, sealhulgas näiteks sotsiaalteenused ja vaimne tervis, transport ja ligipääsetavus, jäätmekäitlus ning tervishoid. Kõikide projektide peamiseks eesmärgiks on kasutajasõbralikkus.

Innovatsiooni üheks oluliseks liigiks on **sotsiaalne innovatsioon**. Zapf (1989) on tajunud sotsiaalset innovatsiooni kui uusi sotsiaalseid praktikaid ning viise eesmärkide saavutamiseks. Sealhulgas ka uute organisatsioonivormide ja regulatsioonidet tekkimine ja uute elustiilide väljakujunemine (Zerrer *et al.*, 2022). Sotsiaalne innovatsioon viitab uute lahenduste väljatöötamisele ja rakendamisele, mis eeldavad kontseptuaalseid, protsessi-, toote- või organisatsioonilisi muudatusi, mille lõpptulemuseks on parandada üksikisikute ja kogukondade heaolu (OECD, 2024). Tegemist on pikaajaliste tulemuste loomisega, mille eesmärk on tegeleda ühiskondlike vajadustega, muutes põhjalikult kaasatud sidusrühmade vahelisi suhteid, seisukohti ja reegleid osalemis- ja koostööprotsessi kaudu (Voorberg *et al.*, 2013). Nyseth ja Hamdouch (2019) väidavad, et sotsiaalse innovatsiooni eesmärgiks on sotsiaalsed muutused, kuid Sept (2020) näeb pigem sotsiaalset innovatsiooni sotsiaalse muutuse osana, mis tähendab, et sotsiaalset innovatsiooni ei ole ilma sotsiaalse muutuseta. OECD (2021) on tõdenud, et sotsiaalne innovatsioon on tõestanud oma efektiivsust nii sotsiaalsete kui ka keskkonna probleemide uute lahenduste identifitseerimisel, disainimisel ja rakendamisel.

Varasemalt on esile kerkinud vähemalt kaks sotsiaalse innovatsiooni uurimise voolu. Esimese voolu teadlased keskenduvad sellele, kuidas olemasolevaid probleeme saab lahendada koostööpõhiste ja sidusamate sotsiaalsete suhete arendamise, kodanike mõjuvõimu suurendamise, alt-üles algatuste ja demokraatlike juhtimissüsteemide arendamise kaudu (Jessop *et al.*, 2013). Teine suund on rohkem juhindunud klassikalisest innovatsiooniuuringutest, selles nähakse sotsiaalseid uuendusi kui tegutsejate uudseid sotsiaalseid praktikaid, kus teadlasi huvitavad uuendusliku tegevuse struktuur ja protsessid (Zerrer *et al.*, 2022). Uuritakse edukaid ja ebaõnnestunud algatusi, et mõista, kuidas sotsiaalsed uuendused toimivad (Christmann *et al.*, 2020).

Sotsiaalset innovatsiooni on peetud vastuseks finants- ja majanduskriisidele, mis seisavad läänemaailma ees alates 1990. aastatest, seejuures soodustades suuremat individuaalset vastutust, era- ja vabatahtlike teenuste osutamist ning kogukonna iseorganiseerumist (Nyseth & Hamdouch, 2019). Sotsiaalne innovatsioon toob omavahel kokku erinevad osapooled: erasektori, avaliku sektori, kolmanda sektori ning kodanikud, et välja töötada uusi lahendusi ühiskondlikele väljakutsetele, näiteks erivajadustega lastele alternatiivsed õppimisvõimalused ja meetodid (OECD, 2021). Sotsiaalne innovatsioon tekib üldjuhul kohalikul tasandil ning areneb oluliste teadmiste jagamise ja asjaomaste sidusrühmade osaluse koostöös (Anheier *et al.*, 2019). Sotsiaalse innovatsiooni arusaamad ja perspektiivid on välja kasvanud eelkõige läbi praktika ning sellel

põhineva tagasiside kaudu (Mulgan, 2012). Sotsiaalse innovatsiooni protsess koosneb kuuest põhietapist (joonis 1) (Murray *et al.*, 2010).

Joonis 1. Sotsiaalse innovatsiooni etapid. Allikas: Murray *et al.*, (2010) põhjal autori koostatud joonis.

Esimene etapp (joonis 1) on probleemi võimalused ja väljakutsed, kus tegeletakse probleemi algpõhjustega ning kaardistatakse vajadused ning visioneeritakse tulevikku. Sellele järgneb ideede loomine, milleks kasutatakse näiteks ideekonkursside, loometalgusid või inkubaatoreid, et leida rohkem uusi ideid ja ettepanekuid antud probleemi lahendamiseks. Kolmas etapp on lahenduste väljatöötamine ja testimine, mille käigus testitakse paljulubavaid ideid praktikas. Korraldatakse eksperimente ja uuringuid, tehakse prototüüpe, vajadusel kaasatakse ühisrahastust või otsitakse ressursse kiirenditest. Neljas etapp on toimiv lahendus, mis hõlmab endas välja valitud lahenduse eksperimente, uuringuid ning standardite loomist. Viies etapp on juurutamine, kasvamine ja levitamine, mille käigus peaks jõudma probleemi lahendus sihtgrupini. Siinkohal on oluline roll kommunikatsioonil. Viimane, kuues etapp on süsteemi muutus, mille tagajärjel võiks näiteks muutuda regulatsioonid või tekkida pikaajalised koostöölepingud.

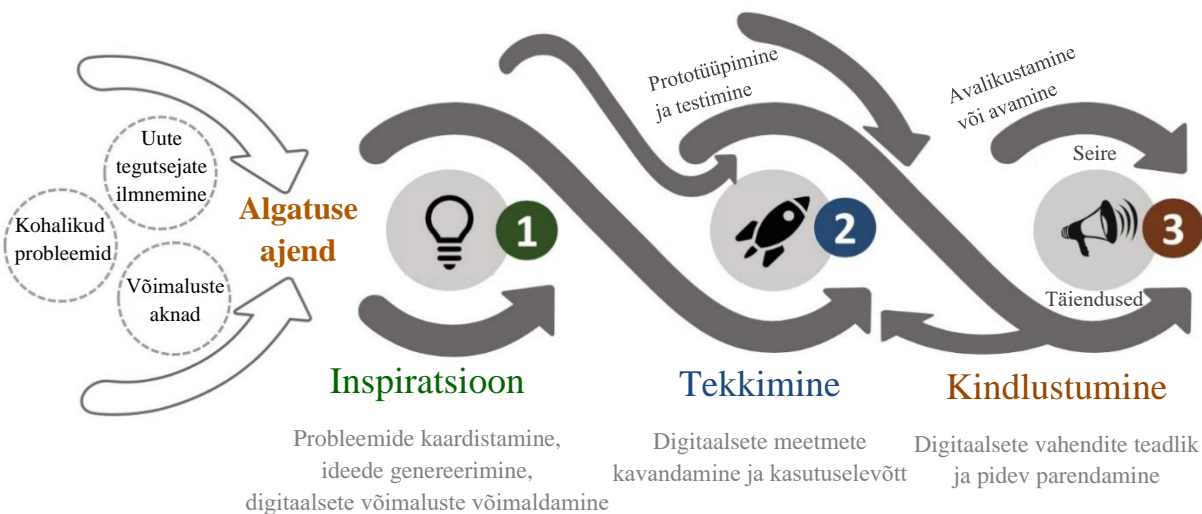
COVID-19 pandeemiast tulenevalt on samuti esile kerkinud sotsiaalse innovatsiooni roll, mis on riikidele andnud võimalused kasutada innovaatilisi lahendusi valitsuse tegevuse täiendamiseks pandeemiast põhjustatud kriisist väljumiseks (OECD, 2021). Sotsiaalset innovatsiooni seostatakse sageli süsteemsete või transformatiivsete muutuste potentsiaaliga, mis võib leida vastuseid

pikaajalistele probleemidele. Sellest tulenevalt on sotsiaalne innovatsioon taastamisstrateegiates üks soovituslik komponent.

Hiljuti on aga sotsiaalne innovatsioon kogunud tähelepanu ning digitaalne tehnoloogia on sisenenud sotsiaalse innovatsiooni diskursusesse, moodustades **digitaalse sotsiaalse innovatsiooni** (edaspidi DSI) mõiste (Sept, 2020). Bria (2015) on defineerinud DSI-d kui sotsiaalne ja koostööl põhinev innovatsiooni tüüp, mille käigus uuendajad, kasutajad ja kogukonnad teevad digitaalset tehnoloogiat kasutades koostööd, et luua teadmisi ja lahendusi paljude sotsiaalsete vajaduste jaoks ning sellise ulatuse ja kiirusega, mis oli enne interneti esile kerkimist kujutlematu. Selles definitsioonis on olulisel kohal ulatus ja kiirus, mis ruumilisest vaatenurgast on pigem seostatav linnalise keskkonnaga, mistõttu on rõhk linnadel (Sept, 2020).

Zerrer, Sept ja Christmann (2022) on oma uuringu põhjal kirjeldanud digitaalselt toetatud sotsiaalse innovatsiooni protsessis kolme faasi (joonis 2).

1. Inspiratsioonifaas: seda iseloomustab väljakutsete adresseerimine ja lahendusideede genereerimine. Selle raames peetakse kogukonnas arutelusid, et kaardistada olemasolevad probleemid ning prioriseeritakse need probleemid avanevate võimaluste taustal.
2. Tekkefaas: kavandatakse ja teostatakse konkreetseid lahendusi. Selle käigus toimub eesmärkide konkretiseerimine, lahenduste profileerimine ning ideede esimesed teostused ja katsetused.
3. Kindlustumisfaas: seda iseloomustab pidev kohanemine koos sisu ja/või ruumilise levikuga. See seisneb väljatöötatud lahenduste ja meetmete tutvustamises potentsiaalsetele kasutajatele ning tehniliste funktsioonide testimise ja täiustamise protsessi algatamises.

Joonis 2. Digitaalselt toetatud sotsiaalse innovatsiooni protsess. Allikas: Zerrer, Sept & Christmann (2022) põhjal autori koostatud joonis.

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et sotsiaalne innovatsioon ja DSI on võrreldes majandusliku ja tehnoloogilise innovatsiooniga suunatud enam üksikisikute ja kogukondade heaolule (OECD, 2024), vastab ühiskondlikule vajadusele, on avatud ja koostoimeline (Voorberg *et al.*, 2013). Sellel

on rohkem osapooli (OECD, 2021) ning olulisel kohal on rohujuuretasand ehk alt-üles lähenemine (Jessop *et al.*, 2013).

2.2 Innovatsiooni ja ruumi seos: linna- ja maapiirkonna lõhe

Innovatsiooni võime kohata erinevates valdkondades, keskkondades, asukohtades ja institutsioonides. Majandusgeograafias on keskseks eelduseks, et innovatsiooni mõjutavad suuresti kohalikud ja piirkondlikud olud (Isaksen & Karlsen, 2016; Müller & Korsgaard, 2018). Kui ettevõtete innovatsiooni mõistetakse kui üht regionaalarengu võtmetegurit, siis innovatsiooni ja ruumi käsitletavat diskursust saab nii teoreetilises kui ka empiirilises käsitluses seostada selgelt linnalise eelarvamusega (Torre, 2015; Solevsik & Gulbrandsen, 2014; Shearmur, 2017). Kuna linna omadused nagu tihedus, lähedus ja mitmekesisus toetavad interaktiivseid teadmiste ja loomingu levitamise protsesse, siis laialdaselt peetakse linnapiirkondi innovatsioonimasina keskusteks (Florida, Adler & Mellander, 2017). Seega on innovatsiooni seni otsitud peamiselt linnalisest keskkonnast, mistõttu on maa- ja äärealade ning nende osalejate innovatsioonivõimekus oluliselt alahinnatud (Eder, 2019; Graffenberger & Vonnahme, 2019).

Loomulikult toimub teatud tüüpi innovatsioon peamiselt linnades (nt sotsiaalsed ja poliitilised uuendused linnades kasvava ebavõrdsuse vähendamiseks), kuid innovatsioon võib toimuda ka linnavälises keskkonnas, sealjuures võib linnades toimuvat innovatsiooni mõjutada linnavälises keskkonnas toimuv innovatsioon ning vastupidi (Shearmur, 2012). Innovatsioon on paljuski seotud loominguilusega, seega on mitmed ettevõtted koondunud paikadesse, kuhu on ka koondunud loomeinimesed. Arvestades, et suured mitmekesised linnad on loomeinimeste jaoks atraktiivsed, aitab see mõista, miks linnad on sageli innovatsiooniprotsessis kesksed paigad (*ibid.*). Linna puhul on tegu ka teabe- ja kontaktirikka keskkonnaga, kus ettevõtted suurendavad oma võimalust hankida asjakohast teavet, tuvastada võimalusi ning leida tarnijaid, koostööpartnereid ja kliente - see omakorda tugevdab samuti arusaama innovatsiooni ja linnade omavahelisest seosest (*ibid.*). Tuginevalt klassikalisele aglomeratsiooniteooriale (Parr, 2002; Puga, 2010) on linnadel omane pakkuda mitmeid kulusid ja riske vähendavad välismõjusid, mis võivad olla olulisemad ebakindlas keskkonnas tegutsevatele uuematele tööstusharudele ja ettevõtetele. Samas tuleb asukoha kontseptsioonile lisada juurde ka mobiilsuse aspekt, sest vaatamata inimeste koondumisest linnadesse, on inimesed oma toimetamises väga mobiilsed. Seda nii igapäevases pendelrändes kui ka äri- ja puhkuseraisides. Linn oma olemuselt on inimeste kogum, kelle erinevad trajektoorid seda läbivad (Massey, 2005) ning linn ulatub oma piiridest kaugemale tänu võrgustikele, millesse need inimesed on põimitud (Bathelt, 2011; Yeung, 2005). Seega, ideed ja teadmised, mida geograafiliselt piiritletud linnas vahetatakse, ei teki tingimata selles asukohas, samuti ei pruugi neil olla selles asukohas ka tulemusi (Simmie, 2003): ideed ise võivad ilmnedä ükskõik kus, neid võivad kanda linnas elavad inimesed ja väljastpoolt tulevad inimesed ning ideed võivad voolata linnadesse ja linnast välja elektroonilise ja muu meedia vahendusel. Samamoodi on võimalik ettevõtteid osta ja ümber paigutada, osakonnad kuskil sulgeda ning mujal avada ning koosolekuid pidada peaaegu kõikjal. Sellest vaatenurgast tulenevalt ei ole mõttekas omistada

innovatsiooni ühegi konkreetse asukohaga (Shearmur, 2012). Igat tüüpi miljööl, geograafilisel või sotsiaalsel, võib olla oma roll innovatsiooni loomisel, arendamisel ja edendamisel.

Suur osa sotsiaalset innovatsiooni käsitlev kirjandus näitab, et selle osas on mitmesugust lähenemist (Christmann, 2019b), sealhulgas paljastab ka levinud arusaama, et sotsiaalset innovatsiooni nähakse samuti peamiselt linnade teemana ning alternatiivina tehnilisele ja majanduslikule innovatsioonile (Sept, 2020). Teaduskirjanduses on laialdaselt käsitletud digitaliseerimist ja sotsiaalset innovatsiooni, eriti linnapiirkondade kontekstis, kuid viimasel ajal on need mõisted võetud arutluse alla ka laiemalt maapiirkonna ja tarkade külade kontekstis (Sept, 2020). Peamiselt on uuringutes rõhuasetus kas tehnoloogial või sotsiaalsel struktuuril ning vähesel määral nende omavahelisel koosmõjul ja praktilikal (Meijer & Bolivar, 2016). Vahel on digitaliseerimist ja sotsiaalset innovatsiooni käsitletud teineteise alternatiividena, kus sotsiaalne innovatsioon esindab alternatiivi majanduslikule ja tehnoloogiale orienteeritud linnalise keskkonna arengu lähenemisviisidele (Nyseth & Hamdouch, 2019).

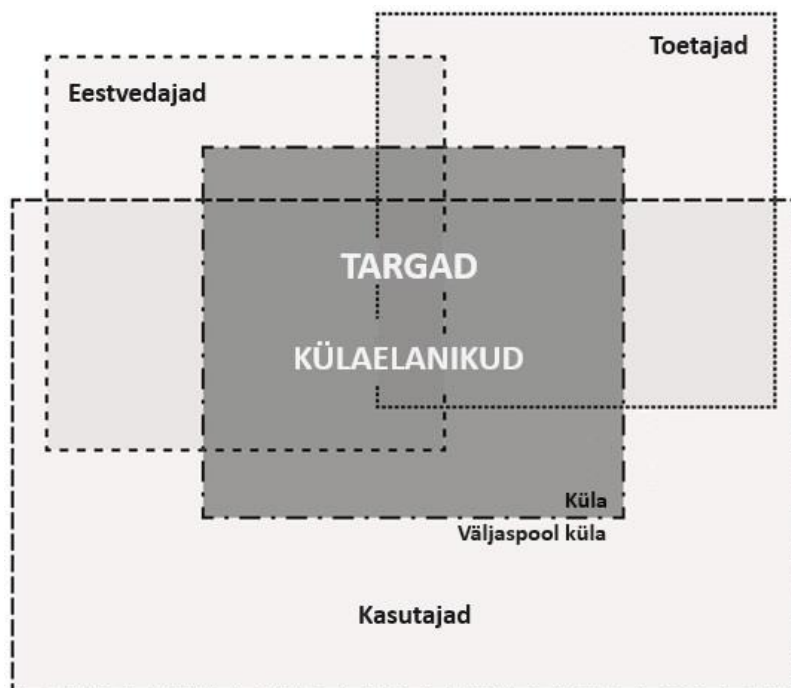
DSI üheks eelduseks on hea interneti kättesaadavus ja olemasolu. Tihtipeale jäävad maapiirkonnad aga maha nii lairiba kui ka muu digitaalse ühenduvuse osas (Sept, 2020), rääkimata digitaalse kasutuselevõtu ja oskuste osas (Cowie *et al.*, 2020). Lisaks on maapiirkonnas ilmnevad probleemid tihtipeale vastupidised linnades ilmnevatele (*ibid.*): madal rahvastikutihedus muudab avalike teenuste osutamise keeruliseks ja kulukaks; ääremaisus ja halb ühenduvus, mis raskendavad teatud sotsiaalsetes ja majandustegevustes osalemist; vanema elanikkonnaga seotud demograafilised probleemid ning nende endaga seotud probleemid (nt uute tehnoloogiate kasutuselevõtt). Sellest tulenevalt on selge, et linnapõhise eelarvamusega loodud tehnoloogiad ei sobi selliste väljakutsetega silmitsi seisvate maapiirkonna kogukondade arengu toetamiseks. Teisalt on endiselt haruldased üksikasjalikud empiirilised ülevaated DSI kohta maapiirkondades. Maapiirkondade DSI paremaks mõistmiseks peame toetuma sotsiaalse innovatsiooni diskursustele maapiirkondades ja linnades (Zerrer & Sept, 2020) ning tegema pikaajalisi ja põhjalikke uuringuid mehhanismide, struktuuride ja mõjude osas (Sept, 2020).

2.3 Sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni võimalustest maapiirkondades

Viimase kümnendi jooksul on akadeemilises maailmas toimunud arutelu maapiirkondade tuleviku üle, mis on hõlmanud endas enam kui väljaränne ning hääbumine. Pigem arvatakse maapiirkonnas leiduvat potentsiaali, mis avab maapiirkonna elanikele uusi võimalusi ning pakub linnaelanikele alternatiivi elada maal (Zerrer *et al.*, 2022). DSI on üks levinud võimalusi tegeleda maapiirkondadele iseloomulike probleemidega, milleks on peamiselt demograafilised muudatused (Christmann, 2017) ja teenuste kättesaadavus. Digitaliseerimise protsess on alates 2010. aastast üha enam hoogu võtnud ning toimunud maapiirkondades kõikjal maailmas. Selle kiirendamiseks on käivitatud rahastusprogramme ning on välja töötatud digitaliseerimise strateegiaid (Zerrer *et al.*, 2022).

Maapiirkondades kasutatakse tehnoloogia võimalusi koostöö ja kogukonna loomise toetamiseks ja julgustamiseks (Bria, 2015; Stokes et al., 2017; Zerrer & Sept, 2020) ning konkreetsete probleemide lahendamiseks. Maapiirkondade sotsiaalseid uuendusi iseloomustab sageli asjaolu, et kohalikud tegutsejad ise neid sellisena ei taju, vaid neid esitatakse kui lahendusi olemasolevatele probleemidele (Christmann, 2019a; Zerrer *et al.*, 2019). Teatud juhtudel on osalejate poolt kavandamata uuendused siiski välistelt osapooltelt (meedia ja poliitika) pälvinud suurt tähelepanu, mistõttu sageli nimetavad uusi algatusi innovatsiooniks hoopiski kolmandad osapooled (Zerrer *et al.*, 2022). Maapiirkondi on tihtipeale kasutatud eksperimentide läbiviimiseks, kus sageli tullakse maale midagi uut proovima (Christmann, 2019a; Noack & Federwisch, 2019). Sellest tulenevalt keskenduvad paljud uurimused ja katsetused sellele, et maapiirkondade sotsiaalse innovatsiooni algtooge on põhjustatud välistest teguritest (Butkeviciene, 2009; Neumeier, 2012), mis toetuvad tõenäoliselt linna teadmistele ja tavadele (Noack & Federwisch, 2019).

Innovatsiooniprotsessile iseloomulikult on ka maapiirkonnas innovatsiooni läbiviimisel kaasatud mitmed erinevad osalejate rühmad. Zerrer ja Sept (2020) jõudsid oma uurimustöös arusaamale, et DSI läbiviimine toetub kolmele erinevale osalejate rühma koostöele: eestvedajad, toetajad ja kasutajad (joonis 3). Sept (2020) on lisaks eestvedajaid veel omakorda liigitanud vastavalt tegutsemisele visionäärideks, probleeme lahendavateks ja professionaalseteks. Neid aktiivseid osalejaid nimetatakse ka tarkadeks külaelanikeks (ingl. k *Smart Villagers*), tänu kellele leiab aset DSI maapiirkonnas (Zerrer & Sept, 2020).

Joonis 3. Digitaalse sotsiaalse innovatsiooni osalejate rühmad. Allikas: Zerrer & Sept (2020) põhjal autori koostatud joonis.

Tarkasid külaelanikke iseloomustab digipositiivsus, probleemiteadlikkus, aktiivne kaasatus, motiveeritus, kogukonnale orienteeritus, vastutustundlikkus ja enesetõhusus. Nende tegevust kirjeldab alt-üles lähenemine ning nende olemus toob DSI protsessi spetsiifilisi oskusi ja tehnoloogiasõbralikku suhtumist. Zerrer ja Sept (2020) jõudsid ka järeldusele, et spetsiifilised kohapealsed oskused on väga vajalikud maapiirkonna eestvedajate toetamiseks. Samas on oluline ka protsessi väline koostöö ja toetuse saamine piirkondlikult tasandilt, sest kõrgemalt tasandilt on võimalik pakkuda tuge ja motivatsiooni tarkadele külaelanikele, mis tekitab kogu protsessis stabiilsust (Zerrer & Sept, 2020; de Fatima Ferreira *et al.*, 2021). Teisalt on keeruline ette näha DSI pikaajalist arengut ja mõju, eriti kui senise arengu eestvedamine on peamiselt tehtud väikese grupi inimeste poolt (Zerrer & Sept, 2020). Juhul kui üks või enam eestvedajatest peaks lõpetama panustamise, ei saa me olla teadlikud tagajärgedest nii DSI-le kui ka kogu kogukonnale.

DSI kogemusi on uuritud Saksamaal, kus projektid käsitlevad mitmesuguseid teemasid. Sept (2020) jagas uuritud algatused kaheks põhitüübiks: põhjalikud paljude teemadega tegelevad projektid ning ühe teemaga tegelevad projektid. Paljude teemadega tegelevad projektid on sageli suunatud digitaalsete ökosüsteemide loomisele (ENRD 2018, Elberzhager *et al.*, 2018) ning neid iseloomustab peamiselt tarkvaraarendus ja/või osalemine kõige pakilisemate maapiirkonnas leiduvate probleemide lahendamiseks. Sellised algatused on üldjuhul ajendatud maakonna tasemelt ehk ülalt-alla lähenemisega, kus struktureeritud osalusprotsessides raames koostöös kohalike elanikega selgitatakse välja probleemid ja võimalikud digitaalsed lahendused (Sept, 2020). Üsikute teemadega tegelevad projektid on fokuseeritud vaid ühele teemale ning on mõeldud spetsiifiliste kohalike probleemide lahendamiseks. Need tihtipeale alt-üles lähenemisega projektid võivad keskenduda näiteks mobiilsusele, turismile, kohalikule majandusele, kaugtööle, kommunikatsioonile või tervishoiule (Sept, 2020).

Eesti maapiirkondade ettevõtete hulgas läbi viidud uuringu põhjal võib öelda, et innovatsiooni- ja arenguprotsessides võivad olulist rolli mängida kohalikud ressursid (füüsilised, immateriaalsed, sotsiaalsed, kogukondlikud, rahalised ja inimressursid) (Reidolf & Graffenberger, 2019). Füüsiliste ressursside all mõeldakse näiteks looduslikke ressursse, toorainet, infrastruktuuri, maastikku või vabu hooneid. Sotsiaalseteks ja kogukondlikeks ressurssideks loetakse näiteks kollektiivset tegevust, mis tekib interaktiivsetest sidemetest ja pindadest nagu sotsiaalvõrgustikud, firmavõrgustikud, partnerlussuhted ja ühistud. Immateriaalseteks ressurssideks on traditsioonid, kultuuriline pärand, ajaloolised hooned ning kohaspetsiifiline identiteet. Inimressursid viitavad nii töötajate võimetele kui ka piirkondlikult eristuvatele kohalikele teadmistele ja praktilistele teadmistele, mis on integreeritud ettevõtete protsessidesse ja toodetesse (Müller & Korsgaard, 2018). Rahaliste ressurssidena nähakse nii sisemisi kui ka väliseid investeerimisallikaid, sh toetused, laenud või toetuskeemid, mis on maapiirkonna ettevõtetele kättesaadavad kohalikul või riiklikul tasandil (de Fatima Ferreira *et al.*, 2021). Eriti oluline roll on aga sotsiaalsetel ja kogukonna ressurssidel, sest neil on keskne funktsioon täiendavate ressursside mobiliseerimiseks ning ühistegevuse ja mõtestamise hõlbustamiseks, lisaks on sotsiaalsed sidemed vahendajateks kohapealsete osalejate ning ressursside vahel (Müller & Korsgaard, 2018). Vähene osalejate arv

soodustab suhtlemist üsna erinevate osalejate vahel, tuues kaasa potentsiaalselt produktiivse mitmekesisuse sotsiaalsetes sidemes ja ettevõtete võrgustikes (Mcpherson *et al.*, 2001).

Sotsiaalne innovatsioon pole siiski imerohi kõigi inimlike ja sotsiaalsete probleemide lahendamiseks üheski kontekstis. Mendes *et al.* (2012) on jaganud sotsiaalse innovatsiooni takistused struktuurseteks ja organisatsioonilisteks. Struktuursed takistused on seotud kontekstiga, milles sotsiaalsed uuendajad tegutsevad ja mis mõjutavad nende käitumist. Sotsiaalse innovatsiooni struktuursete takistustena nähti sotsiaalsete süsteemide lõkse (nt vaesuslõks), tõrkeid uute tegevuste loomisel, innovatsiooni võimendavate tegurite ebapiisavust või puuduvust ning uuenduste kollektiivset iseloomu. Organisatsiooniliste takistustena nähakse takistusi, mis on seotud sotsiaalse innovatsiooni osalejate ja nende tegevuste omadustega. Selliste takistustena toodi välja mitmete osapoolte vaheline koostöö ja selle koordineerimine, kollektiivse olemuse tõttu vajalike ressursside tagamise keerukus (nt rahastus), osapoolte ebaõnnestumised neile antud ülesannete täitmisel ja osalejate passiivsus uuendusega kaasa minemisel. Selliste teguritega innovatsioonide uurimine on oluline, et mõista, kuidas sotsiaalse innovatsiooni takistused toimivad või kuidas neid eemaldada saaks. Võib eeldada, et sotsiaalne innovatsioon on alati positiivse arenguga, kuid alati on risk ebaõnnestuda, sh ka sotsiaalsel innovatsioonil, mis võib omakorda kaasa tuua erinevaid negatiivseid mõjusid. Sotsiaalse innovatsiooni puhul on keeruline ennustada tegevuse edu, sest tihtipeale sõltub see tugevalt osalejate valmisolekust ja võimekusest. Lisaks on sotsiaalne innovatsioon vahel seotud ka poliitiliste eesmärkidega, mis võivad aja jooksul muutuda ning poliitiline konflikt võib konkreetse algatuse rakendamise peatada (Nyseth & Hamdouch, 2019). Samuti võivad muutused osadele kogukonna liikmetele tuua positiivseid ja teistele negatiivseid tagajärgi, mis omakorda võib viia suhete jähnemiseni või isegi vastuseisu tekkimiseni kogukonnas (*ibid.*).

Eelnevast kirjanduse ülevaatest selgus, et innovatsiooni on uuritud, kuid pigem on keskendutud selle uurimisel ja otsimisel linnalisele keskkonnale ning ei eeldata, et maal võib ka innovatsiooni esineda. Tasapisi on hakatud ka innovatsiooni, sealhulgas sotsiaalset innovatsiooni, otsima maapiirkondadest, kuid tihtipeale ei seostata maapiirkonnas ellu viidud uuenduslikke lahendusi innovatsiooniga, vaid käsitletakse neid lihtsalt olemasolevate probleemide lahendustena. Samuti on endiselt haruldased üksikasjalikud empiirilised ülevaated DSI kohta maapiirkondades. Maapiirkondade sotsiaalse innovatsiooni paremaks mõistmiseks on oluline jätkata uuringutega, kus analüüsitakse algatusi ja nende eesmärke, erinevate osalejate rolle, motivatsiooni neid uuendusi ellu viia ning kaardistada peamised takistused ja tugevused, mis maapiirkonnas innovatsiooni elluviimisel esinevad. Sellest tulenevalt on ka magistritöös keskendutud just maapiirkondadele ja seal esinevale sotsiaalsele innovatsioonile, et panustada maapiirkonnas esineva sotsiaalse innovatsiooni paremale mõistmisele.

3. Metoodika

Käesolevas peatükis antakse ülevaade innovatsiooni biograafia meetodist, kirjeldatakse empiirilise osa koostamiseks valitud uurimisalasid ja valimit. Lisaks tutvustatakse andmekogumise ja analüüsi protsessi.

3.1 Innovatsiooni biograafia kui uuenduslik innovatsiooni uurimise meetod

Enamik innovatsiooniuringuid on keskendunud tehnoloogilistele toodete ja protsessidega seonduvatele uuendustele, kuid üha enam uuritakse ka organisatsioonilisi uuendusi nagu turundus ja juhtimine (OECD & Eurostat, 2005). Peamiselt on võimalik mõõta erinevaid ellu viidud tegevusi või uusi tooteid. Näiteks on innovatsiooni varasemalt mõõdetud läbi patendiandmete (Breschi & Lissoni, 2001; Feldman & Lendl, 2012; Jaffe & Trajtenberg, 2002; Sedgley & Elmslie, 2011; Thompson & FoxKean, 2005 *cit.* Shearmur, 2012), eelkõige kasutades neid andmeid innovatsiooni geograafia (Acs *et al.*, 2002; Sedgley & Elmslie, 2011, *cit.* Shearmur, 2012) ning teadmiste leviku ruumilise ulatuse (Breschi & Lissoni, 2001; Franz, 2010, *cit.* Shearmur, 2012) uurimiseks. Patendid on üldjuhul seotud toodetega, mis annab võimaluse innovatsiooni loendada ja statistiliselt analüüsida, teisalt ei anna see niivõrd head ülevaadet konkreetse patendi tekkimise ja loomise protsessi ning tekkepõhjuste kohta. Samuti on patentide põhjal innovatsiooni uurimise osas välja toodud probleemina (Acs *et al.*, 2002; Griliches, 1990, *cit.* Shearmur, 2012), et patenteeritakse vaid suuremad tooteuuendused, mõned suured ettevõtted võivad otsustada patenteerida kaitsvalt uusi ideid, mida neil pole plaanis turule tuua (Heller, 2008, *cit.* Shearmur, 2012) ning mõned väiksemad ettevõtted võivad oma leiutise avalikustamisel asemel pigem loota saladuseks jäämisele. Lisaks paljud uuendused ei ole patenteeritud ja mõned on kaetud mitme patendiga ning paljudel patentidel pole tehnoloogilist ega majanduslikku väärtust, samas teistel võib olla väga kõrge väärtus (OECD & Eurostat, 2005). Siiski on välja toodud, et patendid annavad suhteliselt täpse hinnangu tooteinnovatsiooni geograafia näiteks USA suurlinnapiirkondades, kuid ei määra nende kehtivust väiksemastes linnades või linnavälistes piirkondades ega ka muud tüüpi majanduslike innovatsioonide puhul (Acs *et al.*, 2002, *cit.* Shearmur, 2012).

Teine lähenemine innovatsiooni uurimiseks ja mõõtmiseks on regulaarsete innovatsiooni uuringute teostamine (Godin, 2002; Mairesse & Mohnen, 2010, *cit.* Shearmur, 2012). Näiteks Euroopa Liidus viiakse läbi regulaarseid innovatsiooniuringuid, järgides Oslo käsiraamatus (OECD & Eurostat, 2005) sätestatud metoodikat. Mõned teadlased viivad läbi ka regulaarseid küsitlusi, kus lisaks muudele teemadele uuritakse ettevõtetele ka uuenduste elluviimise kohta. Nendest küsitlustest saadud tulemusi ei ole aga kasutatud innovatsiooni üksikasjaliku geograafia uurimiseks (Shearmur, 2011) vaid pigem innovatsiooniprotsessi uurimiseks, erinevate ettevõtetetasandi tegvuste rolli uurimiseks innovatsioonis ning nende võrdlemiseks tööstusharude, riikide ja suurte piirkondade lõikes. Selliste uuringutega on pigem keskendutud ettevõtetele ning loendatakse samuti erinevaid mõõdetavaid aspekte innovatsiooni puhul, mida kombineeritakse

majanduslike näitajatega. Lisaks on innovatsiooni puhul tegemist pideva protsessiga, mistõttu on seda raske mõõta, ettevõtted ei kogu andmeid elluviidavale innovatsioonile tehtud kulutustest ning keeruline on määrata innovatsioonitegevuse ajastust (OECD & Eurostat, 2005). Uurimismeetoditega, mis keskenduvad põhiliselt mõõdetavatele kriteeriumitele, võivad teatud tüüpi innovatsioonid jääda nägemata. Keeruka mõõdetavuse tõttu võib ka sotsiaalne innovatsioon jääda märkamata. Selliste innovatsioonide uurimise üheks võimaluseks on innovatsiooni biograafia meetod, mis keskendub detailselt üksikasjaliku innovatsiooni arengule ajas, kus kaardistatakse protsessi osapooled ja tegevused, mis on innovatsiooni elluviimisel vajalikeks osutunud.

Innovatsiooni biograafia meetod seostub inimgeograafias traditsioonilise “järgi asja” lähenemisega (Cook, 2004), mille puhul uuritakse tootmisprotsesside ruumi ja ajaga seotud paiknemist, tuginedes sageli mitme asukoha etnograafiale (Graffenberger, 2019). Innovatsiooni biograafia puhul laiendatakse mõistet “järgi asja” mõisteks “järgi ideed” (Ibert *et al.*, 2015), samas säilitatakse avatud ja uurimuslik suund, rõhutades innovatsiooni mitmekohalist olemust. Tegemist on kvalitatiivse uurimismeetodiga, mis võimaldab anda tervikliku ja üksikasjaliku ülevaate ellu viidud uuendusest. Metodoloogiliselt tuleb innovatsiooni biograafia uurimise käigus koguda andmeid ja kirjeldada konkreetset uuenduslikku ideed aja jooksul. Kogutakse aegruumi andmeid edukalt ellu viidud innovatsiooniprojektide kohta, mis annavad sisuka ja teaberohke ülevaate ellu viidud innovatsioonist (Graffenberger, 2019). Samal ajal analüüsitakse innovatsioonis osalejate omavahelist koostoimet, rakendades sealjuures avatud ja induktiivset andmeanalüüsi (Butzin & Widmaier, 2015). Üldiseks eesmärgiks on saada täielik ülevaade peamistest osalejatest, nende teadmiste ja pädevuse panusest, millal nad arengusse sisenesid ja kus nad asusid (Butzin, 2013). Spetsiifilise orientatsiooni ja nõutud üksikasjalikkuse tõttu on innovatsiooni biograafia lähenemise puhul tegemist intensiivse uurimisprotsessiga (Ibert *et al.*, 2015).

Innovatsiooni biograafia ei kirjelda vaid protsessi ajalist kulgemist, selles on kombineeritud empiirilised ja analüütilised meetodid, mis annavad uurimise protsessile struktuuri (Butzin, 2012, *cit.* Graffenberger, 2019). Lähtudes sotsioloogilise biograafia uurimise loogikast, moodustavad narratiivsed intervjuud andmete kogumise keskse viisi. Üheks eripäraks on ideaaljuhul intervjuude läbiviimine mitme innovatsiooniprojektis osalenud inimesega, saades seeläbi erinevaid vaatenurki nii organisatsiooni sisestelt kui ka välistelt osalejatelt. Võtmeintervjueeritavatelt kogutud informatsiooni põhjal saab jätkata isikukeskse võrgustiku analüüsiga. Võrgustiku analüüs annab võimaluse paljastada ja analüüsida innovatsiooniprojektide aluseks olevaid osalejate paiknemist (Graffenberger, 2019). Biograafia ülesehitamisel ja kirjeldamisel on andmed erinevatest allikatest ja uurimisprotsessi analüütilistest etappidest omavahel trianguleeritud (Graffenberger, 2019). Baregheh *et al.* (2004) on innovatsiooni defineerinud organisatsioonilist protsessi, mille raames on ideed muudetud uuteks/täiustatud toodeteks või protsessideks. Innovatsiooni biograafia lähenemine võimaldab antud teoreetilist arusaama empiiriliselt rakendada. Konkreetsetele innovatsiooniprojektidele keskendumine võimaldab innovatsiooni biograafia lähenemine pühenduda empiiriline ja analüütiline objektiiv innovatsiooniga seotud tegevustele ja praktikatele, pakkudes seeläbi võimalusi empiiriliseks vaatluseks (Graffenberger, 2019). Innovatsiooni protsessi

põhjuslike seoste mõistmine annab ülevaate sellest, kuidas erinevatest allikatest (geograafilised, valdkondlikud) saadud teadmised innovatsiooni protsessi käigus kombineeritakse (Butzin & Widmaier, 2015).

Innovatsiooni biograafia meetodi kasutamisel on üheks keerukuseks innovatsiooni konkreetse alguse ja lõpu määramine (Butzin & Widmaier, 2015). Tihtipeale on keeruline tabada hetke, millal konkreetne idee alguse sai. Sageli võib ühest uuest ideest välja kasvada ka mitu uut ideed, seda keerukam on protsessis ka eristada erinevate toodete või teenuste uusi arenguid. Samuti on keeruline öelda, mis hetkel innovatsioon lõppeb. Selleks hetkeks võib olla mitmeid erinevaid etappe: uue toote prototüübi valmimine, toote müüki panemine, uue teenusega alustamine või ka uue rutiini välja kujunemine (*ibid.*). Üheks innovatsiooni biograafia probleemseks kohaks, mis on seotud täpse fookusega, on edukatele projektidele keskendumine (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019). See fokuseeritus toob kaasa olulise eelarvamuse edulugude suunas ja õõnestab suurt hulka teatud põhjustel lõppenud innovatsiooniprojekte. See võib omakorda viia innovatsiooni biograafia meetodi rakendamise puhul moonutatud järeldusteni, kuna lõppenud projekte tavaliselt uurimuses ei arvestata. Lisaks ei ole lõppenud innovatsiooniprojektid sageli leitavad. Samuti võib ka arvata, et ettevõtted ei ole alati rääkima teatud põhjustel lõppenud projektidest. Seda on võimalik adresseerida pöörates tähelepanu innovatsiooniprojektide analüüsimisel kriitilistele ja probleemsetele etappidele (Graffenberger, 2019), kuid see eeldab intervjueritavate poolt koostööd teadlastega (Butzin & Widmaier, 2015). Keerukuseks on ka kriitiliste juhtumite valimine ja määramine (*ibid.*). Juhtumi eesmärgile vastavuse saab teada alles siis, kui uurimisprotsess ja analüüs on lõpule viidud ning teiste juhtumitega võrreldud. Lisaks on nõrkusena välja toodud, et innovatsiooni biograafia meetod keskendub kitsale protsessile ning ei viita laiemalt konteksti määravatele teguritele (Butzin & Widmaier, 2015). Seda võib pidada nii meetodi puuduseks kui ka eeliseks. Sellest tulenevalt on oht tekitada isoleeritud vaade innovatsiooniprotsessile. Samas võimaldavad terviklikud ja üksikasjalikud innovatsiooni biograafia kirjeldused koos spetsiaalselt valitud kriitiliste juhtumitega siiski analüütilist üldistamist, eriti kui uurida mitut juhtumit samaaegselt (Yin, 2014).

Vaatamata innovatsiooni biograafia meetodi puudustele, on tegemist siiski hea meetodiga uurimaks konkreetseid innovatsiooni näiteid. See meetod annab võimaluse jõuda tõesema infoni, miks ja kuidas on teatud innovatsioonid sündinud ja arenenud ning kuidas on erinevad osapooled olnud kaasatud ja oma panuse andnud. Lisaks annab see hea võimaluse võrrelda omavahel uuenduste elluviimise protsessi ning välja tuua iseloomulikud jooned teatud piirkonna ja algatuste osas. Magistritöös on arvestatud ka meetodi nõrkustega. Näiteks on nähtud vaeva, et valimisse kaasata ka projekte, mis on lõppenud. Lisaks seostub magistritöö laiema teadusprojektiga, mille raames uuritakse samuti maapiirkonnas uuenduslike lahenduste konteksti, mis aitab vältida magistritöö isoleeritud vaadet antud temale.

3.2 Valim

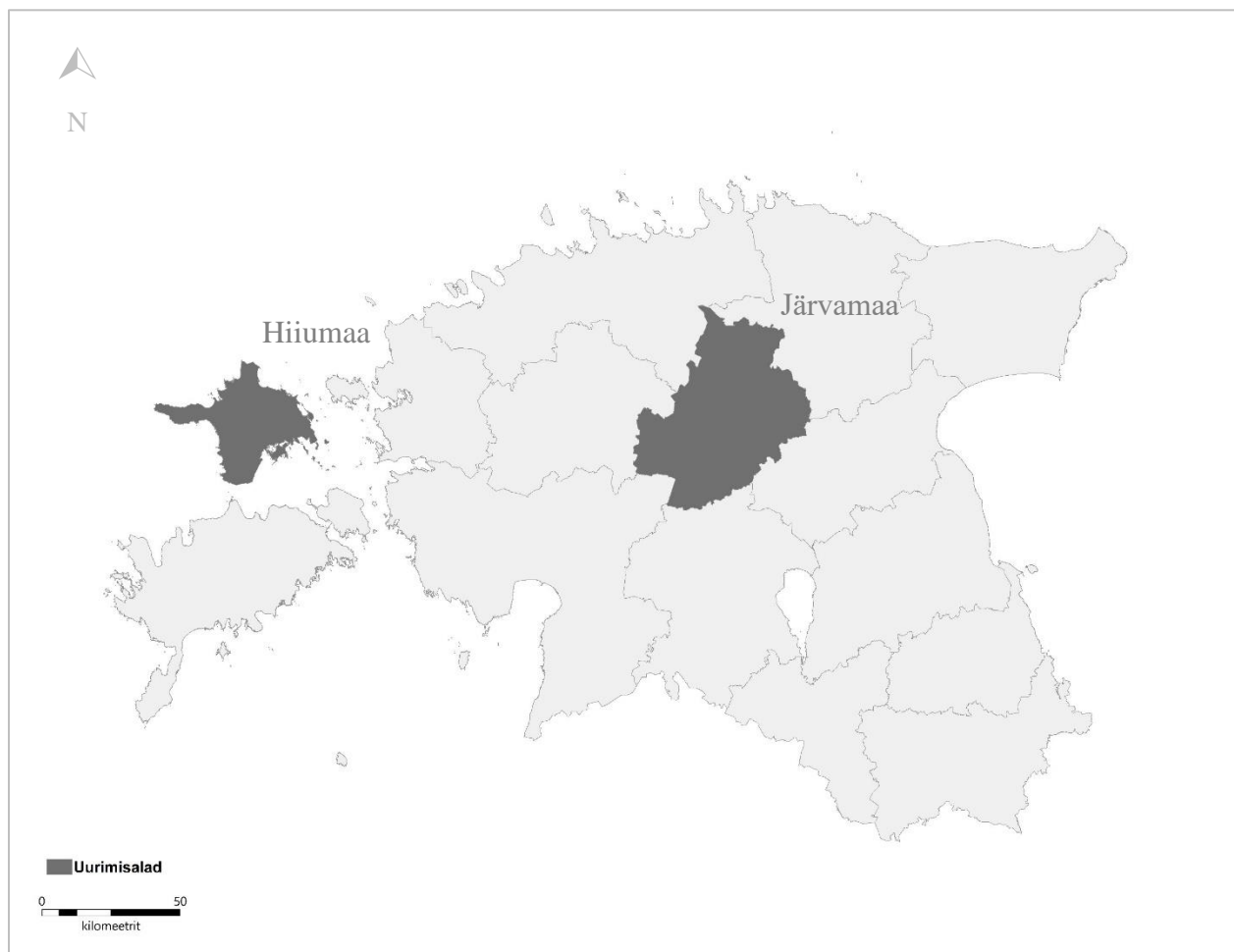
Eesti maapiirkondasid on varasemalt uuritud erinevate teemade ja valdkondade osas. Üheks oluliseks uuritud valdkonnaks on ääremaastumine, millele on keskendutud ka Eesti inimarengu aruandes (2020). Piirkondlik ebavõrdsus on Eestis aja jooksul kasvanud ning varasemalt nii majanduslikult kui ka sotsiaalselt elujõulised maapiirkonnad ja väikelinnad on muutunud ääremaaks (Leetmaa, 2020; Plüschke-Atolf jt., 2020). Seoses ääremaastumisega on kaasnenud ka piirkondlik ebavõrdsuse süvenemine, mis on kõige enam ära tuntav majandusliku ja inimkapitali koondumisega suurematesse Eesti linnapiirkondadesse (Leetmaa, 2020; Plüschke-Atolf jt., 2020). Varasemalt on Raagmaa ja Noorkõiv (2013) uurinud majanduse ümberkorraldamist koos tööhõive muutustega Eesti maapiirkondades. Uuringu põhjal selgus, et enim mõjutada on saanud primaarsektor, kus hõivatute arv on jõudsalt kahanenud ning uusi töökohti on maapiirkonnas loodud teenindussektoris, peamiselt maaturismi valdkonnas (Raagmaa & Noorkõiv, 2013). Samuti on Annist (2017) välja toonud majanduslike muutuste mõju maapiirkonnale, mis omakorda põhjustas sotsiaal-majanduslikke muutusi ühiskonnas, mis väljendus näiteks suhtlusvõrgustike lagunemises ja sotsiaalses killustumises. Rahvastiku kahanemist Eesti maapiirkonna väikeasulates on välja toonud ka Eesti väikeasulate uuring (2019). Uuringu kohaselt mõjutavad peamiselt väikeasulate arengut rahvastiku- ja majandusprotsessid ning valitsemise ja poliitike seotud tegurid (Hendrikson&Ko & Tallinna Ülikool, 2019). Samas on ka uuritud lahendusi, kuidas maapiirkondade ääremaastumist peatada või ümber pöörata. Ühe võimalusena on välja toodud maapiirkondade mainekujundus (Plüschke-Atolf jt.,2020), mida on juba erinevate algatuste ja liikumistega aktiivselt tehtud. Näiteks korraldatakse iga-aastaselt Maal Elamise Päeva, mille eesmärgiks on avada nii omavalitsuse kui ka erinevate teenuste (sh lasteaiad, koolid, külamajad, ettevõtted) ukсед neile, kes soovivad kolida maapiirkonda (Maal Elamise Päeva koduleht). Lisaks on uuritud ka kogukonna eestvedajate ja külavanemate rolli maapiirkonna atraktiivsuse tõstmisel (Raagmaa & Noorkõiv, 2013). Külavanemad, kelle roll näeb ette näiteks ühistegevuste organiseerimist, külaelanike aktiveerimist ja toetamist uute algatuste tegemisel, saavad ka maapiirkonna heaks palju ära teha. Külaelanike huvide esindajana on külavanemal alati võimalus viia ka probleemid külast kaugemale ning panustada sellega oma piirkonna arengusse (Noorkõiv, 2016). Samuti on maaturism ja selle arendamine andnud panuse maapiirkonna maine tõstmiseks (Raagmaa & Noorkõiv, 2013), luues võimalusi külastada erinevaid piirkondi ja paiku.

Teisalt ei ole ääremaa mõiste neutraalse tähendusega, vaid pigem viitab probleemidele ja puudustele ning võib olla Eesti maapiirkondadele potentsiaalselt häbimärgistav, avaldades seejuures mõju inimeste huvile maapiirkonda külastada, elama asuda või sinna investeerida (Plüschke-Altolf, 2017, Leetmaa, 2020). Sellest tulenevalt on kohakuvandite mõistmine olulisel kohal. Kihnu saarel, Järvamaal, Mulgimaal ja Setomaal läbiviidud uuringutest selgus, et mainekujunduse abil piirkonna konkurentsivõime parandamine on samuti pärsitud ääremaastaatuse ja -kuvandi olemasolust (Grootens, 2018; Plüschke-Altolf, 2017; Plüschke-Altolf & Grootens, 2019). Lisaks on Eesti inimarengu aruandes (2023) käsitletud ruumiplaneerimise ja vaimse heaolu teemasid, mille osas on välja toodud, et pikad vahemaad ja piiratud ligipääsetavus

kohtadele avaldavad mõju inimeste sotsiaalsusele. Seda ka maapiirkonna osas, kus ruumilised vajakajäämised avaldavad mõju inimeste liikumisele ja kohtumispaikade ligipääsetavusele, sealjuures takistades teistega suhtlust (Sooväli-Sepping jt., 2023).

Innovatsiooni esinemist maapiirkonnas on samuti varasemalt uuritud erinevate valdkondade kaudu. Reidolf ja Graffenberger (2019) seadsid oma uuringu fookuseks innovatsiooni protsessi omavad ettevõtted Läänemaal, Järvamaal, Viljandimaal ja Võrumaal. Uuringu põhjal selgus, et innovatsiooni elluviimisel mängivad olulist rolli kohalikud ressursid (füüsilised, immateriaalsed, sotsiaalsed, kogukondlikud, rahalised ja inimressursid) (Reidolf & Graffenberger, 2019). Graffenberger ja Vonnahme (2019) on innovatsiooni biograafia meetodiga uurinud ettevõtete innovatsiooni protsesse ka Põlvamaa, Võrumaa, Valgamaa ja Viljandimaa ettevõtetes. Kangro ja Lepik (2023) on kaardistanud Eestis sotsiaalse innovatsiooni hetkeolukorda ning teinud poliitikasoovitused selle arendamiseks. Sotsiaalse innovatsiooni arengut Eestis on vedanud ÜRO säästva arengu eesmärgid ja üldine teadlikkuse kasv ennekõike keskkonnaprobleemidest ja seejärel ka laiematest sotsiaalsetest probleemidest, kuid endiselt puudub terviklik visioon ja kokkulepitud sotsiaalse innovatsiooni strateegia, et algatada positiivseid süsteemseid muutusi ja vältida negatiivseid arenguid (Kangro & Lepik, 2023). Turbulentsed ajad on näidanud vajadust sektoritevahelise suhtluse järele, et parandada sotsiaalset, poliitilist, keskkonna- ja majanduslikku jätkusuutlikkust ning süsteemi kohanemisvõimet (*ibid.*). Maapiirkonnas on ka uuritud sotsiaalsete teenuste koosloomise protsessi häkatoni formaadis (Toros *et al.*, 2022). Võrumaal läbi viidud uuringus selgus, et erinevad sidusrühmad jagasid arusaama, et teenuste arendamine peaks olema sotsiaalsele innovatsioonile iseloomulikult koostöös erinevate osapooltega ning enam kasutajakeskne (*ibid.*).

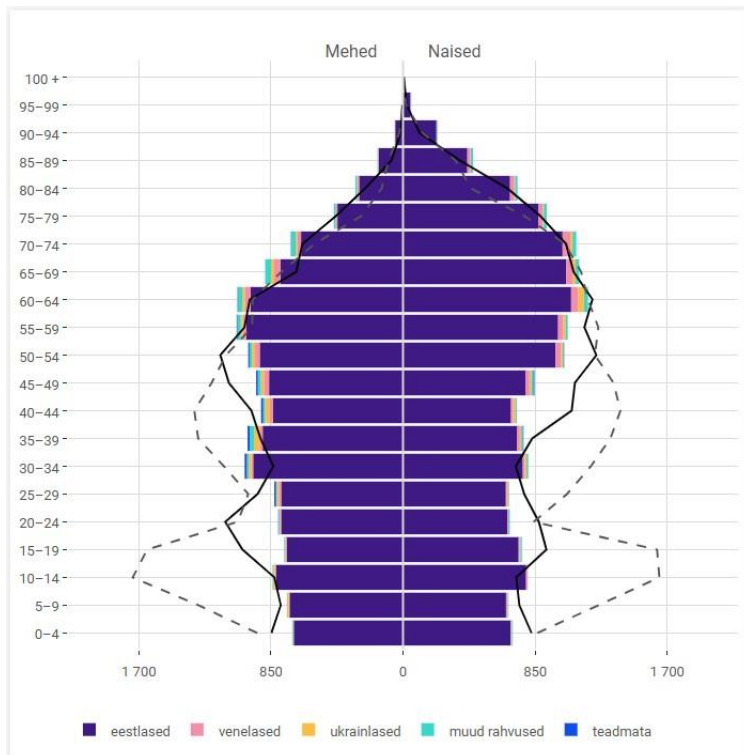
Varasemad uuringud on peamiselt keskendunud Eesti maapiirkonnas just ettevõtete sisesele ning teenustega seotud sotsiaalsele innovatsioonile. Selle magistritöö puhul on tegemist juhtumiuuringu, mis jätkab sotsiaalse innovatsiooni uurimist kohapõhise valimi alusel kasutades innovatsiooni biograafia meetodit. Magistritöö uurimisaladeks on Järvamaa ja Hiiumaa (joonis 4).

Joonis 4. Uurimisalad. Allikas: Haldus- ja asustusjaotus: Maa-amet 01.05.2024 põhjal autori koostatud.

Üks magistritöö uurimisaladest on Kesk-Eestis paiknev **Järvamaa**. Järvamaa koosneb kolmest vallast Türi, Järva ja Paide linn koos maalise piirkonnaga. Neist viimane on Eesti mõõtkavas pigem linnaline kui maaline omavalitsus, mis annab võimaluse uurida sotsiaalset innovatsiooni kombineerituna väikelinna ja maakeskkonnas. Statistikaameti andmebaasi andmetel on Järvamaal 2023. aasata 1. jaanuari seisuga 27 768 elanikku. Järvamaa pindala on 2665 km², mis teeb asustustiheduseks Järvamaal 11,2 inimest ruutkilomeetri kohta, mis on pea kolm korda väiksem kui Eesti asustustihedus, mis on 31,4 inimest ruutkilomeetri kohta (SA 2024: RV0291U). Madal asustustihedus on Järvamaale iseloomulik, olles pigem ajalooliselt tuntud viljakate muldade tõttu põllumajanduspiirkonnana. Joonisel 5 välja toodud rahvastiku püramiidilt saab välja lugeda, et Järvamaa elanikkonda iseloomustab vähenemine ja vananemine, kus vanuse kasvades naiste osakaal suureneb. Viimase viie aastaga on rahvaarv vähenenud 1288 inimese võrra (SA 2024: RV022U), mis on iseloomulik sarnastele teisele maapiirkondadele Eestis. Järvamaa elanikkonnast on 2023. aasta seisuga tööl 15 000 inimest, sealjuures on viimase viie aasta jooksul hõivatute arv

piirkonnas mõnevõrra tõusnud (TT241). Kõrghariduse on omandanud 21% Järvamaa elanikest, mis jääb 10% võrra madalamaks Eesti keskmisest (SA 2024: RV0231U).

Tulbad - 2021; pidev joon - 2011; katkendlik joon - 2001.

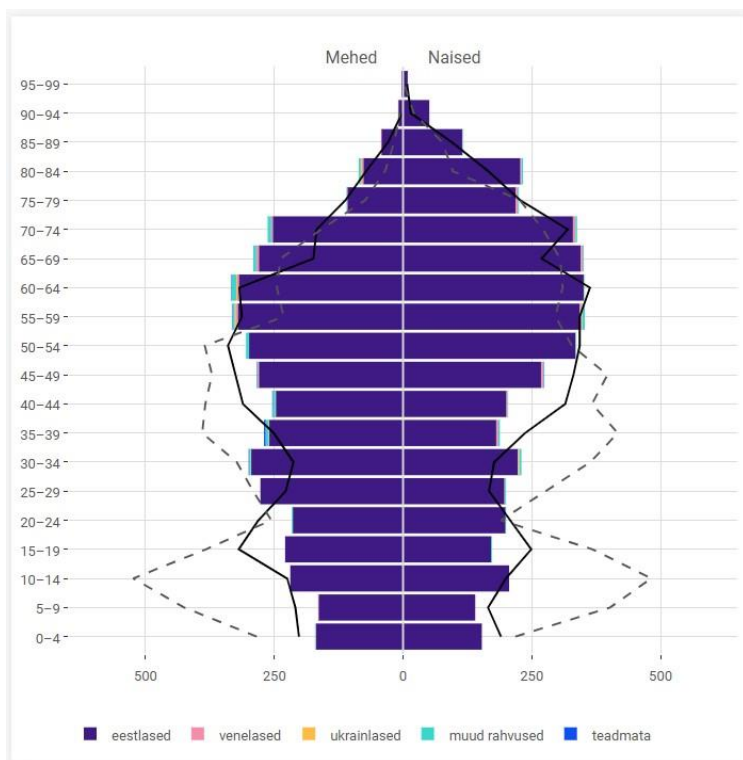
Joonis 5. Järvamaa rahvastiku soo-vanusjaotus koos rahvusega aastal 2021. Allikas: SA 2021. aasta rahvaloendus koos 2001. ja 2011. aasta loenduse andmetega.

Järvamaal tegutseb maakondlike arenduskeskuste võrgustikku kuuluv Sihtasutus Järvamaa (Sihtasutus Järvamaa koduleht), mis pakub Järvamaal tuge arendustegevuste elluviimiseks nii organisatsioonidele kui ka üksikisikutele. Sinna alla kuuluvad ka sotsiaalse ning digitaalse sotsiaalse innovatsiooniga seotud projektid ning kogukonnale suunatud uuendused. Järvamaa eksperdid on panustanud Maaelu Teadmuskeskuse Maaeluvõrgustiku (Maaeluvõrgustiku koduleht, 2021) poolt läbi viidud ideekorje mõttekojas, mille sisendit kasutati Euroopa Komisjoni koostatud Euroopa Liidu maapiirkondade arengu pikaajalise visiooni (Euroopa Komisjoni koduleht, 2021) koostamisel.

Riiklike toetusmeetmete hulgast on enamlevinud Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK) ja Kohaliku omaalgatuse programm (KOP), mis panustavad innovaatilistesse algatustesse. Lisaks annavad oma panuse ka Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavast 2023-2027 rahastatavad LEADER tegevusrühmad: Järva vallas ja Paide linnas MTÜ Järva Arengu Partnerid ning Türi ja Järva vallas MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu.

Teine magistritöö uurimisala on Eesti suuruselt teine saar **Hiiumaa**. Statistikaameti andmebaasi andmetel oli Hiiumaal elanikke 2023. aasta 1. jaanuari seisuga 8474. Võrreldes viie aasta tagase ajaga on rahvaarv vähenenud 913 elaniku võrra. Tegemist on Eesti väikseima maakonnaga nii

rahvaarvult kui ka pindalalt (1032 km²). Hiiumaa asustustihedus on 8,2 elaniku ruutkilomeetri kohta, mis on pea neli korda väiksem võrreldes Eesti keskmise asustustihedusega (SA 2024: RV0291U). Joonisel 6 nähtub, et sarnaselt Järvamaale ja teistele Eesti maapiirkondadele iseloomustab ka Hiiumaad rahvastiku vananemine ja vähenemine. Töölasele hõivatute arv on viia aasta jooksul langenud 4900 hõivatult 4400 hõivatule (SA 2024: TT241). Kõrghariduse on omandanud 24% hiidlastest (SA 2024: RV0231U). Hiiumaa oma saarelisuse ja hooajalisusega annab ka sotsiaalse innovatsiooni ellu viimisele omanäolise mõõtme.

Tulbad - 2021; pidev joon - 2011; katkendlik joon - 2001.

Joonis 6. Hiiumaa rahvastiku soo-vanusjaotus koos rahvusega aastal 2021. Allikas: SA 2021. aasta rahvaloendus koos 2001. ja 2011. aasta loenduse andmetega.

Hiiumaa valla arengukavas 2035+ (2020) on innovatsioon märgitud üheks visiooni kujundavaks väärtuseks. Sotsiaalse ja majandusliku arengu toetamiseks on Hiiumaa valla poolt loodud Sihtasutus Hiiumaa Arenduskeskus, mis kuulub maakondlike arenduskeskuste võrgustikku. Riiklike toetusmeetmete hulgast on enamlevinud Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK) ja Kohaliku omaalgatuse programm (KOP), mis panustavad innovaatilistesse algatustesse. Lisaks annab oma panuse ka Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavast 2023-2027 rahastatav LEADER tegevusrühm MTÜ Hiidlaste Koostöökogu.

Uurimisalad Järvamaa ja Hiiumaa paiknevad geograafilise asukoha suhtes väga erinevates paikades ning omavad piirkonnale iseloomulikke erisusi. See annab magistritööle geograafilise mõõtme, mis annab võimaluse võrrelda omavahel kahte erinevat Eesti maapiirkonda ning välja tuua nende sarnasusi ja erinevusi. Järvamaal elab ligikaudu kolm korda rohkem elanikke kui

Hiiumaal, teisalt Hiiumaa võib varakevadest hilissügiseni hooajaliselt tajuda rahvaarvu suurenemist, mis võib olla piirkonnale omamoodi väljakutse. Järvamaa koos Paide linnaga annavad hea võimaluse peegeldada sotsiaalse innovatsiooni arenguid Eesti mandri keskosas, sealjuures pakkudes nii väikelinnalist kui ka väga maalist piirkonda. Mõlema uurimisala puhul on olemas võrgustik arenduskeskuste näol, mis pakuvad tuge erinevate ettevõtmiste elluviimisel, sealhulgas ka innovaatiliste lahenduste rakendamisel.

Magistritöö empiiriliste andmete kogumiseks moodustati kohapõhine valim Järvamaalt ja Hiiumaalt. Mõlemas piirkonnas alustati valimi moodustamist avalike infokanalite, dokumentide ja meediaväljaannete analüüsiga, leidmaks valimisse sobilikke näiteid projektide näol. Lisaks selgusid osad sobilikud näited ka Targa maaelu projekti “Nutika ühiskonna avaram ümbermõtestamine: targa maaelu koosloomine vananeva elanikkonnaga Eesti piirkondades” baasuuringu raames läbiviidud intervjuude käigus, kus käsitleti ka sotsiaalse innovatsiooni näiteid. See laiem uuring nendes piirkondades võimaldas koostöös uuringumeeskonnaga leida ideid, millised innovatsiooniprojektid magistritöö raames analüüsi võtta. Magistritöö on targa maaelu projektist sõltumatu ning eraldi valimiga. Lisaks valimis olevatele projektidele leidus mõlemas piirkonnas veel uuenduslikke algatusi, kuid kõik nendest ei vastanud sotsiaalse innovatsiooni definitsioonile ning ühel juhul ei olnud võimalik projekti eestvedajaga korduval proovimisel kontakti saada, mistõttu jäi see algatus valimist välja. Valimi moodustamisel peeti oluliseks leida nii avaliku, era- kui ka kolmanda sektorite poolt algatatud projekte. Leitud näidetest osutus lõpuks magistritöö mahu ja projektide sisu alusel valimisse Järvamaalt kuus näidet ning Hiiumaalt viis näidet. Antud üksteist näidet on väljastpoolt silmapaistvad, jõudes oma kajastatavusega meediasse. Samas on nad olulised ka piirkonna siseselt, väärides kohaliku kogukonna poolt ära märkimist. Selleks, et magistritöö ei keskenduks ainult edukatele näidetele, mida loetakse ka innovatsiooni biograafia meetodi üheks puuduseks (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019), siis panustati aktiivselt, et leida ka näiteid, mis on tänaseks lõppenud või pooleli jäänud. Selleks kasutati nii avalike infokanalite, dokumentide ja meediaväljaannete analüüsi kui ka lumepallivalimit (Lagerspetz, 2017), saades sisendit selliste näidete kohta intervjuude käigus.

Kogukonnale suunatud uuenduste uurimiseks viidi läbi kaksteist intervjuud (tabel 1), millega kaardistati innovatsiooni biograafia metoodika alusel üksteist projekti. Näidete käsitlemiseks viidi intervjuud läbi iga näite ehk projekti võtmeisikuga. Võtmeisikuks peetakse magistritöö kontekstis vastava projekti eestvedajat (Zerrer & Sept, 2020). Eestvedajaks on isik, kellel on kõige parem ülevaade projekti ajalisest protsessist, osapooltest ja etappidest. Ühe projekti puhul intervjueriti kogu vajaliku info kättesaamiseks kahte projektiga seotud isikut tulenevalt positsioonide muudatustest. Valimisse sattunud projektidest on neli Paide linna piirkonnast, kaks Järva valla piirkonnast ning viis Hiiumaa piirkonnast. Projektidest kuus tükki liigituvad sotsiaalse innovatsiooni alla ning viis digitaalse sotsiaalse innovatsiooni alla.

Tabel 1. Intervjuude valimi kirjeldus

<i>INTERVJUU NUMBER</i>	<i>LÄBIVIIMISE AEG</i>	<i>INTERVJUU PIKKUS</i>
<i>Intervjuu 1</i>	20.11.2023	53 min
<i>Intervjuu 2</i>	10.11.2023	91 min
<i>Intervjuu 3</i>	13.12.2023	47 min
<i>Intervjuu 4</i>	18.10.2023	81 min
<i>Intervjuu 5</i>	15.11.2023	61 min
<i>Intervjuu 6</i>	21.11.2023	104 min
<i>Intervjuu 7</i>	21.11.2023	60 min
<i>Intervjuu 8</i>	21.11.2023	19 min
<i>Intervjuu 9</i>	18.10.2023	58 min
<i>Intervjuu 10</i>	12.12.2023	71 min
<i>Intervjuu 11</i>	17.12.2023	75 min
<i>Intervjuu 12</i>	16.10.2023	71 min

Allikas: Autori koostatud

Tulenevalt magistritöö uurimisküsimustest analüüsitakse intervjuudest saadud tulemuste põhjal mõlemas uurimisalas, millised sotsiaalsed innovatsioonid maapiirkondades sünnivad ning millised on sotsiaalse innovatsiooni toetavad ja takistavad tegurid.

3.3 Andmekogumis- ja analüüsi protsess

Magistritöös analüüsitavate andmete kogumiseks valiti poolstruktureeritud süvaintervjuu, mille abil saadi vastused magistritöös püstitatud uurimisküsimustele. Poolstruktureeritud intervjuu annab ühelt poolt ette struktuuri, kuid samas võimaldab küsida intervjuueeritavalt lisaküsimusi ja täpsustada vastaja arvamust selliselt, et intervjuueerija liigselt intervjuueeritavat teemade käsitlemisel ja sõnastamisel ei suunaks (Lagerspetz, 2017). Samuti võimaldab poolstruktureeritud intervjuu paremini viia lähemale intervjuueeritava tegelikele mõtetele ning jõuda ehk ka vastusteni, mida intervjuueerija oodata ei oska (*ibid.*). Intervjuud on läbi viidud ja intervjuu kavad on koostatud innovatsiooni biograafia meetodi alusel. Selle puhul on oluline uuenduse detailne ajaline kirjeldamine.

Intervjuude läbiviimisel keskenduti üldistele kogukonnale suunatud uuendustele maapiirkonnas ning kaardistati ka konkreetne projekt, millega intervjuueeritav seotud oli. Selleks kasutati innovatsiooni biograafia meetodikat, millega sai detailse ülevaate valimisse langenud projektide sisust, algatusest, osapooltest ning olulistest etappidest. Innovatsiooni biograafia meetodika üheks keerukuseks peetakse keskendumist edukatele projektidele (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019). Sellest tulenevalt oli oluline valimisse hõlmata ka projekte, mis on

magistritöö koostamise hetkeks lõppenud. Valimisse õnnestus saada kolm projekti, mis on lõppenud või siis lõpetanud esialgsel kujul toimimise.

Kokku viidi läbi 12 intervjuud perioodil oktoober – detsember 2023. Intervjuudest seitse viidi läbi otsekontaktis intervjueeritavaga, üks viidi läbi Teams keskkonnas ning neli viidi läbi Skype keskkonnas. Kõik intervjuud salvestati diktofoni (Olympus VN-541PC) abil. Kõige lühem intervjuu kestis 19 minutit ning kõige pikem 104 minutit, mis tegi intervjuude keskmiseks pikkuseks 66 minutit. Salvestistest tekkis kokku 791 minutit helifaile, mille põhjal valmis 162 lehekülge sõna-sõnalt transkriptsioone tekstifailina (font Calibri body, kirja suurus 11), millest kõige lühema intervjuu pikkus oli 4 lehekülge ning kõige pikem koosnes 19 leheküljest. Keskmiselt oli ühe intervjuu pikkus transkribeeritult 13 lehekülge. Intervjueeritavatelt on võetud nõusolekud (Lisa 1), mis võimaldavad intervjuudes kogutud andmeid kasutada Targa maaelu projektis “Nutika ühiskonna avaram übermõtestamine: targa maaelu koosloomine vananeva elanikkonnaga piirkondades”, millesse panustab ka käesolev magistritöö, tuues esile Hiiumaal ja Järvamaal kogukonnale suunatud uuenduslikke lahendusi. Intervjueeritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks ei kuulu transkriptsioonide failid magistritöö lisade hulka. Samuti on tulemuste esitamisel toetavad tsitaadid kooskõlastatud intervjueeritavatega ning esitatud numbriliselt, et tagada konfidentsiaalsus.

Intervjuude jaoks koostati intervjuu kava innovatsiooni biograafia meetodi alusel (Butzin, 2013). Selle koostamisel lähtuti töös püstitatud uurimisküsimustest ja teooriast. Intervjuud põhinesid kaheksateistkümmel küsimusel, millest kolm olid üldised sissejuhatavad küsimused, seitse olid projekti detailsema kaardistamisele suunatud, kuus küsimust hõlmasid projekti mõju ning seost maapiirkonnaga ja kaks olid lõpetavad küsimused (tabel 2).

Tabel 2. Intervjuukava küsimused.

Innovatsioonist ja uuendustest arusaamine, ruumiline kontekst
1. Räägime alustuseks natukene teie enda taustast ja [piirkonna] elust. Te töötate praegu [amet/funktsioon]-na. Milles teie töö seisneb?
2. Mida teie jaoks tähendavad „uuenduslikud lahendused“ just [piirkonna] kontekstis? <i>Vajadusel täiendavalt: Kuidas sellised lahendused võiksid välja näha ning mis eesmärgile peaks keskenduma?</i>
3. Millised on need ideed/uuendused, mis just sünnivad [piirkonna]? Mis vajadustest on need sündinud? <i>Täiendavalt: Kas uuenduslikud projektid maal eristuvad linna omadest? Kas meenub mõni projekt/ettevõtmine, mida katsetati aga mingil põhjusel ei õnnestunud/võtnud vedu?</i>
Innovatsiooniprojekti biograafia
4. Kas näete enda projekti kui uuenduslikku projekti?
5. Kuidas jõudsite teie selle projektini?

Täiendavalt: Milliseid tegevusi teie ellu viite/juhite?

6. Palun kirjeldage või iseloomustage [antud] projekti.

Täiendavalt: Kust tuli projekti idee või millest see inspiratsioon sai? Mis oli fookuseks? Millised olid eesmärgid?

7. Kuidas projekt aja jooksul arenes? Millised on peamised etapid (verstapostid/tähtsamad pöördepunktid)? Võimalusel märkida ajateljele.

Täiendavalt: Kes ja millal projekti algatas? Mis sündmusest see välja arenes? Mis seda inspireeris?

8. Millised osapooled (isikud) on sellesse projekti kaasatud ja millised on nende rollid? Võimalusel visualiseerida paberile.

Täiendavalt: Kes tegutsesid neist alt-üles/ülevalt alla? Kes olid neist eestvedajad/toetajad/kasutajad? Kas projektiga liitus/lahkus keegi vahepeal? Miks?

Mõju, ruumiline kontekst, seos digikomponendiga

9. Kellele on projekt suunatud ja kellele ei ole?

Täiendavalt: Kes saab projektist kasu (ja kes mitte)? Kas oli ka midagi ootamatut? Nt kasusaajaid või kasutamise viise, millele algselt ei mõelnud?

10. Kuidas projekti rahastatakse?

Vajadusel täiendavalt: Kas on tagatud pikaajaline rahastamine? Miks (mitte)?

11. Kuidas te ise hindate, kas see projekt on õnnestunud?

Vajadusel täiendavalt: Millised olid olulisemad õnnestumised ja takistused? Kas teeksite võimalusel midagi teisiti? Mida?

12. Milline on teie vaatenurgast projekti mõju?

Vajadusel täiendavalt: Kuidas see piirkonnas vastu võetakse ja (kuidas) on piirkond tänu projektile muutunud?

13. Kuidas on olnud kohalike huvirühmade tagasiside teie projektile?

Vajadusel täiendavalt: Kas suhtumine on aja jooksul muutunud?

14. Kas teie projekt on inspireerinud teisi projekte?

Vajadusel täiendavalt: Kas plaanite edasisi algatusi? Milliseid ja miks?

15. Kuidas on mõjutanud projekti arengut maapiirkonnas paiknemine?

Täiendavalt: Millised on projekti elluviimisel maapiirkonnas paiknemise tugevused/nõrkused? Mis on olnud [piirkonna] võimendavad/takistavad tegurid?

16. Kui oluline on teie projekti puhul digitaalne (targa lahenduse) komponent?

Täiendavalt: Kas ja kuidas on see mõjutanud projekti käiku? Kas tekitas hoopis mingisuguseid takistusi? Kuidas võetakse digitaalsed uuendused vastu?

Järgmised kontaktid, olulised projektid piirkonnas

17. Kes on olulised isikud, kellega peaks veel antud projektist rääkima?

18. Meenub teil veel projekte, mis on keskendunud nutikatele lahendustele [piirkonna], millega arvestada võiks?

Täiendavalt: Kas meenub mõni projekt, millel on pikaajalisem mõju? Mida olulist [piirkonna] ja innovatsioonist maapiirkonnas ma küsimata jätsin?

Kokkuvõte ja intervjueeritava tänamine

Allikas: Autori koostatud.

Magistritöös kasutatavate andmete analüüsimisel kasutati kvalitatiivset suunatud sisuanalüüsi meetodit. Kodeerimisel kasutati analüütilist kirjanduse baasil koodide moodustamist. Intervjuude analüüsimisel läbiti järgnevad etapid: intervjuude saatmine veebipõhisesse kõnetuvastuse programmi (Olev & Alumäe, 2022), transkriptsioonide läbivaatamine ja korrigeerimine käsitsi, teooriast lähtuvalt kategooriate moodustamine, teksti kodeerimine QCAmapp programmis, uurimisküsimustest lähtuvalt tulemuste esitamine ning tulemusi toetavate tsitaatide valimine.

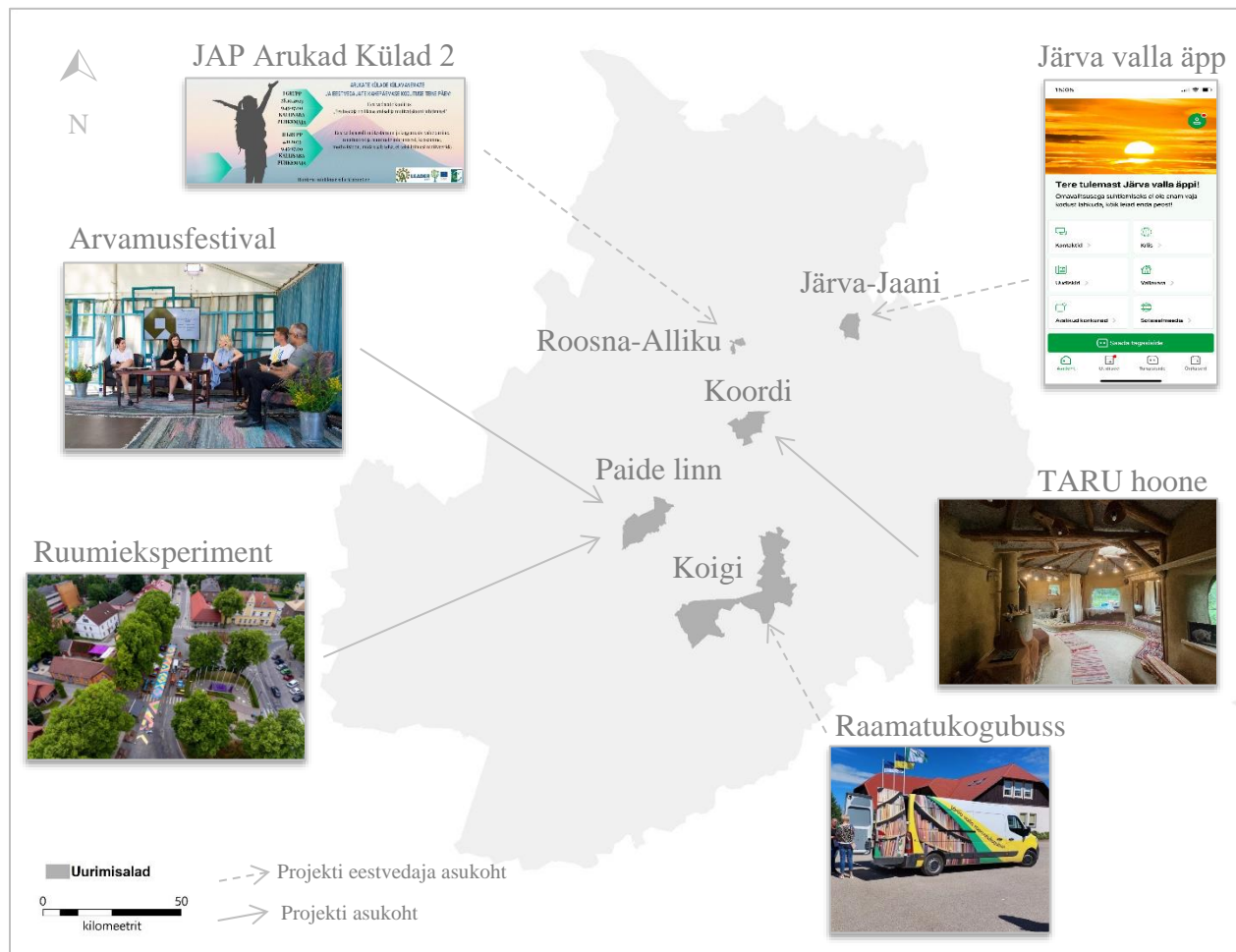
QCAmappi lisati intervjuud korrigeeritud kujul ning neid analüüsiti eelnevalt teooria põhjal moodustatud üldkategooriates. Esialgse kodeerimise tulemusel tekkinud tähenduselt sarnased koodid koondati alakategooriatesse, mis omakorda koondusid üldkategooriatesse uurimisküsimustest lähtuvalt.

4. Tulemused

Käesolevas peatükis antakse ülevaade magistritöö raames läbi viidud intervjuude tulemustest. Antakse kokkuvõtlikud ülevaated uuritud näidetest. Selgitatakse välja, kuidas on sotsiaalne innovatsioon maapiirkonnas sündinud ning millised on selle arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas.

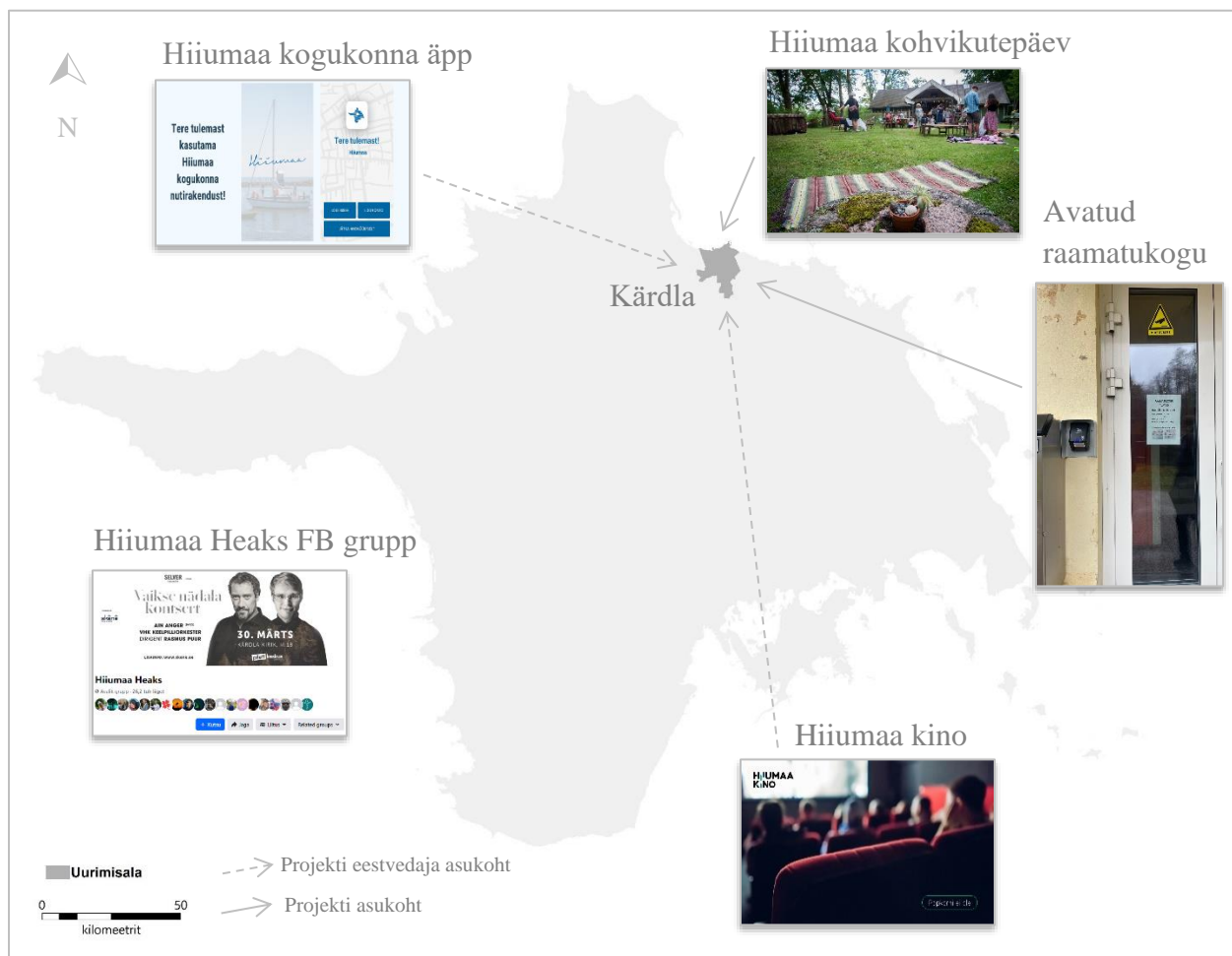
4.1 Lühikirjeldused innovatsiooni näidetest

Valimisse osutus kokku üksteist sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni näidet. Nendest kuus paikneb Järvamaal ja viis Hiiumaal. Joonistel 7 ja 8 on näidatud, kus paiknevad mõlema uurimisala projektide eestvedajad ja asukohad, kus projekti ellu viidi. Tabelisse 3 on koondatud projektinäidete lühikirjeldused.

Joonis 7. Järvamaa näidete paiknemine. Allikas: Haldus- ja asustusjaotus: Maa-amet 01.05.2024 põhjal autori koostatud.

Järva valla äpi eestvedaja oli Järva vallavalitsus, mis paikneb Järva-Jaanis. Tegelikult on äpp mõeldud kasutamiseks kõikidele Järva valla elanikele. JAP Arukad Külad 2 projekti eestvedaja on JAPi kontor, mis paikneb Roosna-Allikul. Kogu projekti siiski rakendati JAPi tegevuspiirkonnas nii Järva valla kui ka Paide linna territooriumil paiknevate külakogukondade eestvedajatele. Järva valla raamatukogubuss kuulub Koigis asuvale vallaraamatukogule, kuid samuti pakub teenust üle terve Järva valla. Hobukooli Pargi TARU hoone paikneb Koordi külas ning Arvamusfestival ja Ruumiekspereiment Paide linnas. Avatud raamatukogu projekt paikneb Kärddlas, samuti Hiiumaa kino. Kino puhul siiski tehakse seansse vastavalt soovile ka teistes Hiiumaa piirkondades. Hiiumaa kogukonna äpp oli algatatud Hiiumaa vallavalitsuse poolt, mis asub Kärddlas, kuid tegelikult oli äpp siiski mõeldud kasutamiseks kõikidele Hiiumaa elanikele. Hiiumaa kohvikutepäev toimus esimestel aastatel vaid Kärddlas, hiljem laiendati kohvikutepäeva ka teistesse saare piirkondadesse. Hiiumaa Heaks Facebooki grupil puudub konkreetne geografiline asukoht, tegemist on virtuaalse ruumiga, millega on võimalik kõigil soovijatel liituda. Grupp ise loodi Tallinnas paiknevate kogukonna liikmete poolt.

Joonis 8. Hiiumaa näidete paiknemine. Allikas: Haldus- ja asustusjaotus: Maa-amet 01.05.2024 põhjal autori koostatud.

Tabel 3. Projektide lühikirjeldused.

PROJEKTI NIMETUS	PROJEKTI KIRJELDUS
<p>Järva valla raamatukogubuss</p> 	<p>Järva valla raamatukogubuss nimega Krõõt on teine Eestis kasutusel olev raamatukogubuss, mis alustas Järva vallas teenuse osutamist 2021. aasta sügisel. Raamatukogubuss paikneb küll Koigis Järva vallaraamatukogu juures, kuid tegelikult pakub teenust üle kogu valla graafiku alusel. Bussiga seondvalt loodi ka uus bussijuhi ametikoht, kus kohalik elanik omandas raamatukoguhoidja kutse ning asus korraga tööle bussijuhi ja raamatukoguhoidja ülesannetesse. Raamatukogubussi eesmärgiks on pakkuda raamatukogu teenust nendes Järva valla piirkondades, kus raamatukogu jääb elanikest väga kaugemale ja enam füüsiliselt olemas ei ole. Kuivõrd tegemist on Eestis teise raamatukogubussiga, siis on see uuenduslik lahendus nii Järva valla kui ka Eesti kontekstis. Raamatukogubuss Krõõt on esimene, kes alustas tegutsemist maapiirkonnas. Raamatukogubussi algatus sai alguse KOVi poolt ette antud konkreetse summa olemasolust, mis oli ette nähtud vallas olevate raamatukogude uuendamiseks. Osapooled: Järva Vallaraamatukogu direktor, KOV, bussi ümberehitamise ettevõtte, bussi välisilme kujundamise ettevõtte, raamatukogu töötajad, bussijuht.</p>
<p>Järva valla äpp</p> 	<p>Järva valla äpp on olnud kasutusel 2017. aasta sügisest. See aitab kaasa ja kiirendab kahepoolset suhtlust KOVi ja valla elanike vahel. Samuti kasutatakse seda kaasamise vahendina ning erinevate teavituste edastamiseks. Järva valla äpi peamiseks eesmärgiks on tuua KOV elanikele lähemale ehk „KOV sinu taskus“ ning luua turvaline infokanal elanike ja KOVi vaheliseks suhtluseks. Äpi kasutusele võtmise idee sündis vallavanema isiklikust huvist ja soovist luua turvaline infokanal valla ja elanike vahel. Järva vald oli esimene, kes võttis sellise äpi kasutusele oma elanikega suhtlemisel. Osapooled: Vallavanem, valla volikogu, äpi arendaja (ettevõtte), KOVi töötajad.</p>
<p>MTÜ Järva Arengu Partnerid (JAP) projekt JAP Arukad Külad 2</p> 	<p>MTÜ Järva Arengu Partnerite puhul on tegemist LEADER programmi tegevusrühmaga, kuhu kuuluvad omavalitsused, mittetulundusühingud, sihtasutused, ettevõtted ja füüsilisest isikust ettevõtjad. JAPi tegevuspiirkonnaks on Järva vald ja Paide linn. JAP Arukad Külad 2 projekt algas 2022. aastal ning lõppeb 2024. aasta lõpuga. Selle aja jooksul korraldatakse erinevaid koolitusi, seminare ja õppekäikusi JAPi tegevuspiirkonna kogukonna eestvedajatele. Projekti lõpuks peavad osalevad külakogukonnad koostama ka strateegia oma küla tulevikuvaate tagamiseks, mis on heaks sisendiks KOVide arengukavade koostamisel. Projekti eesmärgiks on JAPi piirkonnas olevate külakogukondade eestvedajate koolitamine saavutamaks võimestatud ja koostööle orienteeritud külakogukonnad. Tegemist on jätkuprojektiga Arukate külade arenguprogrammile, mille raames saadi kogemusi, kuidas arukate külade kontseptsiooni kohalikul tasandil rakendada. Sealt selgus üldine vajadus arendada vabaihenduste võimekust jätkusuutlikult tegutseda. Küla kogukondade eestvedajatele sellisel koolituste ja seminaride programmi pole varasemalt antud piirkonnas läbi viidud. Uuenduslik on ka sellises formaadis korraldatud vabaihenduste ning valla ja linna vahelised kohtumised. Osapooled: JAPi kontori töötajad, Järva valla esindaja, Paide linna esindaja, külakogukondade esindaja.</p>
<p>Hobukooli Pargi TARU maja</p> 	<p>Hobukooli Pargi näol on tegemist sotsiaalse ettevõttega, mis pakub erinevaid teraapiateenuseid, koolitusi ja seminare inimeste heaolu suurendamiseks. Hobukooli Pargi TARU hoone ehituse idee sai juba alguse 2018. aastal ning kasutusse võeti see 2023. aastal. Tegemist on ainulaadse teraapiaks, seminarideks ja koolitusteks mõeldud hoonega, mis annab võimaluse pakkuda uut moodi teenuseid valdkondlikule kogukonnale ja kõikidele huvilistele. Peamiseks eesmärgiks on uute ehitusviiside kasutamise luua valdkondlikule kogukonnale teraapia, seminaride ja koolituste läbiviimiseks ainulaadne hoone. Hobukooli Pargi algatus on sündinud nende enda huvist ja vajadusest uute ruumide järgi. TARU hoone oma olemuselt on ainulaadne ning ehitusel olid kasutusel uuenduslikud võtted. Osapooled: Hobukooli Pargi juhatus, arhitektuurbüroo, KOVi ehitusnõunik, isehitajad, praktikandid, vabatahtlikud.</p>

<p>Arvamusfestival</p> 	<p>Arvamusfestival loodi inspireerituna Rootsis toimuvast demokraatia festivalist, kus esimene Arvamusfestivali eestvedaja osales ning tõi selle idee Eestisse. Soov oli pakkuda Eesti ühiskonnale turvalist ja avatud platvormi, et erinevad ühiskonna liikmed saaksid arutada ühiskonnale, inimestele ja Eestile oluliste probleemide üle. Esimene Arvamusfestival toimus 2013. aastal õhinapõhiselt ning piisava huvi ja osalejate olemasolu tulemusena on festival järjest kasvanud. Arvamusfestivali eesmärgiks on pakkuda kohta ja platvormi Eestis, kus oleks võimalik nii poliitikutel, kogukonna aktivistidel kui ka kogu muul ühiskonna läbilõikel tulla kokku ühte turvalisse ja avatud hea õhkkonnaga keskkonda, kus oleks võimalik rääkida Eesti riigile ja inimestele oluliste teemadel. 2013. aasta kodanikuühiskonna hetkeolukord ja seisund soosis vastava ürituse korraldamist ning huvitatud inimesed ja osapooled nägid head võimalust selline formaat Eestisse tuua. Tegemist on esimese sellise vaba arutelu vormis festivaliga Eestis. Lisaks on Arvamusfestival oluline maapiirkonna kontekstis ning andnud suure panuse Paide linna pilti toomisele. Samuti oli Arvamusfestival esimene, kes tutvustas Eestis üritustel kasutatavat pandipakendite süsteemi. Osapooled: Eestvedajad, tiimijuhid, KOV, maakondlik arenduskeskus, kaasamõtlejad, arutelude korraldajad, vabatahtlikud, teenusepakkujad, toetajad.</p>
<p>Ruumieksperiment</p> 	<p>Esimene Ruumieksperiment korraldati 2017. aastal Paide keskväljakul. Selle ettevõtmisega loodi avalikku ruumi ajutise kasutuse läbi kohalikele ja turistidele paik, kus on võimalik aega veeta, inimestega suhelda ning melu nautida. Piirati autode liiklust keskväljakul, et ehitada erinevad istumise kohad ja lavad. Lisaks viidi läbi kultuuriprogramm, millest oli võimalik kõigil huvilistel tasuta osa võtta. Selle eesmärgiks on pakkuda Paide elanikele ja Paidet külastavatele inimestele sotsiaalset paika uute suhete tekkimiseks läbi avaliku ruumi ümberkujundamise “elutoa pikendamise” näol Paide keskväljakul. Ruumieksperiment kasvas välja Arvamusfestivali tuules, kus avaliku ruumiga erinevaid katsetusi teinud inimesed koondusid ning tekkis mõte luua selline eksperiment avaliku ruumiga. Nii laialdaselt sekkuti esimest korda avalikku ruumi, luues ajutise lahendusega Paide linna keskväljakule autoliikluse asemele ala, kus inimesed said aega veeta. Ruumieksperiment on olnud teerajajaks ka teistele sarnastele algatustele Eestis (nt Tartus Autovabaduse puistee). Lisaks loodi Ruumieksperimentiga ka bränd PaideWay. Osapooled: Eestvedajad, Ruumiringlus, Linnalabor, KOV, puusepp, vabatahtlikud, KOVi allasutused ja MTÜd, Paide Muusika- ja Teatrimaja.</p>
<p>Hiiumaa kino</p> 	<p>Hiiumaa kinol oli 2012. aastal otsustuskoht, kus tekkis vajadus kino edasise toimimise tarbeks teha investeeringuid ning kasutusele võtta digitaalne tehnoloogia. Selle ellu viimiseks leidis kohalik kinohuviline, kes selle protsessi ette võttis ning edasist kino arengut ka eest on vedanud. Hetkel on kino toimiv nii Kärddlas kui ka üle kogu Hiiumaa, pakkudes kinoseansse koostöös kohalike kogukondadega väiksemates kohtades üle kogu saare. Ettevõtmise eesmärgiks on Hiiumaa kino jätkusuutlikkuse tagamine. Kino projekt sai algatuse eestvedaja isiklikust huvist kinode digitaliseerimise protsessi vastu ning soov jätkata kino olemasolu Hiiumaal. Tegemist on uuendusega, mille raames Hiiumaa kino tehnikat uuendati ja mindi üle filmide näitamisel digitaalsele tehnoloogiale. Osapooled: Eestvedaja, KOV, assistent, kogukond toetajate näol.</p>
<p>Hiiumaa Heaks Facebooki grupp</p> 	<p>Tegemist on 2009. aastal loodud Facebooki grupiga, kus on võimalik nii Hiiumaa kohalikel elanikel kui ka Hiiumaa sõpradel ja huvilistel postitada infot, mis lähtub hoiakust Hiiumaa heaks. Grupi liikmete arv on ajas järjepidevalt kasvanud. Hiiumaa Heaks Facebooki grupi eesmärk on olla isetoimiv suhtluskanal informatsiooni vahetamiseks, mis on suunatud Hiiumaa heaks. Grupp loodi aktiivsete kogukonna liikmete poolt, kes ise tol hetkel Hiiumaal ei elanud ning mujal paiknemisest tunnetasid info puudust Hiiumaal toimuva osas. “Heaks” kontseptsiooniga esimene grupp Eestis. Tegemist on lahendusega, mis võimaldab kogukonna liikmetel kiirelt vahetada ja jagada infot Hiiumaal toimuva osas. Osapooled: Grupi loojad administraatori rollis, grupi kasutajad.</p>

<p>Hiiumaa kogukonna äpp</p> 	<p>Hiiumaa kogukonna äpp võeti kasutusele 2018. aastal, et tagada valla poolt elanikele operatiivne info liikumine. Lisaks on äpiga võimalik ka elanikel vallale edastada teavitusi probleemide kohta, mis kuskil ilmsesid. Äpp on ka heaks kriisikommunikatsiooni vahendiks, sest võimaldas saata elanikele asukoha põhlist infot. Hiiumaa kogukonna äpi eesmärk on valla ja kohalike elanike vahelise suhtluse parendamine. Hiiumaa kogukonna äpi idee sai alguse vallavanema huvist võtta antud äpp kasutusele. Hiiumaal varasemalt sellist äppi kasutusel ei olnud ning sellest tingituna on tegemist uuendusliku lahendusega Hiiumaal. Osapooled: KOVI töötajad, vallavanem, valla volikogu, teenusepakkujad, maakondlik arenduskeskus.</p>
<p>Hiiumaa kohvikutepäev</p> 	<p>Hiiumaa kohvikutepäev sai alguse 2007. aastal kui Hiiumaa Turismiliidul õnnetus EAS-ilt saada toetus antud projekti läbiviimiseks. Kohvikutepäeva peamine idee oli edasi anda Kärkla ja Hiiumaa kohalikku kultuuri läbi kohvikute korraldamise elanike kodaedades. Hiiumaa kohvikutepäeva eesmärgiks on kultuurilise eripära tutvustamine ja edasi andmine ning Hiiumaa turustamine läbi antud päeva. Kohvikutepäev sündis eestvedajate isiklikust soovist luua Hiiumaale suurem üritus, mis tutvustaks kohalikku kultuurilist eripära ning pakuks huvi laiemale üldsusele. Tõukavaks jõuks oli ka EAS-ilt saadud projektitoetus. Kohvikutepäevade formaadi esimesed kasutajad Eestis, mille raames lubatakse ühekordselt pakkuda kodus enda valmistatud toite. Sellest algatusest on saanud inspiratsiooni väga mitmed piirkonnad, kus regulaarselt korraldatakse sarnases formaadis kohvikutepäevi. Osapooled: Hiiumaa Turismiliidu juht ja projektijuht, sponsorid, kohvikute pidajad, Hiiumaa Muuseum.</p>
<p>Hiiumaa avatud raamatukogu teenus Kärkla raamatukogus</p> 	<p>Avatud raamatukogu teenus Kärkla raamatukogus hakkas töötama 2021. aasta sügisel. See digitaalne uuendus annab võimaluse külastada raamatukogu ka raamatukogu töötajate töövälisel ajal. ID-kaardiga on võimalus soovijatel siseneda raamatukokku ning laenutada raamatuid või teha muid tegevusi, mis on raamatukogus võimalikud. Projekti eesmärgiks on laiendada Kärkla raamatukogu külastusaega väljapoole raamatukogu töötajate tööaega. Tegemist on raamatukogu direktori isiklikust huvist tekkinud algatuse ja sooviga arendada raamatukogu. Tegemist on Eestis esimese ID-kaardi põhise lahenduse kasutusele võtmisega raamatukogu külastamiseks väljaspool raamatukogu töötajate tööaega. Osapooled: Raamatukogu direktor, Turu raamatukogu töötajad, raamatukogu nõukogu, KOV, direktori abikaasa, raamatukogu töötajad, ehitajad, uksemeister, Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet.</p>

Fotode allikad: Järva valla raamatukogubuss (raamatukogu direktori edastatud tutvustav ettekanne), Järva valla äpp (Autori tehtud kuvatõmmis äpi avalehest), MTÜ Järva Arengu Partnerid (JAP) projekt JAP Arukad Külad 2 (JAPi koduleht <https://japnet.ee/algas-registreerumine-arukad-kulad-2-projekti-estvedajate-koolitusele/>, külastatud 16.05.2024), Hobukooli Pargi TARU maja (Autori tehtud foto), Arvamusfestival (Arvamusfestivali koduleht <https://arvamusfestival.ee/blog/hoiame-arvamusfestivali-korraldusel-silma-peal/>, külastatud 16.05.2024), Ruumieksperiment (Järva Teataja <https://jarvateataja.postimees.ee/7722789/paide-keskvaljak-jaab-suvel-autode-paralt>, külastatud 16.05.2024), Hiiumaa kino (Hiiumaa kino graafilise disaini loonud ettevõtte koduleht <https://www.velvet.ee/work/hiiumaakino>, külastatud 16.05.2024), Hiiumaa Heaks Facebooki grupp (Autori tehtud kuvatõmmis Facebooki grupi lehest), Hiiumaa kogukonna äpp (Hiiumaa valla koduleht (<https://vald.hiiumaa.ee/hiiumaa-mobiilirakendus>, külastatud 16.05.2024), Hiiumaa kohvikutepäev (Hiiumaa kohvikutepäeva koduleht (<https://xn--kohvikutepev-pcb.ee/et>, külastatud 16.05.2024), Hiiumaa avatud raamatukogu teenus Kärkla raamatukogus (Autori tehtud foto).

Allikas: Autori koostatud.

4.2 Maapiikondades esinev sotsiaalne innovatsioon

Intervjuude käigus paluti intervjuueeritavatel kaardistada kogu projektiga seonduv. Sealhulgas välja tuua rahastusega seonduv, erinevad osapooled, projekti algatus ja eesmärk ning hetkeolukord. Lisaks paluti anda hinnang projekti mõjule ja levikule. Eelnevalt nimetatud tegurite puhul on tegemist sotsiaalse innovatsiooni etappide osadega (Murray *et al.*, 2020). Tabelisse 4 on koondatud kokkuvõtte projektide innovatsiooni liigist, rahastusallikatest, algatusest ja hetkeolukorrast ning joonisel 9 on koondatud sotsiaalse innovatsiooni iseloomustavate tunnuste üld- ja alakategoriad. Selles peatükis on need täpsemalt lahti selgitatud.

Tabel 4. Innovatsiooni liik, projektide rahastus, algatus ja hetkeseis.

Intervjuu number	INNOVATSIOONI LIIK		RAHASTUS			ALGATUS		HETKEOLUKORD	
	Sotsiaalne innovatsioon	Digitaalne sotsiaalne innovatsioon	Oma-vahendid	KOV	Toetus	Alt üles ↑	Ülevalt alla ↓	Toimib	Lõppenud
Intervjuu 1		x		x		x	x	x	
Intervjuu 2		x	x	x	x	x		x	
Intervjuu 3	x			x		x	x	x	
Intervjuu 4	x			x	x	x		x	
Intervjuu 5		x		x			x		x
Intervjuu 8									
Intervjuu 6	x		x	x	x	x			x
Intervjuu 7		x				x		x	
Intervjuu 9	x		x			x		x	
Intervjuu 10	x			x	x	x			x
Intervjuu 11		x		x		x	x	x	
Intervjuu 12	x		x		x	x		x	
KOKKU:	6	5	4	8	5	7 (10)	4	8	3

x - projektid vastavad antud alakategoriatele;

x - algatused, mis on faktiliselt ülevalt alla, kuid sisaldavad siiski kogukonna poolset sisulist vajadust ja ka panust

Allikas: Autori koostatud

Algatus	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Alt üles</i> • <i>Ülevalt alla</i> • <i>Soov teha midagi kogukonna heaks</i> • <i>Projektitaotluse võimalus</i> • <i>Turvaline kommunikatsioon</i>
Eesmärk	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Teenuste kättesaadavuse parandamine maapiirkonnas</i> • <i>Lisaks kogukonnale soov panustada ka laiemale üldsusele</i> • <i>Kogukonna heaolu parandamine</i> • <i>KOV-i ja elanike vahelise suhtluse parandamine</i> • <i>Kultuuripärandi säilitamine</i>
Osapooled	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Eestvedajad</i> • <i>Kasutajad</i> • <i>Toetajad</i>
Huvigruppide tagasiside	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Positiivne suhtumine algatusse</i> • <i>Algatuse osas teatud pahameel</i>
Hetkeolukord	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Toimib</i> • <i>Lõppenud</i> • <i>KOV-i poolne passiivsus</i> • <i>Eestvedajate väsimus vabatahtlikuna panustada</i>
Mõju	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Majanduslik mõju piirkonnale</i> • <i>Mõju kogukonna aktiivsusele</i> • <i>Eeskuju uutele algatustele</i> • <i>Sisemised muudatused</i> • <i>Välimised muudatused</i> • <i>Ei saavutanud soovitud mõju</i>
Levik	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Üleriigiline</i> • <i>Maakondlik</i> • <i>Valla põhine</i> • <i>Kriisid</i> • <i>Laialdane kajastus</i> • <i>Elanike kaasamine</i> • <i>Erinevate infokanalite kasutamine</i>
Kasusaajad	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Üle riigi</i> • <i>Maakondlik kasutus</i> • <i>Kohalikud elanikud</i> • <i>Turistid</i> • <i>Kogukond (valdkondlik, üldine)</i> • <i>Kõik vanusegrupid</i> • <i>Noored</i> • <i>Kohalikud ettevõtjad</i>
Uued algatused	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Koostöö erinevate osapooltega</i> • <i>Täiendavad lisategevused</i> • <i>Uus algatus</i>

Joonis 9. Sotsiaalset innovatsiooni iseloomustavad üld- ja alakategoriad. Allikas: Autori koostatud.

Innovatsiooni liigi osas sattus valimisse kuus näidet sotsiaalse innovatsiooni osas ning viis näidet, millel on juures ka digitaalne komponent. Viiest digitaalse sotsiaalse innovatsiooni näitest paiknesid neli tükki Hiiumaal ning üks Järvamaal. Uute algatuste elluviimisel on olulisel kohal rahalised ressursid, millega hakatakse uuendust ellu viima. Intervjuudest selgus, et projektide **rahastus** jagunes kolmeks põhiliseks erinevaks kategooriaks: omavahendid, kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) panus ning toetused erinevatest fondidest. Kogu valimis olnud üheteistkümnest projektist on kaheksal projektil olnud KOVi poolne rahaline panus. KOVi poolne rahastus jagunes kaheks erinevaks tüübiks, kus osad projektid rahastati KOVi toetusega, mida taotleti koos teiste algatustega taotlusvooru raames ning osa projektid olid siis tagatud KOVi igaaastase eelarvega. Ühel juhul oli puhtalt projekti elluviija enda poolt finantseeritud uuendus (Intervjuu 9), ühel juhul oli enamus projektist kuludest kaetud Euroopa fondi rahadest, millele lisaks siis oma panuse (Intervjuu 12) ning ühel projektil puudus vajadus rahaliste vahendite jaoks (Intervjuu 7).

“Korraks peame veel ikkagi rahastuse juurde tagasi minema. Et selles mõttes ma saan aru, et pikaajaliselt on ainult siis ainult KOViga sellised konkreetset lepingud? Intervjueeritav 4: Jah, oleme hetkel pingutamas veel kahe organisatsiooniga pika lepingu nimel..” (Intervjuu 4)

Intervjueeritavad mainisid mitmel korral, et tõukavaks jõuks ja arendustegevuste tegemiseks on olulisel kohal projektitoetused (Intervjuu 6). Projektitoetused andsid võimaluse teha investeeringuid, mida püsitulude kõrvalt muidu teha poleks saanud (Intervjuu 2).

“..see on kõik tänu sellele, et tehnika ja investeeringud on tulnud läbi toetuste.” (Intervjuu 2)

Projektide ja uuenduste **algatusi** liigitati ülevalt alla ehk siis kohaliku omavalitsuse initsiatiivil alustatud projekt ning alt üles ehk rohujuuretasandilt kogukonnast alguse saanud projekt. Kõikidest projektidest oli faktiliselt täiesti ülevalt alla vaid neli algatust, millest kolme puhul võib siiski välja tuua ka kogukonna poolse sisulise vajaduse ja ka panuse (Intervjuu 1, Intervjuu 3, Intervjuu 11).

“Ei noh, kui sa võtad ju puhtfaktiliselt, siis see, et ülevalt alla, et, et omavalitsusjuht ütles, et me hakkame seda kasutama, põhjendas ära miks, onju. Aga teistpidi ma läksin, lahendasin alt üles probleemi, kus me ei saanud aru omavalitsusena, kas see konkreetne nii-öelda sõnum, mida rahvas andis läbi sotsiaalmeedia, kas see on päris probleem või mitte.” (Intervjuu 11)

Ülejäänud projektid said kõik alguse kogukonna aktivistide (Intervjuu 4, Intervjuu 10) või siis isiklikust huvist (Intervjuu 2) ning olid iseloomult alt üles algatused. Samuti oli üheks algatuse ajendiks info puudus kohalikus kogukonnas toimuvast (Intervjuu 7).

“ ..tegelikult sündisid kõik plaanid alt üles, töötasime loomingulise tiimiga plaani välja, asendiplaani uued elemendid, moodulid. Seejärel põrgatasime need linnale või mõnele teisele rahastajale projekti taotluses ja aktiivsematele kodanikele ning loomulikult keskväljakuga otseses kokkupuutes olevatele osapooltele. Domineeris kodaniku vaade, kuidas luua koht kus saaks pikemalt peatuda või jala kulgeda. “ (Intervjuu 10)

Intervjuude käigus selgus, et algatuse puhul on lisaks lähenemisviisile olulisel kohal ka selle sisuline pool ja tekkimise vajadus. Mitmel korral mainiti, et on soov panustada kogukonda ning teha midagi kogukonna heaks (Intervjuu 10, Intervjuu 11). Mainiti ka võimalust saada projektitoetust, mis oli uuenduse elluviimisel tõukavaks ja edasiviivaks jõuks (Intervjuu 6, Intervjuu 12). Lisaks mainiti ühe algatuse puhul ka turvalise kommunikatsiooni vahendi loomise vajadust (Intervjuu 11).

“Me saime selle nagu paberile, et me tõepoolest tegime tegelikult noh, filmi stsenaariumi üksipulgi paberi peal nagu panime kirja ja kui nüüd meie koordinaator seda uskus ja rahastus tuli, siis me lihtsalt hakkasime ellu viima, et jah, see väga suur ja põhjalik eeltöö oli seal selle asja nagu võti ja just nimelt needsamad asjad, mida tegelikult meile EAS ette kirjutas. “ (Intervjuu 6)

Magistritöös uuritud näidete puhul toodi peamiste projektide **eesmärkidena** välja teenuste kättesaadavuse parandamine, soov panustada lisaks kogukonnale ka laiemale üldsusele, kogukonna heaolu parandamine, KOVi ja elanike vahelise suhtluse parendamine ning kultuuripärandi säilitamine. Maapiirkonnas üheks levinud probleemiks on teenuste kättesaadavus. Kahe magistritöös uuritava näite puhul oli teenuste kättesaadavuse parandamine peamiseks eesmärgiks (Intervjuu 1, Intervjuu 3). Kõige enam oli algatuste eesmärkidest lisaks kogukonnale soov panustada ka laiemale üldsusele, pakkudes keskkonda ja platvormi suhtlemiseks ning arutlemiseks (Intervjuu 4, Intervjuu 10). Samuti toodi välja ka kohaturunduse aspekti (Intervjuu 6).

„See põhiline eesmärk ikkagi luua väärtust läbi avaliku ruumi, kultiveerida nii-öelda sedakaudu ikkagi inimeste sotsiaalsust, omavahel suhestumist ja suhtlemist, et meil Eestis ei ole seda väga palju läbi avaliku ruumi tehtud. Valdavalt avalik ruum eneseväljenduslikke väärtuseid ei väljenda. “ (Intervjuu 10)

Kogukonnale suunatud uuendustega on eesmärk parandada kogukonna heaolu maapiirkonnas. Külade ja kogukondade pikemaajalise tegevuskava või strateegia koostamine on üks tegevus, mis aitab seda eesmärki täita (Intervjuu 12). KOVi ja elanike vahelise suhtluse parendamise eesmärki aitab täita uuenduslik suhtlusviisi kasutusele võtmine kogukonna äpi näol.

Intervjuude käigus kaardistati ka projektide **osapooled**, mis jagunesid kolme erineva kategooria vahel: eestvedajad, kasutajad ja toetajad. Magistritöös uuritavate näidete puhul oli eestvedajaid väga erinevatest asutustest, nende hulgas näiteks vallavanem, raamatukogu direktor, MTÜ juhatus,

LEADER tegevusrühma töötajad, kogukonna aktivistid. Kõiki projekte iseloomustab asjaolu, et oli olemas üks konkreetne isik või väike grupp inimesi, kes uuendust peamiselt vedasid.

“Mina olen olnud siis eestvedaja rollis, korraldaja, tema on siis olnud nii-öelda kontseptuaalne looja ja seda pidevalt käed küljes ka praktiliselt juhendades aidanud ellu viija. Sedasi kahekesi tandemina siis eest vedasime.” (Intervjuu 10)

Kasutajatena mainiti ära külade seltsid ja kogukonnad (Intervjuu 2) ning nende eestvedajad (Intervjuu 12), samuti ka koolitustel osalejad (Intervjuu 9). Toetaja rollis võis olla väga erineva valdkonna ja teadmistega asutusi ja isikuid. Nende hulgas nii valdkondlikke spetsialiste (Intervjueeritav 10), erinevaid teenusepakkujaid seonduvalt ehitustöödega (Intervjuu 1) kui ka KOVi töötajaid (Intervjuu 3). Mitme projekti puhul olid väga olulisel kohal vabatahtlikud ning nende panus uuenduse elluviimisesse (Intervjuu 10). Peaaegu kõikide projektide puhul oli KOV kaasatud mingisuguses rollis.

Uuritavate projektide **hetkeolukord** annab ülevaate, kas need on praegu toimivad või mingitel põhjustel lõppenud. Näidetest kaheksa on hetkel toimivad ning kolm on lõppenud või lõpetanud esialgsel kujul toimimise. Kolmest kaks lõppenud projekti paiknesid Hiiumaal ning üks Järvamaal. Toimivate projektide osas ei selgunud intervjuude läbiviimise ajal probleemseid kohti, mis võiksid lähiajal projekti lõppemiseni viia. Vaid ühe projekti puhul lõppeb see konkreetsel ajahetkel tulenevalt rahastusest, mis on tagatud projektitoetusena (Intervjuu 12). Lõppenud projektide osas toodi välja peamiselt kahte põhjust, miks ettevõtmine on lõpule jõudnud: KOVi passiivsus ning eesvedajate väsimus panustada vabatahtlikuna. KOVi passiivsuse osas toodi välja, et ei suudetud head koostöömudelit KOViga ühiselt leida, mistõttu lõppes uuendus ära (Intervjuu 10). Lisaks toodi välja, et uuenduse osas ei ole KOVi poolt piisavalt tuge ja huvi panustada antud projekti jätkamise osas (Intervjuu 6). Ühe näite puhul ei nähtud ka enam piisavalt vajadust (Intervjuu 5), et uuendusega jätkata ning eelarve kärpmete protsessis otsustas KOV ise uuenduse ära lõpetada (Intervjuu 8). Samuti loodeti ka KOVi poolsele rahastuse suurenemisele, kuid piiratud ressursside tõttu polnud see siiski võimalik (Intervjuu 10).

“Et selles mõttes, et me võime öelda seda, et kui meil vallavanem vahetus, et siis meil ei olnud enam seda eestvedajat ja siis nagu see toetus nagu või see arusaam sellest vajadusest muutus. Ja nüüd seda nähti lõpuks, ühesõnaga seda ei nähtud enam sellise vahendina millest oleks kasu, et ta läks nagu jäi selles mõttes kuluks.” (Intervjuu 5)

Uuenduste eestvedajad tõid välja, et projektide lõppemise üheks põhjuseks on ka väsimus vabatahtlikust panustamisest. Kogukonnast alguse saanud projektid võivad ühel hetkel kasvada niivõrd suureks, et vabatahtliku tööna on seda keeruline teha (Intervjuu 10).

“Lõpuks see oligi meie enda tiimi otsus, et me seda enam ei tee, sest me lihtsalt enam ei jõudnud. See käis meil juba üle jõu. Lihtsalt panime sinna nii palju vabatahtlikku ressursi

sisse, me ei tahtnud kogu oma suve selle jaoks kulutada. Viis suve oli juba piisav ohverdus.“ (Intervjuu 10)

Osade algatuste puhul selgus, et **huvigruppide tagasiside** on esialgu kogukonnas olnud kõhklev (Intervjuu 3) ja isegi teatud huvigrupid on väljendanud pahameelt antud tegevuse suhtes (Intervjuu 4), kuid üldiselt on huvigruppide ja kasutajate poolt suhtumine algatustesse positiivne ning projektid on hästi vastu võetud (Intervjuu 3). Teisalt toodi välja ka seda, et tihtipeale annavad tagasisidet need, kes uuendust kasutavad ja sellega kokku puutuvad (Intervjuu 1), mistõttu üldist tagasisidet algatuse osas on keeruline saada.

“..pigem nagu kasvanud, on muutunud positiivsemaks kindlasti, et iga aasta kindlasti see nagu positiivsus nagu kasvab. Et vähemasti neid avalikke kriitikuid jääb nagu kogu aeg vähemaks ja see on nagu tore, et neid on vähem, see on tore, et nad on olemas, aga pigem ta on nagu läinud positiivsemaks.“ (Intervjuu 4)

Uuenduste **mõju** hinnati üldiselt positiivseks. Selgus, et algatused on kaasa toonud majandusliku mõju piirkonnale, mida on ka metoodika alusel ühe näite puhul mõõdetud (Intervjuu 4). Ühe projekti puhul loodi ka uus töökoht, mille puhul omandas töötaja ka uue kutse (Intervjuu 3).

“Aga sellest nagu noh üldiselt ikkagist piirkond ju võidab, et ikkagist mingi neljakümne viiekümne kilomeetri raadiuses on kõik majutuskohad kinni, juba nagu väga pikalt kinni, hinnad on umbes kahe või kolmekordsed võrreldes nagu tavaajast.“ (Intervjuu 4)

Lisaks mainiti mõju kogukonna aktiivsusele. Uuenduste rakendamine on tekitanud võimaluse kogukonnal pidada diskussiooni ning välja tuua probleemseid kohti ja teemasid piirkonnas (Intervjuu 7, Intervjuu 11).

“..mis äge näide oli, et meil ehitati Tallinn-Tartu maantee ääres ühte ristmikku ümber ja inimesed algatasid ise diskussiooni selle ümber, mitte Facebookis..“ (Intervjuu 11)

Mõju osas toodi veel välja eeskujuks olemist uutele algatustele. Mitmest projektist on välja kasvanud uusi algatusi või oldud millegi kasutusele võtus esimesed (Intervjuu 4). Osade projektide puhul käisid huvilised teistest maakondadest tutvumas, kuidas uuendus on ellu viidud, et seda ka mujal piirkondades rakendada (Intervjuu 1).

“..kogu prügikorraldus ja panditopsid, et me olime esimene suur üritus, kes kasutas pandipakendit Eestis, tutvustas seda süsteemi.“ (Intervjuu 4)

“Ma päriselt ka arvan, et on üks selline asi, mis muutis palju. Ja kindlasti Hiiumaa mõistes on see ikkagi ka väga suur, väga suur ettevõtmine ja väga nagu väga tore algatus, et tegelikult üle Eesti on väga palju seda nüüd sarnaselt ikkagi rakendatud, et midagi kurta küll ei ole sellise toreda uuenduse üle. Vot, oleme saanud ka selle maasika, selle ürituse eest.“ (Intervjuu 6)

Samuti mainiti nii sisemisi kui ka välimisi muudatusi, mida algatused on endaga kaasa toonud. Sisemiste muudatuste osas on hea näide, kus uuenduse ellu viimise jooksul saadi aru, et on vajalik teha muutusi ka teistes asutuse protsessides, näiteks koostades kaasamise kava (Intervjuu 11). Olulise välimise muutusena on algatusest välja kujunenud üle Eesti nii linna- kui ka maapiirkonnas väga laialdaselt kasutusel olev kohvikute päeva formaat (Intervjuu 6). Ühe projekti puhul toodi välja, et ei saavutatud nii suurt mõju kui esialgu sooviti, mis oli peamiselt tingitud asjaolust, et esialgne vajadus ei olnud piisavalt selgelt paika pandud (Intervjuu 5).

“..mõju oleks kindlasti olnud suurem, kui see vajadus oleks enne olnud laiemas ringis nagu läbi arutatud ja mida me sellest nagu tahame saavutada. Et ma just mõtlengi, et me selle nagu, nagu suure energiaga nagu käivitasime, aga see ei olnud nagu kõigi jaoks vajalik tööriist.” (Intervjuu 5)

Mitme magistritöös uuritavast näitest on välja kasvanud **uusi projekte või algatusi**. Uued algatused tekkisid koostöös erinevate osapooltega, kus projekti käigus tehti nii ettevõtete, kohaliku kogukonna kui ka koolidega erinevaid uusi tegevusi (Intervjuu 2).

“Ja siis noored ka, kes teevad oma uurimustöid, mida panevad sinna üles, nad saavadki ilmselt ka oma vastused. Magistri- või bakalaureuse töid kui keegi teeb, et tal on vaja seal teha kas Hiiumaa spetsiifilisi asju küsida just, et inimesed vastavad läbi selle.” (Intervjuu 7)

Teine alakategooria, mis intervjuudest selgus, oli täiendavad lisategevused, mis tekkisid sama projekti raames lisaks juurde. Ja kolmandana toodi välja täiesti uued algatused, mis on siis antud projektidest välja kasvanud kas samas piirkonnas või siis mujal.

“Siis teiseks me oleme veel nagu väga palju erinevaid asju teinud, aidanud siis kogukonnas korraldada mingeid arutelusid, korraldanud arutelusi nagu mujal. Lihtsalt kui pöördutakse meie poole või küsitud abi või midagi. Et enda nagu võimekuse piires, aga noh, kahjuks see võimekus ei ole nagu ebareaalselt kõrge, et saaks igale poole minna ja kõike teha, aga ikkagist nõus, proovime nii palju teha kui võimalik.” (Intervjuu 4)

“Ma tean, et Põltsamaal alustati Paide ruumieksperimendi eeskujul samuti ruumiprogrammi, Türi on väiksemal kujul tehtud ning mainimata ei saa jätta ka Tartu autovabaduse puiesteed ja ka Tallinna rohepealinna raames loodud avalikku ruumi loodud jalakäija sõbralikud kohtumispaigad, kes kõik on saanud mingil määral inspiratsiooni ja kogemust Paide ruumieksperimendist.” (Intervjuu 10)

Osade projektide **levikut** hinnati üleriigiliseks, mille puhul kasutajad paiknevad üle Eesti (Intervjuu 6, Intervjuu 7). Mõned uuendused olid suunatud ka said kasu kogu maakonna ulatuses (Intervjuu 2, Intervjuu 5). Kaks projekti panustasid konkreetse valla piirkonda (Intervjuu 3, Intervjuu 11). Lisaks toodi välja, et kriiside ajal suurenes uuenduse kasutajate hulk märgatavalt,

sest vastav uuendus toetas maapiirkonna toimetulekut andes võimaluse kriiside korral jagada operatiivselt infot (Intervjuu 5, Intervjuu 8). Levikut iseloomustab laialdane kajastus, seda nii meedia vahendusel kui olles kogukonnas ka kõneaineks väga pikalt (Intervjuu 6). Intervjueeritavad tõid välja ka olulisi tegevusi, mis aitavad levikut suurendada. Üheks nendest on elanike kaasamine, seda nii kogukonnas üldiselt kui ühe projekti puhul ka konkreetselt noorte kaasamine (Intervjueeritav 2). Teine levikut suurendav tegevus on algatuse levitamiseks erinevate infokanalite kasutamine. Nende hulgas nii erinevate digikanalite paralleelne kasutamine, avatud uste päeva korraldamine ning järjepidev tutvustamine kogukonnale (Intervjuu 11).

“Selles mõttes oli küll, et info on jõudnud rohkemateni kui ma oleks osanud oodata ja osalejad on olnud palju ka neid, keda millistest ühingutest ma võib-olla enam ei teadnudki. Sinna võib-olla aitab ikkagi see kaasa, et seda teavitust ja kuulutusi tuleb ikkagi väga paljudes erinevates kanalites jagada, sest et kuna infot on tegelikult palju, et siis üleskorjamine on noh, sa ei või iial teada, kust kohast keegi üles korjab. Et selles mõttes on üllatusi küll olnud, et uusi inimesi on tulnud küll.” (Intervjuu 12)

4.3 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas

Kõikide uuenduste läbiviimisel võib ilmnedagi nii toetavaid tegureid kui ka takistavaid tegureid. Intervjuude käigus küsiti intervjueeritavatelt, kuidas on mõjutanud projekti arengut maapiirkonnas paiknemine. Selgus, et maapiirkonnas uuenduste elluviimisel on samuti nii toetavaid tegureid kui esineb ka keerukusi. Joonisel 10 on koondatud uurimuse käigus selgunud alakategooriad. Järgnevas kahes alapeatükis on need täpsemalt lahti selgitatud.

Toetavad tegurid	<ul style="list-style-type: none"> •Merelisuus, saarelisuus •Piirkonna eripära •Maaline keskkond •Asukoht •Toetav kogukond •Väike kogukond •Osapoolte vaheline koostöö •Personaalsus, inimeste tundmine, isiklikud kontaktid •Maapiirkonna elanike iseloomulikud jooned
Takistavad tegurid	<ul style="list-style-type: none"> •Elanike vähesus •Hajaasustus •Kaugus suuremast keskusest •Elanike vähesus •Rahaliste vahendite nappus •KOV-i passiivsus •Puudulik osapoolte vaheline koostöö •Ettevõtjate poolt äri ülesehitus vaid kohalikule inimesele •Kliima

Joonis 10. Toetavate ja takistavate tegurite alakategooriad. Allikas: Autori koostatud.

4.3.1 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused

Ühe toetava tegurina, mida mainisid mitmed intervjuueeritavad on **isiklikud kontaktid** ning **inimeste personaalne tundmine**, mis on maapiirkonnale iseloomulik. Kogukonna liikmete isiklik tundmine annab võimaluse mõista paremini vajadusi, mis kogukonnas on. Samuti annab see uuenduste ellu viimisele omamoodi väärtuse, mis omakorda annab motivatsiooni algatusega tegeleda (Intervjuu 2).

“Et et jah, ütleme nii, et suvalises suurlinnas kobarkinos see klienditeenindaja või piletimüüja või kes iganes, tema ei tunne näo järgi seda klienti, kes, kes seal kinos käib. Minu erisus on see, et mina tean neid inimesi, kes kinos käivad, et selles mõttes just siin jällegi see kogukondlikkus nagu tuleb ikkagi sisse, et meil on siin piisavalt väike kogukond ja need inimesed tunnevad mind isiklikuna ja mina üldjuhul tunnen ka neid, kes siin käivad. Et tänu sellele ma julgen küll öelda, et, et ma tunnen seda, et see, mida ma teen, on nende jaoks vajalik ja nad hindavad seda. / ... / Et jah, selles mõttes see vahetu suhtlemine ikkagi on hoopis teise kaaluga siin kui see oleks kuskil mingis kommertskinos ja suuremas suuremas linnas või kus iganes, et siin ikkagi see isiklik kontakt oma publikusse on hoopis teise väärtusega.” (Intervjuu 2)

“Maapiirkondades on tegelikult vaata see, et küsimus kellele seda teed onju, see ei ole nii umbmäärane. See kellele sa neid projekte reaalselt viid ellu või teed, et sa neid inimesi tegelikult tead rohkem. Et sa saad aru mis on, võib-olla neid sa mõistad nagu paremini, sest seal on see isiklik touch, suuremas linnas on natuke umbisikuline ..” (Intervjuu 7)

Samuti mainiti mitme intervjueeritava poolt, et maapiirkonnas on väga olulisel kohal **kogukond**. Kogukonna puhul toodi täpsemalt välja maapiirkonnale iseloomulikku kogukonna väiksust, mis on andnud võimaluse väiksema elanike arvu tõttu algatust lihtsamini piloteerida (Intervjuu 11). Tugevusena toodi välja ka kogukonna poolset toetust, mida on uuenduste elluviimisel kogetud ning mis on uuenduse arengutele kaasa aidanud (Intervjuu 2).

“..et ma ei tea, kas ta on nagu maapiirkond või et on väike kogukond või kuidas seda täpselt nagu öelda..” (Intervjuu 5)

“Ja see on jälle siis see koht, kus me nagu tunneme seda kogukonnatunnet, et meil on appi tulnud ja me oleme kõik oma projektid saanud niimoodi ellu viia. Et toimetame, toimetame koos ja tõesti, ma julgen küll öelda, et meie puhul kogukonna mõõde ongi tegelikult terve see maakond.” (Intervjuu 2)

Toetava tegurina tõid intervjueeritavad välja ka **osapoolte vahelist koostöö**. Mainiti, et algatuse elluviimisel oli KOVi poolt oluline tugi, sealhulgas ka omavalitsuse allasutustega (Intervjuu 10). Samuti toodi välja, et maapiirkonnas on lihtsam projekte arendada just bürokraatia aspektist, mis linnapiirkonnas võib tihtipeale osutada oluliselt keerukamaks (Intervjuu 9). Osapoolte vaheline koostöö oli sujuv ka erinevat asutuste vahel, kes olid algatusse kaasatud (Intervjuu 5). Lisaks kujunes intervjuude käigus üheks toetavate tegurite alakategooriaks **maapiirkonna elanike iseloomulikud jooned**. Nende hulgas toodi välja, et maapiirkonnas on iseseisvamad (Intervjuu 11) ja rahulikamad inimesed (Intervjuu 7). Samuti mainiti, et võimalike muutustega tullakse paremini kaasa, sest probleemid on üldiselt käega katsutavamad ning uuendustes nähakse võimalusi elukeskkonda paremaks muuta (Intervjuu 2).

“Kindlasti ma arvan, esiteks on see maainimene juba oma olemuselt hoopis teine või noh, kui me ikkagi noh, jällegi nüüd on terminoloogia, mida me mõtleme maainimesena. Et minu silmis maainimene ei ole see, kes elab Tallinna piiri taga lihtsalt kuskil vallas, et see maainimene ikkagi, ma ei ütle, et tal peab olema talu ja loomad aga ta nagu igas mõttes on rohkem kahe jalaga maa peal, ta saab iseseisvalt paremini hakkama.” (Intervjuu 2)

Intervjueeritavad mainisid toetava tegurina ka **piirkonna eripära**, mis on andnud uuenduse läbiviimisele omanäolise lisaväärtuse (Intervjuu 4). Ühe algatuse puhul oli piirkonna ajaloo ja kultuuriloo tutvustamine üheks peamiseks eesmärgiks, viies eraldi tähelepanu ka kohaliku toidu tutvustamisele (Intervjuu 6). Intervjuudest selgus, et toetavaks teguriks peetakse ka **maalist elukeskkonda**. Selle all mõeldi just maapiirkonna rahulikku keskkonda ning rohke ruumi olemasolu, mis annab enam planeerimisvabadust ja maini ka, et maapiirkonnas on vähe liiklust (Intervjuu 9).

Piirkondade osas selgus intervjuude käigus samuti mõned tugevused, mis on iseloomulikud just konkreetsele uurimispiirkonnale. Hiiumaale iseloomuliku tugevusena mainiti kõige enam

saarelisust ning merega piiratust, mis mõjutab inimeste toimimist ja paneb elanikke teistmoodi tegutsema (Intervjuu 2) ning aitab kaasa ka uute algatuste tekkimisele ja läbiviimisele.

“Ma arvan, et meie eelis on kindlasti see, et meil on meri vahel mandriga.” (Intervjuu 1)

“..selle koha pealt see Hiiumaa on ikkagi veel omakorda erisus erisuse seas, et see meie merega piirnemine igast küljest, et see ühest küljest annab sellele kogukonnale hoopis teise tunnetuse või sellise mõõtme. Et me oleme kõik ühtemoodi siin, kas meil ei ole elektrit või meil võetakse tormiga praamiühendus ära või lennuühendus või mis iganes. Et me oleme võrdsed võrdsete ees, siis vahet ei ole, kes sa oled, oled sa maavanem või oled sa mingi küla tädi, sa ei saa lihtsalt praamiga üle. Et see annab sellele kogukonnale ka hoopis teise nagu sellise mõõtme, mida seal suure maa peal nagu noh ei ole või.” (Intervjuu 2)

Samuti toodi välja, et Hiiumaa puhul on tegemist väga **turvalise keskkonnaga**, mis on andnud võimaluse luua algatusi, mille puhul on inimeste usaldusel oluline roll (Intervjuu 1).

“Et meil on väga turvaline keskkond ja, ja ma arvan, et see on nagu noh, see on nagu väga oluline, et võib-olla seal nagu üks näide, miks teised raamatukogud ei ole nagu veel nagu järgi tulnud, et need on, kindlasti oleme kõige turvalisem maakond üldse, onju.” (Intervjuu 1)

Järvamaa puhul toodi tugevusena välja **asukohta** ehk paiknemist Eesti keskel, kuhu on hea inimestel tulla. Tegemist on regionaalpoliitiliselt väga hea asukohaga, teisalt on ühistranspordiga ligipääs väga kehv (Intervjuu 4).

“..lihtsalt ka koolituse korraldades inimesed saavad igast Eesti nurgast nagu tulla lihtsamini kokku, pluss liiklus on olematu. Selles mõttes olematu on nii pluss kui ka miinus, selles mõttes keegi bussiga siia tulla ei saa. Bussid siia ei liigu ja alati tuleb autoga tulla aga mingit trafficut ka ringi ratast ei ole, mis nagu segaks või häiriks. Ma ei tea, see on väga positiivne.” (Intervjuu 9)

4.3.2 Sotsiaalse innovatsiooni arendamise takistused

Intervjuude käigus küsiti intervjuueeritavatelt, missugused on olnud peamised takistused uuenduse elluviimisel, mis tulenevad maapiirkonnas paiknemisest.

Mitmed intervjuueeritavad mainisid **elanike vähesust** ühe takistava tegurina uuenduste elluviimisel. Toodi välja, et uute algatuste elluviimisel on kasusaajate hulk oluliselt väiksem kui linnapiirkonnas (Intervjuu 6, Intervjuu 12). Samuti napib selle tõttu ka aktiivseid inimesi, kelle eestvedamisel kogu maapiirkonnas olen potentsiaal ära kasutada (Intervjuu 4, Intervjuu 10). Toodi välja ka asjaolu, et põlvkondade vahetust ei ole veel toimunud, mistõttu võivad külade eestvedajad

olla samad inimesed üle mitmekümne aasta (Intervjuu 12). Elanike vähesuse tõttu on ka uuendustega seotud ettevõtmiste tulukus väiksem (Intervjuu 2).

“Ma arvan, et võib-olla on seal see, et see kasusaajate hulk maapiirkonnas ei saa mitte kunagi olema nii suur kui linnaprojektide hulgas. Et vahet ei ole, kas me vaatame ettevõtlust või siis elukeskkonnaprojekte. Et siis elukeskkonna mõttes kindlasti on nad nagu piirkonnapõhised ja see kasusaajate hulk on väiksem.” (Intervjuu 12)

“..ja teine asi on jällegi see, et noh olenevalt millisest uuendusest me räägime siis kui see on mingisugune tehnoloogiline või mingisuguse jällegi kuluga seotud uuendus, siis kindlasti selle maapiirkonna tulukus on oluliselt väiksem..” (Intervjuu 2)

Üheks takistuseks maapiirkonnas on **pikad vahemaad**. See on tingitu maapiirkonnale iseloomulikust hajaasustusest. Suured vahemaad tekitavad transpordi osas suuri kulusid, mis võib olla uuenduste elluviimisel takistuseks osutada (Intervjuu 3). Sealjuures mainiti lisaks veel ka kliima aspekti, mis võib periooditi tekitada täiendavaid kulusid ning avaldada mõju teenuse kättesaadavusele seondvalt teede olukorrast (Intervjuu 3). Takistusena mainiti ka kaugust suuremast keskusest (Intervjuu 7), mille puhul on tihtipeale tunnetuslikult vahemaa maalt linna lühem kui linnast maale (Intervjuu 12). Lisaks on pikkade vahemaade tõttu keerulisem inimesi kokku kutsuda (Intervjuu 11).

“muidugi ma tunnetan seda, et maainimesel tulla ühte kokku ja hakata nagu tuleviku üle arutama on nagu keerulisem, et kuna vahemaad on suured ja kõik oma eluga selles mõttes seotud, et linnas tundub kuidagi lihtsam saada näiteks raekoja platsi sinna kuskile saali sada inimest, et arutame tuleviku üle, nii et kui sa oled maal, et ikka igaiüks peab sõitma kümme, kakskümmend, kes viisteist kilti..” (Intervjuu 11)

Maapiirkonnas uute algatuste elluviimisel mainisid intervjuueeritavad ühe takistusena ka **rahaliste vahendite nappust**. Seda ühelt poolt selles osas, et projekti eestvedajale pole alati võimalik tagada piisavas suuruses sissetulekut ning selle tõttu tuleb tegeleda mitme erineva projektiga või teha lisaks muud tööd, mistõttu ei saa keskenduda projekti elluviimisele (Intervjuu 2, Intervjuu 6). Teisalt mainiti ka sõltuvust KOVi poolsest rahalisest panusest, mille puhul on tihtipeale tegemist poliitilise otsusega, kas teatud tegevusi eelarvest rahastada või mitte, mis tekitab uuenduse elluviimisel ebakindlust (Intervjuu 4).

“meie kõige suurem nõrkus oligi töö, me olime MTÜ ehk ka seda palgalist töötajat ei olnud ja see tegi hästi raskeks selle majanduslikult hakkama saamise.” (Intervjuu 6)

“me peame nagu mõistma seda, et siin on ikkagi tegemist nagu poliitilise otsustusega, sest linna või oma omavalitsuse eelarvet siis kinnitab ikkagist volikogu ja volikogu enamuse peab toetama seda..” (Intervjuu 4)

Intervjuudest tuli välja, et **KOVi passiivsus** on samuti osade projektide puhul osutunud takistuseks. Mainiti, et KOVi poolt oodatakse suuremat omanikutunnet ning panust, et tagada

uuenduste jätkusuutlikkus (Intervjuu 4). Lisaks oodati ka KOVi poolset suuremat huvi ja toetust uuenduse puhul, mis oli suunatu kogu piirkonna turustamisele (Intervjuu 6).

“Et kui tuua ebaebaõnnestumise peale midagi, siis ongi tegelikult see, et see omavalitsuse omanikutunne on nagu ääretult väikseks jäänud, et omavalitsus võtab seda justkui ka nagu mingit sündmust, mis toimub siin lihtsalt.” (Intervjuu 4)

„et noh, vot see on see probleem, et kui poliitikud harjuvad ära, et mingid asjad sünnivad kogukonnast kogukonna toel alguses ja kui sa lähed hiljem neilt raha küsima. siis ütlevad, kuulge, te olete alati hakkama saanud, mis ongi väga suur probleem, et nad ei mõista seda, et üks hetk peab nagu omavalitsus hakkama mingeid asju kandma. Ja sellepärast tegelikult nagu jäigi ära.” (Intervjuu 4)

Lisaks mainisid intervjuueeritavad **puudulikku osapoolte vahelist koostööd**, mis on samuti üheks takistavaks teguriks uuenduste elluviimisel. Seda peamiselt ülevalt alla tegutsemisel, kus otsuste tegemisel ei kaasatud kogukonda ning selle tõttu loodi lahendused, mis tegelikult ei toimi (Intervjuu 9). Toodi välja, et sellised ülevalt alla algatuse ei püsi kaua (Intervjuu 4). Lisaks mainiti, et teatud KOVi poolsete otsustega on kogukonnale haiget tehtud, mistõttu on aktiivseid kogukonna liikmeid ka vähemaks jäänud (Intervjuu 4).

Järvamaa osas tõid intervjuueeritavad välja ühe takistava tegurina **kehva ligipääsetavust ühistranspordiga**. Seda mainisid mitmed projektide eestvedajad. Lisaks toodi välja inimeste harjumust liikuda igale poole autoga, mis on tekitanud väga autokeskse mõtteviisi antud piirkonnas (Intervjuu 10).

“Et näiteks me oleme küll üks vald, aga me siit Koigist kolmekümne kilomeetri kaugusele Koeru ma bussiga otse sõita ei saa, selleks ma pean läbi Paide sõitma, siis Paidest omakorda uuesti tagasi Koeru, et sellist sise bussi ei ole. Et inimesed ei saa väga liikuma, kui on veel eakam inimene, ta ütleb, et jah, et lähekski sinna Järva-Jaani raamatukokku, aga kuna ma käin poes ja siis ma ostan sealt veel süüa, siis ei jõua neid raamatuid tassida.” (Intervjuu 3)

Lisaks selgus Järvamaal läbi viidud intervjuudest, et algatuse elluviimisel on takistuseks osutunud **ettevõtjate poolt äri ülesehitus vaid kohalikule inimesele**.

“Või nagu takistus, mida me pole suutnud ületada, on see, et nad on oma äri üles ehitanud kohalikule inimesele. Ehk siis, kui tuleb linna võõras inimene, siis nad ei oska talt raha küsida ja see on nagu väga-väga suur probleem.” (Intervjuu 4)

5. Arutelu

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada maapiirkonnas elluviidava sotsiaalse ja digitaalse sotsiaalse innovatsiooni iseloomulikud tunnused ning peamised võimalused ja takistused Hiiumaa ja Järvamaa näitel. Eesmärgi täitmiseks analüüsiti intervjuude käigus selgunud tulemusi uurimisküsimustest lähtuvalt.

5.1 Sotsiaalne innovatsioon maapiirkondades

Esimese uurimisküsimusega sooviti välja selgitada missugused innovatsioonid sünnivad maapiirkonnas. Magistritöös uuritud näidete põhjal on enamikele nii Järvamaal kui ka Hiiumaal sündivatele sotsiaalsetele innovatsioonidele omane konkreetse probleemi või väljakutsega tegelemine. Need **algatused** on saanud peamiselt alguse rohujuure tasandilt ehk tegemist on alt üles algatustega (Intervjuu 7) (Sept, 2020). Nende uuenduste peamiseks **eesmärgiks** on soov panustada laiemale üldsusele koos kogukonna heaolu suurendamisega (Intervjuu 10). Varasemates uuringutes on samuti selliselt kirjeldatud sotsiaalse innovatsiooni eesmärke (Voorberg *et al.* 2013; Sept, 2020; OECD, 2024). Magistritöös uuritud projektide puhul on mõlemas uurimspiirkonnas peamiselt kolme erinevat liiki **osapooli**, kelleks on eestvedajad, toetajad ja kasutajad (Zerrer & Sept, 2020). Nii Hiiumaal kui ka Järvamaal on projektidel üks peamine eestvedaja (Intervjuu 2) või siis väike grupp inimesi, kes algatusi eest veavad (Intervjuu 10). Peaaegu kõik projektid sündisid sotsiaalsele innovatsioonile iseloomulikult erinevate sektorite vahelises koostöös (OECD, 2021). Kõige enam on projektidesse kaasatud KOVi, seda siis peamiselt toetaja rollis (Intervjuu 2), kuid oli ka projekte, kus KOV oli ise eestvedaja rollis (Intervjuu 11). Seega on KOVi kaasamine uuenduste elluviimisel olulisel kohal, pakkudes oma poolset toetust. Piirkondlikult tasandilt toetuse saamise olulisus on ka varasemas uuringutes välja toodud (Zerrer & Sept, 2020; de Fatima Ferreira *et al.*, 2021). Järvamaal ja Hiiumaal on sarnaselt varasematele uuringutele (Müller & Korsgaard, 2018) uuendusi **rahastatud** erinevatest allikatest, nende hulgas KOVi poolne panus, omavahendid ja ka projektitoetustest saadav rahastus. Kõige rohkem on projektides rahaliselt kaasatud KOV, seda lausa kaheksa projekti puhul. Mõlema piirkonna puhul selgus täiendavalt, et kulude katmiseks on kasutatud erinevaid rahastuse allikaid samaaegselt. Näiteks rahastati uuendust KOVi ja projektitoetuse vahenditest (Intervjuu 4, Intervjuu 10) või kahel juhul rahastati uuendust nii omavahenditest, KOVi poolt kui ka toetusega (Intervjuu 2, Intervjuu 6). Sellest tulenevalt võib välja tuua, et maapiirkonnas on KOVi kaasamine rahaliste vahendite leidmiseks uuenduste elluviimisel olulisel kohal.

Magistritöö valimis õnnestus kajastada nii õnnestunud kui ka **lõppenud projekte**. Valimisse langenud lõppenud projektidest paiknesid kaks Hiiumaal, millest ühe puhul oli tegemist digitaalse sotsiaalse innovatsiooni projektiga ning teise puhul sotsiaalse innovatsiooniga. Järvamaal lõppenud projekt liigitus sotsiaalse innovatsiooni alla. Projektide lõppemine on tingitud peamiselt KOVi poolsest panustamise passiivsusest ja eestvedajate väsimusest vabatahtlikuna panustada. Eestvedajate väsimuse või kadumise tagajärjel projektide lõppemist on ka varasemad uuringud välja toonud, samuti ka poliitiliste otsuste mõju algatuse rakendamise peatamisele (Nyseth & Hamdouch, 2019; Zerrer & Sept, 2020). Kui omavahel võrrelda hetkel toimivaid ja lõppenud projekte, siis kahe lõppenud projekti puhul on tegemist üsna suurte ettevõtmistega, mida ongi vabatahtliku panusega keeruline pikaajaliselt eest vedada (Intervjuu 10).

Projektide **levikut** hindasid intervjuueeritavad pigem suureks ning tõdesid, et järjepidev uuenduse tutvustamine tagab ka parema leviku ning projekti eduka käekäigu. Samuti on ka Murray *et al.* (2010) uuenduse levitamist pidanud oluliseks innovatsiooni sündimise protsessi osaks. Mõlemas

uurimispiirkonnas oli näiteid, kus leidus kasutajaid ja kasusaajaid väljast poolt piirkonda ning oli ka näiteid (Intervjuu 6), mis olid konkreetselt kogukonnale või kohalikele elanikele suunatud (Intervjuu 9, Intervjuu 12). Projektide **mõju** on samuti intervjueeritavate poolt hinnatud pigem suureks mõlemas uurimispiirkonnas, tuues kaasa nii majanduslikku mõju kui ka mõju kogukonna aktiivsusele (Intervjuu 4). Samuti on mõlemas piirkonnas nendest näidetest kasvanud välja uusi koostöövorme ja algatusi, mis sarnaselt panustavad kogukonda.

Teise uurimisküsimusega sooviti välja selgitada millised on sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas. Mõlemas piirkonnas uuritud näidete põhjal **toetab peamiselt maapiirkonnas sotsiaalse innovatsiooni ellu viimist** kogukonna väiksus ning lisaks ka asjaolu, et kogukond on toetav (Intervjuu 7, Intervjuu 10). Väiksem kogukond annab võimaluse ka erinevaid uuendusi hõlpsamalt katsetada ja piloteerida, mistõttu on ka varasemalt maapiirkondades sageli midagi uut proovitud (Christmann, 2019a, *cit.* Zerrer & Sept (2020); Noack & Federwich, 2019). Lisaks on oluline ka isiklike kontaktide olemasolu ja inimeste personaalne tundmine (Intervjuu 2). Hiiumaa näidetest selgus, et sotsiaalse innovatsiooni protsessile aitab kaasa Hiiumaale iseloomulik saareelus ning merega eraldatus Eesti mandri osast (Intervjuu 2, Intervjuu 5). Järvamaa osas toodi välja, et tugevuseks on uuenduste asukoht ehk paiknemine Eesti keskel (Intervjuu 4, Intervjuu 9, Intervjuu 10). **Sotsiaalse innovatsiooni elluviimise peamiste takistustena** toodi mõlemas piirkonnas kõige enam välja elanike vähesust (Intervjuu 2, Intervjuu 12), mille puhul on tegemist maapiirkonnale iseloomuliku probleemiga (Cowie *et al.*, 2020). KOVi passiivsust mainiti samuti ühe takistusena mõlemas uurimispiirkonnas, mille puhul oli KOVi poolne huvi ja panus üheks määravaks teguriks projekti jätkumise osas (Intervjuu 4, Intervjuu 6). Seda on ka varasemad uuringud kinnitanud, et poliitilised otsused võivad avaldada mõju algatuse kulgemisele (Nyseth & Hamdouch, 2019). Mõlema uurimispiirkonna puhul toodi välja ühe takistusena pikkasid vahemaasid. Lisaks pikkadele vahemaadele kerkis Järvamaa osas takistusena esile ka kehv ligipääsetavus ühistranspordiga (Intervjuu 4), mida peetakse ka üheks maapiirkonnale iseloomulikuks probleemiks (Cowie *et al.*, 2020).

Samaaegselt nii takistuse kui ka võimalusena toodi välja osapoolte vahelist koostööd. Olenevalt algatusest võis osapoolte vaheline koostöö olla just eduka elluviimise võti (Intervjuu 5, Intervjuu 9). Varasemad uuringud on välja toonud, toetus piirkondlikult tasandilt tekitab uuenduse protsessile stabiilsuse (Zerrer & Sept, 2020; de Fatima Ferreiro *et al.*, 2021). Seda kinnitasid ka mitmed Hiiumaa ja Järvamaa uuenduslike projektide näited, kus koostöö KOViga sujus ning aitas uuenduse elluviimisele kaasa (Intervjuu 9, Intervjuu 10). Teisalt toodi välja, et ülevalt alla algatuste puhul ei ole piisavalt kogukonda kaasatud ning sellisel puhul ei ole uuendused niivõrd hästi õnnestunud (Intervjuu 9).

Uurimus näitab, et maapiirkondade puhul on tegemist keskkondadega, kus innovatsioonid, sealhulgas sotsiaalsed innovatsioonid, tekivad. Samas teatud juhtudel me ise ei nimeta neid nutikaid uuendusi ja lahendusi maapiirkonnas innovatsiooniks (Intervjuu 9, Intervjuu 12), mistõttu ei jõua need innovatsioonid tihtipeale ühiskonna põhivoolu. Sellest tulenevalt võivad need uuendused ka innovatsiooniga seonduvatest toetusmeetmetest välja jääda. Maapiirkonnale on

iseloomulik ka uuenduste nägemine pigem olemasolevate probleemide lahendustena (Christmann, 2019a; Zerrer *et al.*, 2019), kus kasutatakse sotsiaalset innovaatilist lahendust konkreetse probleemiga tegelemiseks. Näiteks kogukonna äpi kasutamine turvalise infokanalina ja inimeste kaasamise vahendina või statsionaarse raamatukogu asendamine raamatukogubussiga. Mõlema näite puhul on tegemist sotsiaalse suunaga uuendusliku lahendusega, kuid sotsiaalne aspekt ei ole uuenduslikkuse kõrval niivõrd selgelt välja joonistunud, mistõttu võib jõuda arusaamale, et sotsiaalse innovatsiooni potentsiaali ei osata veel niivõrd hästi maapiirkonnas ära tunda. Siinkohal aitaks projektide esile tõstmine ja üldsusele tutvustamine muuta neid nähtavamaks, ühes sellega tõsta ka teadlikkust sotsiaalsest innovatsioonist ning selle võimalustest maapiirkonnas. Teisalt on ilmselt Eesti väiksusest tulenevalt maapiirkondades erinevate projektide ja innovaatiliste lahenduste nähtavuse saavutamise mõnevõrra lihtsam võrreldes linnapiirkondadega ja veel enam teiste suuremate riikide linna- ja maapiirkondadega.

Tulemustest selgus, et kahe uuritud piirkonna vahel suuri piirkonnast tingitud erisusi sotsiaalse innovatsiooni ellu viimisel maapiirkonnas ei esinenud. Erisusi leidis aga toetavate ja takistavate tegurite osas, mis olid asukoha spetsiifikast ja eripärast tulenevad. Hiiumaal toodi toetava tegurina välja saarelisust ja merelisust, mis omakorda on taganud turvalise keskkonna. Järvamaal nähti toetava tegurina paiknemist Kesk-Eestis, teisalt toodi takistava tegurina välja, et Järvamaal on kehv ligipääsetavus ühistranspordiga. Seega ei sõltu sotsiaalse innovatsiooni elluviimine maapiirkonnas kuigi palju asukohast. Võrreldes omavahel linnalises keskkonnas ja maapiirkonnas sotsiaalse innovatsiooni ellu viimist, siis sarnaselt varasematele uuringutele toodi magistritöö uurimuse käigus samuti välja, et linnapiirkonnas on innovatsiooni mõnevõrra lihtsam ellu viia (Shearmur, 2012). Näiteks projekti kasusaajate hulk on linnapiirkonnas oluliselt suurem, samuti ka uuendustest saadav tulusus on rohkema elanike arvuga piirkonnas suurem (Intervjuu 2, Intervjuu 5). Linnapiirkonnas on inimestel lihtsam kokku tulla, mis maapiirkonnas võib pikkade vahemaade tõttu inimestele tihtipeale keerukaks osutada (Intervjuu 11). Sellest tulenevalt on maapiirkonnas olulisel kohal digitaalsed innovaatilised lahendused, mis vaatamata pikkadele vahemaadele võimaldavad kaasata elanikke läbi tehnoloogiliste lahenduste. Teisalt näiteks kogukonnale suunatud äppide näol võib esineda ka tõrkeid, mida saavad lahendada vaid arendajad. Lisaks on nende kasutamise eelduseks on hea internetiühendus, mis tihtipeale võib maapiirkonnas vajaka jääda (Sept, 2020), mistõttu võib esineda ka tehnoloogilistel lahendustel teatud kasutamise piiranguid.

Edasised uuringud maapiirkonnas sotsiaalse innovatsiooni teemal on jätkuvalt vajalikud, et mõista maapiirkonnas sotsiaalse innovatsiooni elluviimise nüansse ning väljakutseid, millega silmitsi seistakse. Uuringuid võiks jätkata teistes Eesti piirkondades, leidmaks toetavaid ja takistavaid tegureid, mis on iseloomulikud nii konkreetsele piirkonnale kui ka välja selgitamiseks probleeme, mis esinevad üle Eesti. Need teadmised võiksid olla heaks sisendiks nii kogukondade kui ka KOVide arengustrateegiate koostamisel. Üldiselt on uuenduste edukaks elluviimiseks soovituslik alguse faasis kaardistada probleem väga detailselt ning välja selgitada konkreetne vajadus, mida uuendusega hakatakse lahendada. Üheks konkreetsemaks uurimissuunaks võiksid olla põhjused, miks on projektid lõppenud. Oleks huvitav ja vajalik välja selgitada, mis põhjustab teatud juhtudel

KOV-i poolset passiivsust algatustesse. Lisaks oleks hea teada, kas ja kuidas oleks seda võimalik muuta või siis tagada osapoolte vahel sünergia, mis aitaks nii algatuse eestvedajate kui ka KOV-iga koostöös algatusi edaspidi paremini ellu viia. Siinkohal võib aidata uuenduse protsessis võimalikult varakult koostöö alustamine kõikide potentsiaalsete osapooltega, kes projekti kaasatakse. Samuti on üheks edasiseks uurimise võimaluseks eestvedajate poolne väsimus. Millegi on see tingitud ning kuidas saaks seda ennetada või toetada. Näiteks erisugused laiemad omavalitsuse tasandil olevate tugisüsteemide loomine või kokku lepitud jagatud juhtimismudelite kasutamine ja rakendamine võivad osutada võimalusteks, kuidas eestvedajaid toetada. Lisaks võiks keskenduda sarnaste projektide mõjule ning välja selgitada, kas ja kuidas on uuendused avaldanud mõju konkreetsele piirkonnale ja selle nähtavusele. Projektide nähtavuse suurendamine on üks võimalusi, kuidas suurendada ka levikut, sealjuures tõsta kasutajate ning kasusaajate hulka. See omakorda võib mõju avaldada ka kogu piirkonnale, muutes seda Eesti kontekstis nähtavamaks.

5.2 Innovatsiooni biograafia meetodi refleksioon

Magistritöö kolmanda uurimisküsimusele vastamiseks antakse läbi viidud uuringu põhjal tagasiside kasutatud innovatsiooni biograafia meetodile. Võrreldes teiste uurimise meetoditega on innovatsiooni biograafia hea meetod konkreetsete innovatsiooni projektide kaardistamiseks. Antud meetod oma detailsusega andis võimaluse keskenduda mikrotasandile ning uurida konkreetseid innovatsiooni projekte läbi aja. Lisaks võimaldas mikrotasand vahetult näha uuenduse osalejaid ning nende rolle ja tegevusi. See andis võimaluse sisse vaadata konkreetsete projektide arengule ning leida maapiirkonnale iseloomulikke jooni innovatsiooni arendamisel ja ellu viimisel. Projektidega süvitsi minemine võimaldab jõuda juurpõhjusteni, miks on sellised algatused ellu kutsutud ning kuidas on konkreetsete lahendusteni jõutud. Teisalt on antud meetod suure detailsuse tõttu väga mahukas, mistõttu tekib uuringu käigus palju materjali, mille analüüsimine võib osutada keerukaks. Lisaks oli eestvedajatel intervjuude käigus kohati raskusi niivõrd detailselt projekte kirjeldada, sest osadel juhtudel oli projekti algusest juba omajagu aega möödunud. Innovatsiooni biograafia meetod annab hea võimaluse võrrelda projektide protsessi osasid (nt rahastus, algatus, eesmärk, hetkeseis) ning osapooli, kes on kaasatud. Keeruline on aga sisulise poolega seonduvat võrrelda, sest valimisse osutunud projektid lahendavad väga erinevaid probleeme ning sõltuvad algatusest.

Innovatsiooni biograafia meetodi üheks keerukuseks loetakse keskendumist õnnestunud projektidele (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019). Magistritöös õnnestus valimisse haarata ka projekte, mis on praeguseks hetkeks lõppenud või lõpetanud tegevuse esialgsel kujul. Lõppenud projektide uurimine andis magistritöös uuritavatele projektidele hea täienduse, andes ülevaate põhjustest, miks innovatsiooni projektid võivad lõppeda, kinnitades sellega ka teoorias välja toodud põhjuseid (Nyseth & Hamdouch, 2019; Zerrer & Sept, 2020). Tihti peale ei soovita lõppenud projektidest rääkida, seega on tegemist väärtusliku materjaliga sisendiks järgnevatele

uuringutele ning ka eestvedajatele, kes plaanivad hakata ellu viima uusi innovaatilisi projekte maapiirkonnas.

Innovatsiooni biograafia meetodi üheks tugevuseks loetakse ideaaljuhul sisendi saamist erinevatelt osapooltelt, kes on projekti või uuendusega seotud (Graffenberger, 2019). Selle magistritöö raames viidi iga projekti osas läbi intervjuu vaid peamise eestvedaja rollis oleva isikuga. Ühe projekti puhul oli eestvedaja aja jooksul muutunud, seega kogu projekti kaardistamiseks oli vajalik läbi viia kaks intervjuud. Sellest tulenevalt on iga projekti kohta esitatud tulemused vaid läbi peamise eestvedaja seisukohtade ja nägemuse. Kuna magistritöös ei võrrelda omavahel konkreetseid projekte, vaid uuriti üldisemal tasemel sotsiaalsele innovatsioonile omaseid tunnuseid ning ellu viimise takistavaid ja toetavaid tegureid maapiirkonna kontekstis, siis ei nähtud hetkel vajadust kaasata iga projekti osas veel teisi kaasatud osapooli intervjueeritavate näol. Küll aga on see hea võimalus uurimust tulevikus edasi arendada, et näha veel detailsemalt tegureid, mis mõjutavad innovatsiooni arenemist maapiirkonnas.

Innovatsiooni biograafia meetodi puhul on endiselt veel arendamise ruumi. Järvamaa ja Hiiumaa piirkondades uuringut läbi viies selgus asjaolu, et maapiirkondade väiksuse tõttu on Eestis keeruline tagada projektidega seonduvate inimeste anonüümsus. Ühelt poolt on tegemist maapiirkonnale iseloomuliku tugevusega, kus väärtustatakse isiklikku lähenemist, teisalt on see uuringute läbiviimisel keeruline aspekt, sest see võib avaldada mõju intervjueeritava poolt antavatele vastustele. Selle tõttu võivad intervjueeritavad mõned olulised aspektid projekti kohta rääkimata jätta. Selles osas võiks tulevikus meetodit täiendada, et ka väiksemates piirkondades oleks võimalik uuringu anonüümsus hõlpsamalt tagada.

Kokkuvõttes saab öelda, et magistritöös püstitatud eesmärk sai täidetud ning uurimusküsimustele sai kogutud andmetega vastatud. Tulemused andsid ülevaate missugused sotsiaalsed innovatsioonid sünnivad maapiirkonnas, sealjuures toodi välja peamised iseloomulikud tunnused maapiirkonnas esinevale sotsiaalsele innovatsioonile. Sotsiaalse innovatsiooni võimalused ja takistused joonistusid samuti kenasti uurimuse käigus välja, lisaks selgus veel uurimisalade Järvamaa ja Hiiumaa osas nii sarnasusi kui ka erisusi. Vaatamata innovatsiooni biograafia meetodi teatavatele keerukustele, osutus antud meetodi kasutamine siiski sobilikuks selle uurimuse läbi viimisel. See meetod on sobilik rakendamiseks erinevate valdkondade ja sisuga innovatsioonide detailseks kaardistamiseks ja analüüsimiseks. Peamise selle magistritöö panusena võib välja tuua maapiirkonnas elluviidava sotsiaalse innovatsiooni arengu ja iseloomulike tunnuste välja selgitamist ning paremat mõistmist, mis on need peamised tegurid, mis seda protsessi maapiirkonnas mõjutavad.

6. Kokkuvõte

Maapiirkonna elu jätkusuutlikkuse tagamiseks ja sealsete probleemidega tegelemiseks nähakse ühe lahendusena sotsiaalsed innovatsioonid, mida iseloomustab erinevate osapoolte koostöö. Teisalt on hetkel innovatsioonid, sh sotsiaalsed innovatsioonid, pigem otsitud väljastpoolt maalist keskkonda. Innovatsioonid ei peeta maapiirkonnale omaseks ja innovaatilisi lahendusi käsitletakse tihtipeale lihtsalt olemasolevate probleemide lahendustena, mistõttu jäävad maapiirkonnas ilmnevad innovatsioonid paljudel juhtudel nägemata. Sellest tulenevalt on maapiirkondade sotsiaalse innovatsiooni paremaks mõistmiseks oluline jätkata sotsiaalse innovatsiooni uurimisega.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada maapiirkonnas elluviidava sotsiaalse innovatsiooni iseloomulikud tunnused ning peamised võimalused ja takistused Hiiumaa ja Järvamaa näitel. Eesmärgi saavutamiseks koostati kolm uurimisküsimust:

1. Millised sotsiaalsed innovatsioonid sünnivad maapiirkonnas?
2. Millised on sotsiaalse innovatsiooni arendamise võimalused ja takistused maapiirkonnas?
3. Kuidas võimaldab innovatsiooni biograafia meetod maapiirkonnas sotsiaalset innovatsiooni uurida?

Eesmärgi saavutamiseks uuriti Järvamaal ja Hiiumaal kokku ühteist projekti, et mõista missugused sotsiaalsed innovatsioonid maapiirkonnas sünnivad ning millised on toetavad ja takistavad tegurid selle elluviimisel. Andmed koguti poolstruktureeritud intervjuudega, mis viidi läbi innovatsiooni biograafia meetodi alusel. Antud meetod on sobilik konkreetsete projektinäidete kaardistamiseks, andes võimaluse detailselt uurida projekti arengut ajas. Magistritöö tulemusi rikastab lõppenud projektide kajastumine valimis, mida on tihtipeale keeruline leida. Valimisse õnnestus saada kolm projekti, mis on tänaseks lõppenud või lõpetanud tegevuse esialgsel kujul. Innovatsiooni biograafia meetodiga projektide uurimisel oli tulemuste kirjeldamisel ning analüüsi teostamisel piirkonna väiksuse tõttu keeruline tagada projektide eestvedajate anonüümsus, mis on üheks meetodi täiendamise võimaluseks tulevikus.

Järvamaal ja Hiiumaal sünnivad sotsiaalsed innovatsioonid, mis on peamiselt alt üles algatused ehk saanud alguse rohujuure tasandilt. Nende peamiseks eesmärgiks on soov panustada laiemale üldsusele koos kogukonna heaolu suurendamisega. Projektide osapooled jagunevad põhilise kolme kategooria vahel, milleks on eestvedajad, toetajad ja kasutajad. Projekte rahastatakse peamiselt kolmest erinevast allikast, nendeks on projektitoetused, KOVi poolne panus ning omavahendid. Projektide levikut hinnati pigem suureks, olenevalt projektist on kasusaajad üle Eesti, maakonna või valla elanikud. Mitmete projektide levikut on suurendanud erinevad kriisid. Projektidega on avaldatud mõju nii piirkonna majandusele kui kogukonna aktiivsusele, lisaks on uuendustest välja kasvanud uusi algatusi.

Järvamaal ja Hiiumaal elluviidava innovatsiooni peamiseks tugevusteks on isiklikud kontaktid, väike ja toetav kogukond, piirkonna eripära, maaline elukeskkond ning maapiirkonna elanike iseloomulikud jooned. Peamiste takistustena selgus elanike vähesus, pikad vahemaad ning

kohaliku omavalitsuse passiivsus. Samal ajal nii tugevuse kui nõrkusena toodi välja osapoolte vahelist koostööd.

Arutelu näitas, et maapiirkondade puhul on tegemist keskkondadega, kus innovatsioonid tekivad, kuid teatud juhtudel me ei nimeta neid nutikaid lahendusi maapiirkonnas innovatsiooniks, mistõttu ei ole nende uuenduslike lahenduste nähtavus kuigi suur ning seetõttu ei jõua need tihtipeale ka ühiskonna põhivoolu. Uurimispiirkondade vahel suuri erisusi innovatsiooni arengul ei esinenud. Erisusi leidis aga toetavate ja takistavate tegurite osas, mis olid asukoha spetsiifikast ja eripärast tulenevad. Hiiumaal toodi innovatsiooni toetava tegurina välja saarelisust ja merelisust, mis omakorda on taganud turvalise keskkonna. Järvamaal nähti toetava tegurina paiknemist Kesk-Eestis, teisalt toodi takistava tegurina välja, et Järvamaal on kehv ligipääsetavus ühistranspordiga. Seega ei sõltu sotsiaalse innovatsiooni elluviimine maapiirkonnas kuigi palju asukohast. Maapiirkonnaga võrreldes on linnalises keskkonnas innovatsiooni elluviimine tulenevalt kasusaajate suuremast hulgast ning lühemate vahemaade tõttu mõnevõrra lihtsam. Teisalt vaatamata pikkadele vahemaadele võimaldavad digitaalsed innovaatsilised lahendused kaasata maapiirkonnas samuti suuremal hulgas elanikke läbi tehnoloogiliste lahenduste.

Maapiirkondades esineva sotsiaalse innovatsiooni edasised uuringud on endiselt vajalikud, et mõista maapiirkonnale iseloomulikke elluviimise nüansse ja väljakutseid, millega silmitsi seistakse. Uuringuid võiks jätkata teistes Eesti piirkondades, leidmaks toetavaid ja takistavaid tegureid, mis on iseloomulikud nii konkreetsele piirkonnale kui ka välja selgitamiseks probleeme, mis esinevad üle Eesti.

Social innovation opportunities in rural areas: case study of Järvamaa and Hiiumaa

Mari Kirss

Summary

Innovation is a very common term today, used in many different fields. In the past, however, the research and search for innovation has focused more on the field of economics and technology (Sledzik, 2013). Another type of innovation, which is more aimed at solving society's problems and increasing people's well-being, is also being studied more and more. This is called social innovation, which brings together different parties: the private sector, the public sector, the third sector and citizens to develop new solutions to societal challenges (OECD, 2021). Recently, a digital component has been added to the discourse of social innovation, forming digital social innovation (Sept, 2020).

In the past, social and digital social innovation has been rather associated with the urban environment, as a result, it has also been more searched from urban areas (Torre, 2015; Solevsik & Gulbrandsen, 2014; Shearmur, 2017). At the same time innovation can also take place in a non-urban environment, while innovation in cities can be influenced by innovation in non-urban environments and vice versa (Shearmur, 2012). More and more people are coming to the understanding that there are various types of innovation in the rural areas, including social and digital social innovation. In rural areas the possibilities of technology are used to support and encourage cooperation and community building (Bria, 2015; Stokes et al., 2017; Zerrer & Sept, 2020) and to solve specific problems. In order to ensure the sustainability of rural areas, it is important to use innovative solutions to solve problems.

The aim of Master thesis was to find out the characteristic features of social innovation implemented in rural areas, as well as the main opportunities and obstacles, using the example of Hiiumaa and Järvamaa. The research was conducted on the basis of the innovation biography method, and the suitability of this method was assessed for researching innovation in rural areas. There were three research questions raised, first two were empirical in content and the third question focused on method reflection:

1. Which social innovations are born in rural areas?
2. Which are the opportunities and obstacles for the development of social innovation in rural areas?
3. How does the innovation biography method enable to study of social innovation in rural areas?

Eleven social and digital social innovation projects were studied in order to understand what kind of innovations are born in rural areas and what are the supporting and hindering factors in their implementation. Location-based sample was formed from Järvamaa and Hiiumaa. Data was collected through semi-structured interviews (Lagerspetz, 2017) that followed the innovation biography method. With this method specific examples of innovation are studied in detail and the innovation process is mapped with the parties and the most important stages. One of the difficulties of the method is the focus on successful projects (Butzin & Widmaier, 2015; Graffenberger, 2019), which is why efforts were made to include projects that have ended today.

The master thesis is also related to the broader research project "Rethinking smartification from the margins: Co-creating Smart Rurality with and for an Ageing Population" (responsible

researcher: Kadri Leetmaa 2023-2027), which investigates social innovation related to the smart society, focusing specifically on topics related to the elderly in rural environments. All the interviews in this master thesis have been conducted separately from the wider interview study in the research areas, but participation in a wider research group made it easier to find interesting innovative initiatives in the research areas.

The innovations born in Järvamaa and Hiiumaa are mainly bottom-up initiatives which goal is to contribute to the wider public while increasing the community's well-being. The main supporting factors are personal contacts, small and supportive community, rural living environment and characteristic features of the inhabitants. Main obstacles are poor accessibility by public transport, small population, long distances and passivity of the local government. At the same time, the cooperation between the parties was pointed out as both a strength and a weakness.

The discussion showed that rural areas are environments where innovations occurs but in certain cases we do not call these smart solutions innovation in rural areas, which is why the visibility of these innovative solutions is not very high and therefore they often do not reach the mainstream of society. There were no major differences in the development of innovation between the research regions. However, there were differences in terms of supporting and hindering factors, which were due to the specifics and peculiarities of the location. In Hiiumaa, insularity and maritimeness were pointed out as factors supporting innovation, which in turn have ensured a safe environment. Järvamaa's location in Central Estonia was seen as a supporting factor, on the other hand, Järvamaa's poor accessibility by public transport was cited as a hindering factor. Thus, the implementation of social innovation in rural areas is not very dependent on location. Compared to rural areas, implementing innovation in an urban environment is somewhat easier due to the larger number of beneficiaries and shorter distances. On the other hand, despite the long distances, innovative digital solutions allow involving a larger number of residents in rural areas through technological solutions.

Further research on social innovation in rural areas is still needed to understand the specific implementation nuances and challenges faced in rural areas. Research could be continued in other regions of Estonia to find supporting and hindering factors that are characteristic of a specific region as well as to identify problems that occur throughout Estonia.

Tänuavaldused

Minu suurim tänu kuulub juhendajatele Bianca Plüschke-Altofile ja Kadri Leetmaale kaasamõtlemise, nõuandmise, kiire ja tõhusa koostöö ning motiveerimise eest. Suur tänu ka intervjueeritavatele, kes leidsid aja ja olid nõus andma panuse minu magistr töö valmimisse. Aitäh ka motiveerivatele ja mõistvatele sõpradele ja pereliikmetele, kes olid toeks kogu protsessi vältel ning ei kaotanud usku minusse. Eriti soovin tänu avaldada oma abikaasale Kasparile ja emale Üllele, kes ulatasid abikäe lastega tegelemisel ning panustasid sellega hindamatul kogusel oma aega. Ilma teieta poleks see olnud võimalik! Aitäh teile!

Kirjanduse loetelu

Anheier, H., Krlev, G. & Mildenberger, G. (eds.). (2019). *Social Innovation. Results: The comparative analysis*. London: Routledge.

Annist, A. (2017). Maaelu muutuv tähendus ja väljaränne. Emigration and the changing meaning of Estonian rural life. Tammaru, Tiit (Toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne: Avatud Eesti*. Estonian Human Development Report: Open Estonia., pp. 247–254. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Acs, Z., Anselin, L., & Varga, A. (2002). Patents and innovation counts as measures of regional production of new knowledge. *Research Policy*, 31, pp. 1069–1085.

Baregheh, A., Rowley, J. and Sambrook, S. (2009). ‘Towards a multidisciplinary definition of innovation’, *Management Decision*, 47(8), pp. 1323–1339. DOI: 10.1108/00251740910984578.

Bathelt, H. (2011). Innovation, learning and knowledge creation in co-localised and distant contexts. In A. Pike, A. Rodriguez-Pose, & J. Tomaney (Eds.), *Handbook of local and regional development*, pp. 149–161. London: Routledge.

Breschi, S., & Lissoni, D. (2001). Knowledge spillovers and local innovation: A critical survey. *Industrial and Corporate Change*, 10(4), pp. 975–1005.

Bria, F. (2015). Growing a digital social Innovation ecosystem for Europe: DSI final report. Luxembourg: Publication Office. Vaadatud 14.01.2024
https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/50-nesta-dsireport-growing_a_digital_social_innovation_ecosystem_for_europe.pdf

Butkeviciene, E. (2009). Social innovation in rural communities: Methodological framework and empirical evidence. *Socialiniai Mokslai: Social Sciences*, 1, pp. 80–88.

Butzin, A. (2012). ‘Aufbau und Forschungsprozess von Innovationsbiographien’, in Butzin, A., Rehfeld, D., and Widmaier, B. (eds) *Innovationsbiographien. Räumliche und sektorale Dynamik*. Baden- Baden: Nomos (Innovation, Raum und Kultur), pp. 123–138.

Butzin, A. (2013). *Knowledge Dynamics in Innovation Biographies. A Methodological and Spatial Perspective*. Philipps-Universität Marburg.

Butzin, A. & Widmaier, B. (2015). Exploring Territorial Knowledge Dynamics through Innovation Biographies. *Regional Studies*. 2016 50:2, pp. 220-232. DOI: 10.1080/00343404.2014.1001353

Christmann, G. B. (2017). Analysing changes in discursive constructions of rural areas in the context of demographic change: Towards counterpoints in the dominant discourse on “dying villages.” *Comparative Population Studies*, 41(3/4), 359–378.

Christmann, G. B. (2019a). Innovationen in ländlichen Gemeinden [Innovations in rural municipalities]. In W. Nell & M. Weiland (Eds.), *Dorf: Ein interdisziplinäres Handbuch* [Village: An interdisciplinary handbook], pp. 235–240. Stuttgart: J. B. Metzler.

Christmann, G. B. (2019b). Introduction: Struggling with innovations. Social innovations and conflicts in urban development and planning. *European Planning Studies*, 28(3), pp. 423–433. DOI: 10.1080/09654313.2019.1639396.

Christmann, G., Ibert, O., Jessen, J. & Walther, U.-J. (2020): Innovations in spatial planning as a social process – phases, actors, conflicts. *European Planning Studies*, 28(3), pp. 496–520. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1639399>

Cook, I. (2004) ‘Follow the Thing: Papaya’, *Antipode*, 36(4), pp. 642–664. DOI: 10.1111/j.1467-8330.2004.00441.x.

Cowie, P., Townsend, L., Saleminck, K. (2020). Smart rural futures: Will rural areas be left behind in the 4th industrial revolution? *Journal of Rural Studies*, 79, pp. 169–176. Elsevier.

de Fátima Ferreira, M., Sousa, C., Sheikh, F.A., Novikova, M. (2021): Social innovation and rural territories. Exploring invisible contexts and actors in Portugal and India. In: *Journal of Rural Studies*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.04.013>

Eder, J. (2019). Innovation in the periphery. *International Regional Science Review*, 42(2), 119–146. DOI: <https://doi.org/10.1177/0160017618764279>

Elberzhager, F., Koch, M., Weitzel, B. (2018). Towards a Digital Ecosystem for Rural Areas: Experiences from Three Years of Development. In Kuhrmann, M. et al., ed., *Product-focused software process improvement*, pp. 98–105. Cham, Switzerland: Springer. DOI: 10.1007/978-3-030-03673-7_7.

ENRD (2018). Digital and social innovation in rural services. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Euroopa Komisjoni koduleht (2023). Vaadatud 21.03.2023 https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/innovation_en

Euroopa Komisjoni koduleht (2021). Vaadatud 21.04.2024 https://ec.europa.eu/regional_policy/et/newsroom/news/2021/06/30-06-2021-long-term-vision-for-rural-areas-for-stronger-connected-resilient-prosperous-eu-rural-areas

- Feldman, M.-A., & Lendl, I. (2012). The emerging industry puzzle: Optics unplugged. In H. Bathelt, M. Feldmann, & D. Kogler (Eds.), *Beyond territory*, pp. 107–148. London: Routledge.
- Florida, R.; Adler, P. & Mellander, C. (2017). The city as innovation machine. *Regional Studies*, 51(1), pp. 86–96. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1255324>
- Franz, P. (2010). Knowledge spillovers for knowledge-based development: Progression in theory and obstacles for empirical research. *International Journal of Knowledge-Based Development*, 1(1-2), pp. 35–38.
- Gillwald, K. (2000): Konzepte sozialer Innovation. Berlin. = WZB Discussion Paper P 00-519
- Godin, B. (2008). Innovation: The history of a category. Project on the intellectual history of innovation. Paper no. 1. <http://www.csiic.ca/PDF/IntellectualNo1.pdf>
- Graffenberger, M. (2019). Exploring Innovation Activities of Firms from Peripheral Regions in Estonia and Germany. PhD-thesis. Germany: Leipzig University.
- Graffenberger, M. & Vonnahme, L. (2019). Questioning the “periphery label” in economic geography: Entrepreneurial action and innovation in South Estonia. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 18(2), pp. 529–550.
- Griliches, Z. (1990). Patent statistics as economic indicators: A survey. *Journal of Economic Literature*, 92, pp. 630–653.
- Grootens, M. (2018). Leading places on the map. Opening up leadership practices in two Estonian peripheral places. – *Halduskultuur – Administrative Culture*, 18 (2), 203–221.
- Heller, M. (2008). *The gridlock economy*. New York: Basic Books.
- Hendrikson&Ko, Tallinna Ülikool. (2019). Eesti väikeasulate uuring. Rahandusministeerium. Vaadatud 18.05.2024 https://planeerimine.blogi.fin.ee/wp-content/uploads/2021/05/vaikeasulate_uuring_2019.pdf
- Hiiumaa valla arengukava 2035+. *Hiiumaa Vallavolikogu 19. novembri 2020 määruse nr 109 Lisa*. Vaadatud: 16.05.2024 <https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/4240/9202/1029/arengukava.pdf>
- Ibert, O., Christmann, G. B., Jessen, J., & Walther, U.-J. (2015). Innovationen in derraumlichen Planung [Innovations in spatial planning]. *Informationen zur Raumentwicklung* 3, 171–182.
- Isaksen, A. & Karlsen, J. (2016). Innovation in peripheral regions. In R. Shearmur, C. Carrincazeaux, & D. Doloreux (Eds.), *Handbook on the Geographies of Innovation*, pp. 277-285. Cheltenham, UK, Massachusetts, USA: Edward Elgar. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781784710774>

Jaffe, A., & Trajtenberg, M. (2002). Patents, citations and innovations: A window on the knowledge economy. Cambridge (MA): MIT Press.

Jessop, B.; Moulaert, F.; Hulgård, L.; Hamdouch, A. (2013): Social innovation research. A new stage in innovation analysis? In: Moulaert, F.; MacCallum, D.; Mehmood, A.; Hamdouch, A. (eds.): *The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research*. Cheltenham, pp. 110-130.

Kangro, K., Lepik, K-L. (2023) An Ecosystem for Social Innovation in Estonia. Overview report. Tallinn University. Vaadatud 18.05.2024 <https://www.tlu.ee/sites/default/files/An-Ecosystem-for-Social-Innovation-in-Estonia-Overview-Report.pdf>

Köörna, A. (2005). *Innovatsioon ja teadus*. Tallinn: Euroülikool.

Lagerspetz, M. (2017). Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus. Tallinna Ülikooli Kirjastus. Tallinn.

Leetmaa, K. (2020). Eesti elukeskkondade mitmekesisus. Diversity in Estonian Living Environment. Sooväli-Sepping, Helen (Toim.). Eesti inimarengu aruanne: Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud / Estonian Human Development Report: Spatial Choices for an Urbanised Society. (24–33). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Maal Elamise Päeva koduleht. Vaadatud 18.05.2024 <https://maalelamisepaev.ee/>

Maaeluvõrgustiku koduleht (2021). Vaadatud 21.04.2024 <https://maainfo.ee/index.php?id=7332&page=3394&>

Massey, D. B. (2005). For space. London: Sage.

Mcperson, M.; Smith-Lovin, L. & Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, pp. 415–444. Retrieved from www.jstor.org/stable/2678628.

Meijer, A. & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: A review of the literature on smart urban governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82(2), 392–408. DOI: 10.1177/0020852314564308.

Mendes, A.; Batista, A.; Fernandes, L.; Macedo, P.; Pinto, F.; Rebelo, L.; Ribeiro, M.; Ribeiro, R.; Sottomayor, M.; Tavares, M.; Verdelho, V. (2012). Barriers to Social Innovation. *A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe"* (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research

- Mulgan, G. (2012). Social innovation theories: Can theory catch up with practice? In H.-W. Franz, J. Hochgerner, & J. Howaldt (Eds.), *Challenge social innovation*. Berlin: Springer-Verlag.
- Murray, R., Caulier-Grice, J., Mulgan, G. (2010). The Open Book of Social Innovation. *The Young Foundation*. <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/The-Open-Book-of-Social-Innovation.pdf>
- Müller, S. & Korsgaard, S. (2018). Resources and bridging: The role of spatial context in rural entrepreneurship. *Entrepreneurship and Regional Development*, 30(1–2), pp. 224–255. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2017.1402092>
- Neumeier, S. (2012). Why do social innovations in rural development matter and should they be considered more seriously in rural development research? *Sociologia Ruralis*, 52(1), pp. 48–69.
- Noack, A. & Federwisch, T. (2019). Social innovation in rural regions: Urban impulses and cross-border constellations of actors. *Sociologia Ruralis*, 59(1), pp. 92–112.
- Noorkõiv, R. (2016). Külavanemate roll kohaliku kogukonna arengus ja selle dünaamika. Rahandusministeerium. Eesti Külaliikumine kodukant. Tartu-Tallinn. Vaadatud 26.05.2024 https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2016/11/kogukondlik-mudel_analuu_final2.pdf
- Nyseth, T. & Hamdouch, A. (2019). The Transformative Power of Social Innovation in Urban Planning and Local Development. *Urban Planning*, 4(1), 1. DOI: 10.17645/up.v4i1.1950.
- OECD & Eurostat. (2005). Oslo Manual: Guidelines for collecting and interpreting innovation data. Third edition. OECD, Paris.
- OECD. (2021). Building Local Ecosystems for Social Innovation. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/bef867cd-en.pdf?expires=1681831285&id=id&accname=guest&checksum=B66C12110654ACB1BFA5A218D35E34C4>
- OECD koduleht (2024). Vaadatud 17.04.2024 <https://www.oecd.org/cfe/leed/social-economy/social-innovation.htm>
- Olev, A. & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editin Service. *Baltic J. Modern Computing*, 10(1), pp. 409-421. DOI: <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Parr, J. (2002). Agglomeration economies: Ambiguities and confusions. *Environment & Planning A*, 34, pp. 717–731.

Plüschke-Altöf, B. (2017). Images of the Periphery Impeding Rural Development? Discursive Peripheralization of Rural Areas in Post-Socialist Estonia. PhD-thesis. Tartu: University of Tartu Press.

Plüschke-Altöf, B., Grootens, M. (2019). Leading through image making? On the limits of emphasising agency in structurally disadvantaged rural places. – Lang, T., Görmar, F. (eds.). *Regional Policy in Times of Social and Spatial Polarisation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 319–341.

Plüschke-Altöf, B., Loewen, B., Leetmaa, K. (2020). Keskuse ja äremaa lõhe Eestis / Increasing regional polarisation in Estonia. Helen Sooväli-Sepping (Toim.). Eesti inimarengu aruanne: Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud/ Estonian Human Development Report: Spatial Choices for an Urbanised Society. (44–55). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Kalvet, T., Kattel, R., Küünarpuu, K., Vaarik, D., Rahu, K., Ojamets, E. (2005). Innovatsiooni ja Eesti arvamusiidrik. Eeluuring riikliku innovatsiooniteadlikkuse programmi sihtrühmade relevantsete vajaduste laidmiseks. Tallinn; Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.

Puga, D. (2010). The magnitude and causes of agglomeration economies. *Journal of Regional Science*, 50(1), pp. 203–219.

Raagmaa, G., Noorkõiv, R. (2013). Globaliseeruv Eesti küla. Avaneva maailma arenguvõimalused ja ohud. Kogukonna arendustegevuse käsiraamat. Tallinn: Eesti Külaliikumine Kodukant.

Reidolf, M.; Graffenberger, M. (2019). How local resources shape innovation and path development in rural regions. Insights from rural Estonia. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 3, pp. 131-162.

Riigikantselei koduleht (2023). Vaadatud 21.03.2024 <https://www.riigikantselei.ee/innotiim>

SA 2024 – Eesti Statistikaameti andmebaas. Vaadatud 24.05.2024 <https://andmed.stat.ee/et>

Sedgley, N., & Elmslie, B. (2011). Do we still need cities? Evidence on rates of innovation from count data models of metropolitan statistical area patents. *American Journal of economics and Sociology*, 70(1), pp. 86–108.

Sept, A. (2020). Thinking Together Digitalization and Social Innovation in Rural Areas: An Exploration of Rural Digitalization Projects in Germany. *Europ. Countrys*, 12(2), pp. 193-208 DOI: 10.2478/euco-2020-0011

Shearmur, R. (2012). Are cities the font of innovation? A critical review of the literature on cities and innovation. *Cities* 29, pp. 9-18. Elsevier.

Sihtasutus Järvamaa koduleht. Vaadatud 21.04.2024
<https://maainfo.ee/index.php?id=7332&page=3394&>

Simmie, J. (2003). Innovation and urban regions as national and international nodes for the transfer and sharing of knowledge. *Regional Studies*, 37(6/7), p. 607–620.

Sisask, M. (toim). (2023). Eesti inimarengu aruanne 2023. Vaimne tervis ja heaolu. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu. Vaadatud 18.05.2024 [2023.inimareng.ee](https://doi.org/10.58009/aere-perennius0043)
<https://doi.org/10.58009/aere-perennius0043>

Śledzik, K. (2013). Schumpeter's view on innovation and entrepreneurship. *Management Trends in Theory and Practice. SSRN Electronic Journal*. Pp. 89-95. DOI: 10.2139/ssrn.2257783

Sooväli-Sepping, H. (toim). (2020). Eesti inimarengu aruanne 2019/2020. Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu. Vaadatud 18.05.2024
<https://2020.inimareng.ee/eesti-inimarengu-aruanne-20192020.html>

Sooväli-Sepping, H., Trel, E.-M., Salmistu, S. (2023). Ruumiplaneerimine ja vaimne heaolu: kuidas linnastunud keskkonnas sotsiaalset eraldatust ja üksildust vähendada. Sisask, M.; Konstabel, K.; Kutsar, D.; Sooväli-Sepping, H.; Tiidenberg, K.; Pärna, K. (Toim.). Eesti inimarengu aruanne "Vaimne tervis ja heaolu". (329–340). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Stokes, M., Baeck, P., & Baker, T. (2017). What next for digital social innovation? Realising the potential of people and technology to tackle social challenges. Brussels: European Commission.

Thompson, P., & Fox-Kean, M. (2005). Patent citations and geographic spillovers: A reassessment. *American Economic Review*, 95(1), pp. 450–460.

Toros, K., Kangro, K., Reimann, K-L., Bugarszki, Z., Sindi, I., Saia, K., Medar, M. (2022). Co-creation of social services on the example of social hackathon: The case of Estonia. *International Social Work*, 65(4), pp. 593-606. DOI: 10.1177/0020872820904130.

Voorberg, W.H., Bekkers, V.J.J.M., Tummers, L.G. (2013). A systematic review of co-creation and co-production: Embarking on the social innovation journey. Background study for the project Learning from Innovation in Public Sector Environments (LIPSE). Erasmus University Rotterdam.

Zapf, W. (1989): Über soziale Innovationen. *Soziale Welt* 40(1/2), pp. 170–183.

Zerrer, N. & Sept, A. (2020). Smart Villagers as Actors of Digital Social Innovation in Rural Areas. *Urban Planning*, 5(4), 78-88. DOI: <https://doi.org/10.17645/up.v5i4.3183>

Zerrer, N., Sept, A. & Christmann, G. B. (2022): Rural community development click-by-click: Processes and dynamics of digitally supported social innovations in peripheral rural areas.

Raumforschung und Raumordnung / Spatial Research and Planning, 80(3), pp. 314-328. Oekom.
DOI: <https://doi.org/10.14512/rur.145>

Yeung, H. (2005). Rethinking relational economic geography. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30(1), pp. 37–51.

Yin, R. K. (2014) *Case Study Research: Design and Methods*. 5th edition. London: Sage Publications.

Lisad

Lisa 1. Intervjueeritavate nõusolekuvorm

NÕUSOLEKU VORM

#tarkmaaelu #smartESTrurality
UURINGU PEALKIRI "NUTIKA ÜHISKONNA AVARAM
ÜMBERMÕTESTAMINE: TARGA MAALISUSE KOOSLOOME
VANANEVA ELANIKKONNAGA PIIRKONDADES"

**KUI TE OLETE VALMIS SELLES UURINGUS OSALEMA,
LUGEGE PALUN ALLPOOL OLEVAID AVALDUSI.
KUI OLETE NENDEGA NÕUS, PALUN ALLKIRJASTAGE
NÕUSOLEKU VORM.**

- Olen lugenud ja mõistnud osalejate infolehte.
- Ma saan aru, millega projekt tegeleb ja milleks tulemusi kasutatakse.
- Mõistan, et uuringu käigus saadud infot võidakse jagada teistega, kuid minu nime ei avaldata minuga eraldi nõusoleku küsimiseta tiheski kirjalikus materjalis.
- Olen täielikult teadlik sellest, mida pean tegema ning uuringuga kaasnevatest riskidest.
- Ma tean, et otsustades praegu uuringus osaleda võin ma uuringus osalemise igal ajal lõpetada, ilma et ma peaksin seda teadlastele põhjendama.

Nõustun ülaltoodud väidetega ja nõustun uuringus osalemisega.

Uuringus osaleja nimi: (trükitähed): _____

Allkiri: _____ Kuupäev: _____

Intervjueerija nimi (trükitähed): _____

Uurija allkiri _____ Kuupäev: _____

Teadlase(te) nimi ja kontaktandmed:

Peamine uurija

Kaasprofessor Kadri Leetmaa (Tartu Ülikool)

E-post: kadri.leetmaa@ut.ee

Tel: +372 55 694 019

Hiiumaal toimuva uurimistöö kontaktisik

Teadur Ingmar Pastak (Tartu Ülikool)

E-post: ingmar.pastak@ut.ee

Lihtlitsents lõputöö reprodutseemiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari Kirss,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loe (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Sotsiaalse innovatsiooni võimalused maapiirkonnas: Järvamaa ja Hiiumaa näide”, mille juhendajad on Bianka Plüschke-Altöf ja Kadri Leetmaa, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digiarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mil lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ka teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mari Kirss

27.05.2024